ޢީމާންކަމުގެ އަސްލުތަކުގެ ޝަރަހަ

ތަރުޖަމާ: އައްޝައިޚް އަލީ ރިޟާ

މިނިސްޓްރީ އޮފް އިސްލާމިކް އެފެއާޒް

📠 +960 3315161
✆ +960 3020200
✉ info@islamicaffairs.gov.mv
🌐 www.islamicaffairs.gov.mv

އީމާންކަމުގެ އަސްލުތަކުގެ ޝަރަހަ

ތަރުޖަމާ: އައްޝައިޚް ޢަލީ ރިޟާ

މިނިސްޓްރީ އޮފް އިސްލާމިކް އެފެއާޒް

މިއީ މިނިސްޓްރީ އޮފް އިސްލާމިކް އެފެއާޒުން ޝާއިޢު ކޮށްފައިވާ ފޮތެކެވެ.

މިފޮތުގެ ހުރިހާ ޙައްޤުތަކެއް ލިބިގެންވަނީ މިނިސްޓްރީ އޮފް އިސްލާމިކް އެފެއާޒަށެވެ. މިފޮތް ނުވަތަ މިފޮތުގެ ބައެއް ނަކަލުކޮށް ފޮޓޯކޮޕީ ހަދައިގެން ނުވަތަ ޗާޕްކޮށްގެން ނުވަތަ އެނޫންވެސް ގޮތަކަށް ތައްޔާރުކޮށްގެން ވިޔަފާރީގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރަނީ މިފޮތް ޝާއިޢުކުރި ފަރާތުގެ ހުއްދައެއް ލިޔުމަކުން ހޯދައިގެންނެވެ.

ފުރަތަމަ ޗާޕު: މޭއި 2017
ފޮތްފާސްކުރި ކޯޑުގެ ނަންބަރު: (OTHR)142-C1/142/2017/31

بسم الله الرحمن الرحيم

މުތަރުޖިމުގެ ބަސް

اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَرَّفَ خَلْقَهُ بِهِ وَدَلَّهُمْ عَلَى الطَّرِيْقِ إِلَيْهِ سُبْحَانَهُ بِمَا أَنْزَلَ مِنْ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَبِمَا خَلَقَ مِنْ آثَارٍ ظَاهِرَاتٍ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى نَبِيِّنَا وَرَسُوْلِنَا مُحَمَّدٍ ﷺ أَفْضَلُ الْعَارِفِيْنَ بِاللهِ وَأَعْبَدُ الْعَابِدِيْنَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِيْنَ. أَمَّابَعْدُ:

އެއަށްފަހު ބުނަމެވެ. ﷲ ގެ އޯގާވަންތަކަމުން، އަހަރެމެންނަށް ބޭނުންޖެހޭ މިންވަރަށް އެކަލާނގެ ޒާތުފުޅު ތަޢުރީފުކޮށް ދެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް ދިޔުމުގެ ސާފުސީދާ މަގު، ބާވައިލެއްވި އާޔަތްތަކާއި ހެއްދެވިހާ ތަކެތީގައިވާ ފާޅުހެކިތަކުން ލިބިގަތުމުގެ ކުޅަދާނަކަން އިންސާނާއަށް ދެއްވާފައިވެއެވެ. ހަމައެއާއެކު ރަސޫލުބޭކަލުންނާއި ނަބީބޭކަލުން ފޮނުއްވައި އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ ޝަރީޢަތާއި ތެދުމަގުގެ އަންގަވައި ދެއްވާ ސާފުސީދާ ހިދާޔަތުގެ ގޮތް ދަސްކޮށް ދެއްވިކަމީ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ލޯބިވެ ވޮޑިގެންވާ ކަމުގެ އަދިގަދަ ހެއްކެކެވެ.

ޝައްކެއްނެތެވެ. އިންސާނުންގެ މައްޗަށް ފަރުޟުވެގެންވާ އެންމެ ފުރަތަމަ ފަރުޟަކީ ކީރިތިވަންތަ ﷲ މަޢުރިފަތް ލިބިގަތުމެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލާނގެ ރަސޫލާ މުޙައްމަދު ﷺ ދެނެގަތުމެވެ. ޝައްކެއްނެތް ގޮތުގައި އީމާންކަމުގެ ދަރަޖަ ފުރިހަމަވުމަށްޓަކައި ޝަހާދަތުގެ ކަލިމައަށް އީމާންވުމާއެކު، އީމާންކަމުގެ އެންމުހާ

ރުކުންތަކަށް އީމާންވުން ވާޖިބުކުރެއެވެ. ކަންމިހެން ހުރުމާއެކު އީމާންކަމުގެ ރުކުންތަކާބެހޭ މަޢުލޫމާތު ހޯދުމަކީވެސް ވާޖިބެކެވެ. އެހެނީ، ޢިލްމުވެރި އެކަމާބެހޭ ހެޔޮތަސައްވުރެއް އަދި ރަނގަޅު ވިސްނުމެއް ނުލިބޭނެވެ. ޢިލްމާއި ނުލައި އުފައްދާ ވިސްނުމުގެ އަސްލަކަށްވަނީ ބޯދާ ޚިޔާލެވެ. އުޞޫލުގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ވިދާޅުވުންތަކަށް ބަލާއިރު ފެންނަނީ "އެކަމަކާ ނުލައި ވާޖިބެއް ފުރިހަމަ ނުކުރެވޭ ކޮންމެ ކަމެއްވެސް ވާޖިބެވާނޭ" މިބޭނުން ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.

ޢަޤީދާގެ ރޮނގުން ލިޔެވިފައި މިވާ ކުޑަ ތުނި ފޮތަކީ **فضيلة الشيخ محمد بن صالح العثيمين** ލިޔުއްވި **شَرْحُ أُصُوْلِ الْإِيْمَانِ (نُبْذَةٌ فِي الْعَقِيْدَةِ)** މިނަން ކިޔާ ފޮތެވެ. **فضيلة الشيخ محمد بن صالح العثيمين** ޢިލްމީ ރޮނގުން ފުންނާބު އުސް ބޭފުޅެކެވެ. ސަޢޫދީޢަރަބިއްޔާގައި އަދި އިސްލާމީ ދުނިޔޭގައިވެސް އެ ޢިލްމުވެރިޔާގެ ނަން ފެތުރިފައިވެއެވެ. މިފޮތް ތަރުޖަމާކުރުމަށް ޚިޔާރުކުރީ މިފޮތަކީ މިރޮނގުން ލިޔެވިފައިވާ ކުރިތޮއްގެ އިތުރުން އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ އަސްލުތަކާ ފޮތަކަށް އެކަށީގެންވާނެއެވެ.

شَرْحُ أُصُوْلِ الْإِيْمَانِ ތަރުޖަމާކުރުމަށްފަހު އޭގެ ނަމަކަށްވެސް ޒިޔާދުކުރީ އެނަމުގެ ދިވެހި މާނައެވެ. އެއީ، "އީމާންކަމުގެ އަސާސްތަކުގެ ޝަރަޙަ" މިއެވެ.

މިފޮތުގައި އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ މުހިއްމު މައުޟޫޢުތައް ހިމެނިފައިވާއިރު، އެ ސާފު ޢަޤީދާއިން އެއްކިބާވެފައިވާ ވަކި ފިރުޤާތަކަށް ޖަވާބުދެއްވުމުގައި އަދި އިސްލާމްދީނާ ދެކޮޅަށް ވަކިވެފައިވާ ފިރުޤާތަކަށް ރައްދުދެއްވުމުގައި، **فضيلة الشيخ محمد بن صالح العثيمين** ބަޔާން ހިމަނުއްވާފައިވެއެވެ.

މިހުނަރަގާ ތަރުޖަމާގެ އަސްލަކީ 1410ހ. ވަނަ އަހަރު ސަޢޫދީ އަރަބިއްޔާގެ ރިޔާސަތުގައި ހުންނަ ކާރުލްބުވަޖަނި ޖިއްނަސްޝިއިން އިސްވެރިޔަ ނަމުގައި ނެރުއްވާފައިވާ ފޮތުގެ ޕީ.ޑީ.އެފް ކޮޕީއެކެވެ. އަދި އޭގެ ފަސްއަހަރު ފަހުން މިފޮތުގައި އިމާންތަކުގެ އަސްލުތަކުގެ ސަނަދަކައިގެ ކިރިން އަހިސްފަހިވާ މުހިންމު މައުލޫމާތު އުނިކުރުމާއި ކުރުއްތުރައްހާއިން 1415ހ. ވަނަ އަހަރު ޝާއިޢުކުރިއެވެ.

މިފޮތް ތަރުޖަމާކުރުމުގައި އަޅުގަނޑު ގެންގުޅުނު ހަމައަކީ އިމާންތަކުގެ ކުޅުންތަށް ސަނަދަ ކުރެއްވުމަށް އުމަނިކުރާން ގެންނަވާފައިވާ އިބާރާތުގެ މުޅާވަނާ ތަރުޖަމާއާއި ގެނައުމެވެ. އަދި އިތުރު ސަނަދައެއް ތަރުޖަމާއަށް ގެންނަދު އިނދުރު ސަމާލުކަމާ ތިރީގައި ބަޔާންކުރަމުންގޮސް ސަމާލުކަން ދީފީމެވެ.

މިކަމުގައި ބައްޕާގޮތް އަޅުގަނޑަށް ތަޢާރަފުކޮށްދެއްވި އަޅުގަނޑުގެ މަދުރަސާގެ ބަސްދުލާއެވެ. އަދި ބައްޕާ ދޮގުން އެއްބާރުލުމަކާ ނަމަ، ގެސްޓުއޮނިސި، ނޭނގޭގެ ސަބަބުން މިހާރާއްން ކަޅުދޫން ކަނޑިއަށް އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ މަތިވެރިވާނެ ﷲ ގެ ބަރަކާތްލެއްވުންނެވެ.

އަޅުގަނޑުގެ ދުޢާއަކީ މި މަސައްކަތުގައި ﷲ ގެ ބަރަކާތުގައި މަދުބަލު އެއްކޮށް ކަމުގައިވެ، މިފޮތް ކިޔާ ފަރާތްތަކަށް އިލްމުކަން ހަމަހަމަ ކުރުމަށް ފަހި މަތިވެރިވާ ތަކެއް ދީފިނީއެވެ، ތިބެދޭނިވި ޚިދުމަތްކުރުގައި ވެގެންދިއުމެވެ.

وَاللهُ مِنْ وَرَاءِ الْمَقَاصِدِ. وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

އަލީ ރިޟާ އަޙްމަދު
ސދ ނޫރުކަންދު

01 ރަޖަބު 1438ހ.

ފިހުރިސްތު

ފެށުން.......... 07
އިސްލާމްދީން.......... 10
އިސްލާމްކަމުގެ ރުކުންތައް.......... 19
ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމައިން ހެކިވުން.......... 20
ނަމާދު ގާއިމުކުރުން.......... 22
ޒަކާތް ދިނުން.......... 23
ރޯދަ ހިފުން.......... 24
ޙައްޖުވުން.......... 25
އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ އަސާސްތައް.......... 28
މާތް الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާއަށް އީމާންވުން.......... 30
މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުން.......... 56
ފޮތްތަކަށް އީމާންވުން.......... 62
ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުން.......... 65
އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވުން.......... 73
ޤިސްމަތަށް އީމާންވުން.......... 100
އަލްޖަބްރިއްޔާ.......... 123
އަލްޤަދަރިއްޔާ.......... 126
އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ މަޤްޞަދުތައް.......... 127

بسم الله الرحمن الرحيم

ފެށުން

ޙަމްދާއި ތަޢުރީފު މިލްކުވެވޮޑިގެންވަނީ ކީރިތިވަންތަ ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަށެވެ. އަހަރެމެން އެކަލާނގެއަށް ޙަމްދުކޮށް ތަޢުރީފު ކުރަމެވެ. އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން މަދަދަށް އެދެމެވެ. އަސްތަޣުފާރު ކުރަމެވެ. އަދި، ތައުބާވާ ޙާލު އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް އެނބުރިދަމެވެ. ނަފްސާއި ޢަމަލުތަކުގެ ނުބައިކަމުން، އަހަރެމެން ރައްކާތެރި ކޮށްދެއްވައިފާނދޭވެ! މާތް ﷲ [illegible] ހިދާޔަތްދެއްވައިފި މީހަކަށް މަގު [illegible] އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި، އެކަލާނގެ މަގުފުރައްދަވާމީހަކަށް އެއްވެސް [illegible] ނުވެއެވެ. މާތް ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ފިޔަވައި ޙައްޤު އިލާހަކު ނުވާކަމަށް އަޅަ ހެކިވަމެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް [illegible] ބައިވެރިޔަކު ނުވެއެވެ. ހަމައެކަނި މުޙައްމަދުގެފާނީ ﷲ ގެ ރަސޫލާކަމާއި އަދި އެކަލާނގެ [illegible] ހެކިވަމެވެ. އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަހުލުބައިތުންނާއި ޞަޙާބީންނަށް ސަލަވާތާއި ސަލާމްކުރައްވާށިއެވެ. އެއަށްފަހު ދަންނާށެވެ!

ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ މަތިވެރި މާތް އިލްމަކީ ތަފްސީރުގެ އިލްމެވެ. އެއީ ކާއިނާތުގެ ވެރި އިލާހު [illegible] އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުތަކާއި ގުޅިފައިވާ އިލްމުކަންވާތީއެވެ. އެކަލާނގެ ރިވެތި ނަންފުޅުތަކާއި ފުރިހަމަ ސިފަފުޅުތައް އަންގައިދޭ އިލްމުކަމުގައި ވާތީވެސްމެއެވެ.

އޭގެ އިތުރުން ތަވްޙީދުގެ އިލްމަކީ ހުސްޖާރިކުވަންތަ މާތް اللهގެ ހަޟުރަތަށް ދިއުމަށް އޮތް އެންމެ ފަހި މަގެވެ. އަދި އެއީ، އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި ޝަރީޢަތްތަކުގެ އަސްލުވެސްމެއެވެ. ހުރިހާ ރަސޫލުބޭކަލުންނާއި ނަބީބޭކަލުންގެ ދަޢުވަތަކީ އެއްދަޢުވަތެއްކަމުގައި ވެގެންދިޔަ އެންމެ ވަރުގަދަ ދަރަޖައަކީ ތަވްޙީދެވެ. އެއީ، الله ގެ އެއްކައުވަންތަކަން ޤަބޫލުކޮށް އެކަމަށް ގޮވާލުމުގެ ދަޢުވަތެވެ. މާތް الله ވަޙީކުރައްވައިފިއެވެ. ﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ﴾[1] މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ މެނުވީ إله އަކު ނުވާކަމަށް އެކަލޭގެފާނަށް وحی ނުކުރައްވާ އެއްވެސް رسول އަކު، ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިންވެސް ނުފޮނުއްވަމެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން (ހަމައެކަނި) ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރާށޭ!"[2]

މާތް الله ގެ އެއްކައުވަންތަކަމުގެ މައްޗަށް ހެކި އެކަލާނގެ ހެކިވެ ވޮޑިގެންނެވިއެވެ. އަދި މަލާއިކަތުންވެސް އެކަމަށް ހެކިވެއްޖެއެވެ.

﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَأُوْلُواْ ٱلۡعِلۡمِ قَآئِمَۢا بِٱلۡقِسۡطِۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ﴾[3] މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން، الله، އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (حق ވެގެން އަޅުކަމަށްވާ) إله އަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވެވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި، ملائكة ންނާއި، علم ގެ أهل ވެރިންވެސް (އެކަމަށް) ހެކިވިއެވެ. (އެކަލާނގެ

---

[1] ސޫރަތުލް އަންބިޔާ 25

[2] ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

[3] އާލްޢިމްރާން 18

ހެއްދެވި ތަކެތި تدبير ކުރެއްވުމުގައި) عدل ވެރި ކަމާއިގެން އެކަލާނގެ قائم ވެ ވޮޑިގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެ ވުނުވީ (حق ވެގެން އަޅުކަމެއްވެވޭ) إله އަކު ނުވެއެވެ. (އެކަލާނގެއީ) عزيز ވަންތަ، حكيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."[4]

ތަފްސީރުގެ މަޤާމާއި މަތިވެރިކަމަކީ އެއީ ކަމުގައިވީ ހިނދު، ތަފްސީރުގެ އިލްމު އުނގެނުމާއި އުނގަންނައި ދިނުމާއި އަދި އެ އިލްމާމެދު ވިސްނައި ފިކުރުކުރުމާއި އޭގެ ބަރަކާތްތައް ތުރުކޮށް ފަރުވާކުރުމީ، ކޮންމެ މުސްލިމު އަންހެނަކާއި ފިރިހެނެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެއީ، ރައްބާނީ ބިންގަލެއްގެ މަތިގައި ތިމާގެ ދީން ބިނާކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި، އޭގެ ނަތީޖާއިން ބާއްޖަވެރިކަންތަން، ހިތްހަމަޖެހުމާއި ޖައްނަތުގެ މަތީގައި ދީން ވެރިވުން އާމާސްތު ކުރުމަށްފަސް ވެއެވެ.

****

---

[4] ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

އިސްލާމްދީން

އިސްލާމްދީނަކީ ހުސްބާރިހުވަންތަ މާތް الله ﷾، އެދީނާއިގެން، މުޙައްމަދު ﷺ ފޮނުއްވައި، އިލާހީ ރިސާލަތްތައް ޚަތިމުކުރެއްވައި އަޅުތަކުންނަށްޓަކައި ފުރިހަމަކުރެއްވި ދަހިވެރި ދީނެކެވެ.[5] އަދި، އެދީނުގެ ސަބަބުން މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް މި ނިޢުމަތް الله ފުރިހަމަ ކުރައްވައި، އަޅުތަކުންގެ ދީން ވެރިވުމަން ގޮތް ހަމައެކަނި ގޮތަކަށްވެސް އެއީ ކަމުގައި އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންނެވިއެވެ. ދެންފަހެ، އެއްވެސް މީހެއްގެ ކިބައިން އިސްލާމްދީން ފިޔަވައި، އެހެން ދީނެއް ޤަބޫލުކުރައްވާ، އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތު ނުކުރައްވާނެއެވެ. މިކަމުގެ ބަޔާންކުރައްވާ ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި މިފަދައިން ހާމަކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ﴾[6] މާނައީ:

"ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮޑެތި ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އެކަކުގެވެސް ބަފައިކަލަކު ކަމުގައި محمد ގެފާނު ނުވެތެވެ. އެހެންނަމަވެސް، (އެކަލޭގެފާނީ) الله ގެ رسول އާއެވެ. އަދި ނަބިއްޔުން ختم ކުރެއްވި ކަލޭގެފާނުވެސްމެއެވެ."[7]

---

[5] ހުރިހާ ރަސޫލުންނާއި ނަބިން ގެންނެވި ރިސާލަތްތަކުގެ ޚަތިމަކީ، ހުސްބާރިހުވަންތަ މާތް الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. އިލާހީ ރިސާލަތްތައް ނާޒިލުކުރެއްވުނު ޒަމާންތަކާއި، ބަސްބަސްތަކުގެ ސަބަބުން ތަފާތު ނަންނަމުން މަޝްހޫރުވެގެން ދިޔަކަމުގައިވިޔަސް އެއީވެސް ހަމަ "އަލްއިސްލާމް" އެވެ.

[6] الأحزاب: ٤٠

[7] ނަބިއްޔުކަމަކީ ރަސޫލުކަމުގެ މަޤާމުގައި ހިމެނޭ ދަރަޖައެއްކަން ވީއިރު ނަބިއްޔުކަން ޚަތިމުކުރެއްވުމާ އެއްގޮތުން ތެރޭގައި ހިމެނިގެންވާ ކަމަށްވާތީ ރަސޫލުކަންވެސް މުޙައްމަދު އަށްފަހު ޚަތިމުވެގެން ދިޔައީކަމެވެ.

ދީނެވެ، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުން ފުރިހަމަވިކަން އަންގަވައި މާތް الله ވަޙީކުރައްވައިފިއެވެ. ﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا﴾[8] މާނައީ : "މިއަދު، ތިޔަބޭފުޅުންގެ ދީން، ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފުރިހަމަކޮށް ދެއްވައިފީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ **نعمة**، ތިޔަބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފުރިހަމަކޮށް ދެއްވައިފީމެވެ. އަދި އިސްލާމްދީން ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ދީނެއް ކަމުގައި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންފީމެވެ."[9]

މާތް الله ގެ ހަޟްރަތުގައި ދީންވެރިވެ އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް އޮތް ހަމައެކަނި ގޮތަކީ "އިސްލާމް"ދީނުގެ ގޮތްކަމާއި އެނޫން ގޮތެއް މިކަމުގައި އެކަލާނގެ ޤަބޫލު ނުކުރައްވާނެކަން އަންގަވައި ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ﴾[10] މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ ހަޟްރަތުގައި ދީނަކީ އިސްލާމްދީނެވެ." އަދި އިސްލާމްދީން ނޫން އެހެން ދީނެއްގެ ތެރެއިން الله ކިޔަމަންތެރިވުމެއް އެ ކިޔަމަންތެރިވާފަރާތުން ޤަބޫލު ނުކުރައްވާނެކަމާއި، އެފަދަ މީހުންނަކީ އާޚިރަތުގައި ގެއްލުންވާ މީހުންގެ ތެރެއިންކަން އަންގަވައި ވަޙީކުރައްވައިފިއެވެ.

---

[8] المائدة: ٣

[9] ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

[10] آل عمران: ١٩

﴿ وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَٰمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴾ [11]

މާނައީ: "دين އެއްގެ ގޮތުގައި إسلام دين ނޫން ދީނެއް އެދޭ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ދެން، އެމީހާގެ ކިބައިން (އެކަން) قبول އެއް ނުކުރައްވާ ހުއްޓެވެ. އަދި، آخرة ގައި އޭނާ ވާހުށީ، ގެއްލުންވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ."[12]

އިސްލާމްދީނުގެ [illegible] މާތް الله سبحانه وتعالى އަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ހުރިހާ މީހުންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ ވަޙީ ތަބާވުން ފަރުޟުކުރައްވާފައެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ މުޙައްމަދު صلى الله عليه وسلم ރަސޫލުކަމާއިގެން ފޮނުއްވުމަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ރަސޫލުކަން ތެދުކޮށް އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވުމާ [illegible] [illegible] [illegible] އެއްކިބާވެފައިވާ [illegible] [illegible] [illegible] ސޫރަތުލް އަޢްރާފުގެ 158 ވަނަ އާޔަތުގައި ދެއްވާފައިވާ އިރުޝާދުގައި [illegible] ﴿ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ٱلَّذِى لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۖ فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ٱلنَّبِىِّ ٱلْأُمِّىِّ ٱلَّذِى يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَكَلِمَٰتِهِۦ وَٱتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴾ [13] މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންކަލޭގެފާނީ، ތިޔަބައިމީހުން އެންމެންގެ މާތް الله ފޮނުއްވި رسول އާއެވެ. އެކަލާނގެއީ، އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ވެރިކަން އެކަލާނގެއަށް **ملك** ވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ މެނުވީ إله އަކު

---

[11] آل عمران: ٨٥

[12] ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

[13] الأعراف: ١٥٨

ނުވެއެވެ. ދިރުއްވަނީވެސް އަދި މަރުގެންނަވަނީވެސް، އެކަލާނގެއެވެ. ދެން، الله އަށާއި أمّي ނަބިއްޔާ ކަމުގައިވާ އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ތިޔަބައިމީހުން إيمان ވާށެވެ! އެކަލޭގެފާނީ الله އަށާއި އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުތަކަށް إيمان ވާ ނަބިއްޔާއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން، އެކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ތެދުމަގު ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ."[14] އަދި ޙަދީޘްފުޅެއްގައި އައިސްފައިވެއެވެ.

{وَالَّذِيْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لاَ يَسْمَعُ بِيْ أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ يَهُوْدِيٌّ وَلاَ نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يَمُوْتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِيْ أُرْسِلْتُ بِهِ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ}[15]

މާނައީ: "މުޙައްމަދު ގެފާނުގެ ފުރާނަ އެފަރާތެއްގެ ޤުދުރަތްފުޅުގެ ދަށުގައިވާ މަތިވެރި ފަރާތް (الله) ގަންދެއްވައި ވިދާޅުވަމެވެ. މިއުންމަތުގެ ޔަހޫދީންނާއި އަދި ނަޞާރާއިންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ރިސާލަތުގެ ޚަބަރު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޒަބަރު އަޑުއިވި، ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަންތައްތަކާއިގެން ފޮނުއްވުނު އެންމެހައި ކަންތައްތައް ތެދުކޮށް ޤަބޫލު ނުކޮށް މަރުވެއްޖެކަމުގައިވާނަމަ އޭނާ ވާހުށީ ނަރަކައިގެން އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިންނެވެ."

އިސްލާމްދީނަށް އިމާންވުމަކީ އެދީނުގައި އައިސްފައިވާ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ހިތުން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރުމާއި ބަހުން އަމަލުން އެކަންތައްތަކަށް ބޯލަނބައި ކިޔަމަން ވުމެވެ. ޝަރީޢަތް ނޫނެވެ. އެއީ، ދިރިއުޅުމުގެ ހުރިހާ ބަރަކާތްތަކުގެ ތެރެއިން އެކަންކަމުގެ އަސަރު ނުފޫޒު ފަދަ ތެދުކޮށްލުމާއި އަދި

---

[14] ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

[15] އަލްއިމާމު މުސްލިމު އަބުލްޙުސައިނުގެ ޞަޙީޙުން ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއް

ޤަބޫލުކުރުމެއް ނޫނެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ގެ ބޮޑުބޭބޭފުޅެއް ކަމުގައިވާ އަބޫޠާލިބުގެފާނު، އިސްލާމްދީނަކީ މި ބިންމަތީގައި އޮންނާނެ އެންމެ ހެޔޮ ދީން ކަމުގައި ހެކިވިއެވެ. އަދި މުޙައްމަދު ﷺ އަކީ الله ގެ ޙައްޤު ރަސޫލެއްކަމުގައި ޤަބޫލުކުރައެވެ. މިއާއެކުވެސް އެދީނުގައި ހިމެނިގެންވާ ކަންތައްތަކަށް ޢަމަލު ނުކުރުމުގެ ނަތީޖާއަކަށްވީ ކާފިރެއްގެ ގޮތުގައި މަރުވެ ދިއުމެވެ. ނަރަކައިގެ އަލިފާން ބައްޔު ފަރާތަކަށް އޭނާވުމެވެ.

އިސްލާމްދީނަކީ ގަވާޢިދުތަކެއް މަޖްމޫޢާއެއް ހިމެނިގެންވާ ދީނެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ގެ ދަޢުވަތުގެ ކުރިން އިސްލާމްދީނަށް ހުރި ސަލާމަތް ދީނެއްކަމުގައިވެސް މަސައްކަތްކުރައްވައި އިސްލާމްދީނަށް ހިމެނިގެންވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން އެ ދީނުގެ މުއްސަނދި އިތުރު ފުރިހަމަކަމާ ދެމުގެ ދީނުގައިވެސް އިސްލާމްދީން ވަނީ ފެތުރިފައެވެ.

މިގޮތުން އިސްލާމްދީނުގެ ރުކުންތަކާއި، ހުކުރާ ޢަމަލުކުރާގޮތް އަދި ހުކުރާ ތަރުތީބުން އެކަމުގެ ރުކުންތަކާ ކަމުގައި ގެންގުޅުއްވާ. އަދި އެޢަމަލުކުރާ ވަސީލަތްތަކާއި ބައްހަޤީ[16] ވަސީލަތްތަކުގެ ޢަމަލުތަކަށް ހިމެނިގެންވާ ދީނެކެވެ. އަދި ގޮތްތައް ކަމެއް އެނގެނީ ސަލާމަތް ހުކުރާ ދީނުގައި ހިމެނިގެންވާ ކަމެއް ނުދާނެއެވެ.

---

[16] ބައްހަޤީކާއި ބުޚާރީ، ޞަޙީޙު

މާތް الله ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. ﴿وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِ﴾[17] މާނައީ: "ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޙައްޤު ބާވައިލެއްވުމަކުން ޙައްޤު ތެދުބަސް އެކުލެވިފައިވާ އެންމެ މަތިވެރި ފޮތް (އެބަހީ، ކީރިތި ޤުރްއާން) ބާވައިލެއްވީމެވެ. އެއީ އެފޮތުގެ ކުރިން ބާވައިލެއްވުނު ސަމާވީ ފޮތްތަކުގައިވާ ޚަބަރުތަކާއި ޙުކުމްތަކަށް ހެކިވެ، އެފޮތްތަކަށް ތެދުކުރަނިވި ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި އެފޮތްތަކުގައިވާ ތަކެތީ ހިމެނިފައިވުމުގެ އިތުރުން الله އެދިވޮޑިގެންނެވި އެތައް އެތައް ޙުކުމްތަކާއި ރިވެތި އަޚްލާޤާއި، ވާހަކަތަކާއި، ޢިލްމާއި ޙުކުމްތައް ހިމެނިފައިވާ، އެހެން ފޮތްތަކުގެ މައްޗަށް ބާރު ހުންނަނިވި ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ."

އިސްލާމްދީނަކީ ހުރިހާ ޒަމާނަކާއި ތަނަކަށް އަދި ކޮންމެ އުންމަތަކަށް އެންމެ އެކަށީގެންވާ ޝަރީޢަތު ދީން ކަމުގައި ވީހިނދު، އެ ދީނަށް ތަބާވެ އެ ދީނުގެ ޙުކުމްތަކަށް ޢަމަލުކުރުމަކީ އެއްވެސް ޒަމާނެއްގައި އަދި އެއްވެސް ތަނެއްގައި އެޒަމާނަކާއި ތަނުގެ މަޞްލަޙަތަށް ފުށު އަރާނެކަމެއް ކަމުގައި ނުވެއެވެ. އަދި ކިއެއްތަ! އެޒަމާނަކާއި އެތަނެއްގެ މަޞްލަޙަތު ޙައްލުތެރިވުން އެކީ އެ ދީނަށް ޢަމަލުކުރުމުގައެވެ. ފަހަރެއްގައިވެސް، ބައެއް މީހުންނަށް ހީވެފައިވާ ފަދައިން، މީގެ މާނައަކީ ކޮންމެ ތަނަކާއި ޒަމާނެއްގެ މީސްތަކުންގެ ބޭނުންތަކަށް އެ ދީން ކިޔަމަން ކުރުމެއް ނޫނެވެ. އެ ދީނުގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ޢަމަލުކުރާ މީހުން އަމުރުފުޅުތަކުގެ ބޭނުންތަކާއި އަމަލު ތަބާކުރުމެވެ.

---

[17] المائدة: ٤٨

ޙައްޤު ދީނަކީ އިސްލާމްދީނެވެ. އެހެންކަމުން ޙައްޤު ގޮތުގައި އެ ދީނުގައި ހިފަހައްޓައިދި ފަރާތަކަށް ވާގިވެރިވެ ނަޞްރުވެރި ކުރެއްވުމަށް އެކަލާނގެ ވަޢުދުވެ ވޮޑިގެންފައިވެއެވެ. އިސްލާމްދީން އެހެން ހުރިހާ ދީންތަކެއްގެ މައްޗަށް ގަދަކުރައްވާ ބާރުވެރި ކުރައްވާނެކަމެވެ. އެކަލާނގެ ވަޢުދުކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿ هُوَ ٱلَّذِيٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ﴾[18]

މާނައީ: " މާތް الله އީ ހިދާޔަތާއި ޙައްޤުގެ ދީނާއިގެން އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ފޮނުއްވި އިލާހެވެ. އެއީ، މުޝްރިކުން ނުރުހުންކަމުގައި ވިޔަސް، އެހެން ހުރިހާ ދީންތަކެއްގެ މައްޗަށް އެ ދީން ބާރުވެރި ކުރައްވައި ފާޅުކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ."[19]

އެ ބާރުވެރިކަމާއި، ނަޞްރުވެރިކަން ލިބޭން ޙައްޤުވާން ގޮތު އެކަލާނގެ ސޫރަތުއްނޫރުގައި ހާމަކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسۡتَخۡلِفَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ كَمَا ٱسۡتَخۡلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمۡ دِينَهُمُ ٱلَّذِي ٱرۡتَضَىٰ لَهُمۡ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعۡدِ خَوۡفِهِمۡ أَمۡنٗاۚ يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـٔٗاۚ وَمَن كَفَرَ بَعۡدَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ﴾[20] މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން، އީމާންވެ ހެޔޮ ޢަމަލުތައް ކުރާ މީހުން ބިމުގައި ވެރި ކުރައްވާނެކަމަށް ކީރިތިވަންތަ މާތް الله ވަޢުދުވެ ވޮޑިގެންފިއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ ކުރީގައި ތިބި

---

[18] الصف: ٩

[19] ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

[20] النور: ٥٥

މީސްތަކުން، ބިމުގައި ވެރިކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންނެވި ދީން (އެބަހީ، އިސްލާމްދީން) އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި ގަދަ ކުރައްވައި ބިމުގައި ސާބިތުކޮށް ދެއްވާހުށީމެވެ. އަދި ބިރުވެރިކަމާއި ނާމާންކަމަށްފަހު، އަމާންކަމާއި ރައްކާތެރިކަމަށް ބަދަލު ކުރައްވާހުށީމެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަން އިލާހަށް އަޅުކަންކުރާ ހުށިކަމެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހާއި އެއްވެސް ފަރާތެއް އެއްހަމަކޮށް ޝަރީކު ނުކުރާ ހުށިކަމެވެ. އެއަށްފަހު (އީމާންވުމަށްފަހު) ކާފިރުވެއްޖެ މީހުން ދަންނައެވެ. ފަހެ، ﷲ އަށް ނުކިޔަމަންތެރި ފާސިޤުންނަކީ ހަމަ އެބައިމީހުންނެވެ.”[21]

އިސްލާމްދީނަކީ ޢަޤީދާއެކެވެ. ޝަރީޢަތެކެވެ.[22] ފަހެ، އެއީ އިސްލާމްދީނުގެ ޢަޤީދާގެއްޗާއި ޝަރީޢަތުގައި ފުރިހަމަވެފައިވާ ދީނެކެވެ. އިސްލާމްދީނުގައިވާ މައިގަނޑު ކަންތައްތަކަށް ބައިވަރު ފާހަގަކުރެވޭ ކަންތައްތަކެއްވެއެވެ.

1. އިސްލާމްދީން ﷲ ގެ އެއްކައުވަންތަކަމަށް އަމުރުކުރެއެވެ. (އަދި އެކަލާނގެ ސިފަފުޅުތަކުގައި، ނޫނީ އަމުރުފުޅުތަކުގައި ނޫނީ ކުރެއްވާ ކަމެއްގައި) އެއްވެސް ފަރާތެއް ހަމަހަމަކުރުމާއި ބައިވެރިކުރުން މަނާކޮށް، ޝަރީކުކުރުން ހަރާމް ކުރެއްވިއެވެ.

---

[21] ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

[22] އެބަހީ، ޢަޤީދާގައި ހިމެނޭގޮތުގެ ޢިބާދަތްތަކުގެ ކަންތައްތަކާއި، މުޢާމަލާތްތަކާއި، އަޚްލާޤާއި، ސިޔާސީކަމާއި، އަޚްލާޤީ ސުލޫކާއި، މިންގަނޑުތަކާއި، އަދި ސިޔާސީ، އިޤްތިޞާދީ، ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކުގެ މަތީގައި ބިނާވެފައިވާ ދީނެކެވެ.

2. އިސްލާމްދީނުގައި ތެދުވެރިވުމަށާއި ތެދުބުނުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. ދޮގުހެދުމާއި މަކަރުހަދައި އޮޅުވާލުން ނަހީކުރައްވައެވެ.
3. އިސްލާމްދީނުގައި ޢަދުލުވެރިވުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ.[23] އަނިޔާވެރިވުން ނަހީކުރައްވައެވެ.
4. އިސްލާމްދީން އަމާނަތްތެރިވުން ލާޒިމުކުރައްވައެވެ. އަދި ޚިޔާނާތްތެރިވުން މަނާކުރައްވައެވެ.
5. އިސްލާމްދީނުގައި (އަހުދުތަކާއި ވައުދުތައް ފުއްދައި) ވަފާތެރިވުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި މަކަރުވެރިވެ، އޮޅުވާލައި އަހުދަށް ވަފާތެރި ނުވުން އެދީން ނަހީކުރައްވައެވެ.
6. އިސްލާމްދީނުގައި މައިންބަފައިންނަށް އިހުސާންތެރިވުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި (ހައްޤު ކަމެއްގައި) އެމީހުންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުން ނަހީކުރައްވާފައެވެ.
7. އިސްލާމްދީނުގައި ރަޙިމުގެ ގުޅުމާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ދެމެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި މިގުޅުންތައް ކަނޑުން ނަހީކުރައްވައެވެ.
8. އިސްލާމްދީނުގައި އަވަށްޓެރިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނާމެދު ގޯސްކޮށް މުޢާމަލާތްކުރުން ނަހީކުރައްވައެވެ.

ޖުމުލަގޮތެއްގައި، ހުރިހާ ރަނގަޅު ކަންތައްތަކާއި ރިވެތި އަޚްލާޤީ ސިފަތަކަށް އިސްލާމްދީން އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި ގޯސް ހުރިހާ ޢަމަލުތަކާއި ހުތުރު ސިފަތަކާއި

---

[23] ޢަދުލުވެރިކަމަކީ، އެއްޗެއް މުސްތަޙިއްޤު ކަންކަމުގެ ދެމެދުގައި ހަމަހަމަކޮށް، ތަރާޒު މުސްތަޤީމުވާގޮތުގެ ދެމެދުގައި ފަރަޤުކުރުމެވެ. އިސްލާމްދީނަކީ ހަމަހަމަކަމުގެ ދީން ބަލާއިރު ބައެއްމީހުންނަށް ހިތުވައި އަސްނަސީ އެއީ ހުރިހާ ކަމަކަށް ބައްމުވިހާ ހަމަހަމަކަމެއް ކަމުގައެވެ. މުސްތަޤީމުވާގޮތުގެ ދެމެދުގައި ހަމަހަމަކަމުގެ އަނިޔާވެރިކަމެވެ. އެއީ އިސްލާމްދީން ގެނައި ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި ތަޢާރުފުކުރި ޢަސަރުކުރާ ކަމެއްވެސް ނޫނެވެ.

ސުލޫކުތައް އިސްލާމްދީނުގައި ކަނޑައެޅިގެން ނަހީކުރެއެވެ. މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ﴾[24] މާނައީ:

"ހަމަކަށަވަރުން ޢަދުލުވެރިވުމަށާއި މީސްތަކުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށާއި ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް ހެޔޮ ލޯރުވާ އުޅުމަށް މާތް الله އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި ހުތުރުކަން ބޮޑު ފާފަތަކާއި ނުބައިކަންތަކާއި، އަނިޔާވެރިވެ ދެކޮޅުވެރިވުން ނަހީކުރައްވައެވެ. الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވަޢުޡާއި ނަޞޭހަތް އިއްވަވަނީ ތިޔަބައިމީހުން އެކަންކަން ހަނދުމަކުރޭތޯއެވެ."

އިސްލާމްދީނުގެ ރުކުންތައް

އިސްލާމްދީނުގެ ރުކުންތަކަކީ، އިސްލާމްދީން އޭގެ މައްޗަށް ބިނާވެފައިވާ އަސާސްތަކެވެ. އެއީ މައިގަނޑު ކަންތައްތަކެވެ. މި ކަންތައްތައް ހިމެނޭ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ޢަބްދުالله ބުން ޢުމަރު ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘުގައި ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. އެއީ {بُنِيَ الإِسْلاَم عَلَي خَمْسٍ: شَهَادَةَ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ، وَإِقَامِ الصَّلاَةِ وَإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ وَصِيَامِ رَمَضَانَ وَالْحَجِّ}[25] މާނައީ:

---

[24] النحل: ٩٠

[25] متفق عليه – ބުޚާރީއާ މުސްލިމު އިއްތިފާޤުން ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއް. މިއީ މުސްލިމުގައިވާ އިބާރާތް

"އިސްލާމްދީން ބިނާވެގެންވަނީ ފަސްކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ الله ފިޔަވައި ޙައްޤުވެގެންވާ އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހިތުން ޤަބޫލުކޮށް އިޤުރާރުވުމާއި، މުޙައްމަދު ﷺ އަކީ الله ގެ އަޅެއްކަމާއި އަދި ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވުމާއި ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމާއި ޒަކާތް ދިނުމާއި ރަމަޟާންމަހު ރޯދަ ހިފުމާއި އަދި ޙައްޖުވުމެވެ."

ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމައަށް ހެކިވުން

އިސްލާމްދީނުގެ ފުރަތަމަ ރުކުނަކީ الله ގެ އެއްކައުވަންތަކަމަށް ހެކިވުމެވެ. އަދި މުޙައްމަދު ﷺ އަކީ الله ގެ އަޅެއް ކަމަށާއި އެކަލޭނގެ ފޮނުއްވި ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވުމެވެ. ޝަހާދަތުގެ މިދެބަހަށް ހެކިވުމަކީ، ފަހެ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެއީ شَهَادَةَ أَنْ لاَ إِلهَ إِلاَّ اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ ޝަހާދަތުގެ މި ދެކަލިމައިގެ މާނަ އެނގި ހިތުން ޤަބޫލުކޮށް، އެ ދެކަލިމަ ދުލުން ކިޔައި އެ ދެ ކަލިމާގައި ބަޔާންކުރާ ކަންތަކަށް އިޤުރާރުވެ ޢަމަލުކުރުމެވެ. އެކަމަށް ހެކިވާ ފަރާތުން ހެކިވަނީ، އެކަންކަން ދެނެ ހެކިވާ މީހާ ފަދައިންނެވެ. ހެކިވެ އިޤުރާރުވެވޭ ކަންކަން ގިނަކަމުގައި ވިޔަސް ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމަވެސް އެއްރުކުނުގެ ގޮތުގައި ހިމަނާފައެވެ.

ހެކިވެވޭ ކަންތަކާއި، އަދި ހެކިވެވޭ ދެ ފަރާތް ތަފާތުވުމާއެކުވެސް، الله ގެ އެއްކައުވަންތަކަމާއި އަދި މުޙައްމަދުގެފާނު ﷺ ގެ ރަސޫލުކަމަށް ހެކިވުން އެއް ޝަހާދަތެއްގެ ގޮތުގައި (އެބަހީ، ހެކިވުމެއްގެ ގޮތުގައި) މި ޙަދީޘްގައި ގުނިފައިވެއެވެ. އޭގެ އެއްސަބަބަކީ، މުޙައްމަދު ﷺ އަކީ، އިންސާނުންނާއި

ޖިންނީންނަށް ﷲގެ ވަޙީ ފޯރުކޮށްދެއްވުމަށްޓަކައި، އެކަލާނގެ ޙަޟުރަތުން ފޮނުއްވި ބޭކަލެކެވެ. މިހެންކަމުން، އެކަލޭގެފާނަކީ ﷲގެ އަޅެއްކަމާއި، އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ރިސާލަތަކީ ހައްޤު ރިސާލަތެއްކަމަށް ހެކިދީގެން ނޫނީ، ކީރިތި ވަންތަ ﷲ އަށް ހައްޤު ގޮތުގައި އީމާންވުން ފުރިހަމަވެގެން ނުވުމެވެ. އެކަމުގެ އަނެއް ސިފައަކީ ޢަމަލުތައް ޞައްޙަވެ، ޤަބޫލުވުމުގެ އަސާސީ ޝަހާދަތުގެ މި ދެ ކަލިމައެވެ. އާދެ! އެ ދެ ކަލިމައަށް އީމާންވެ، ހިފާށެވެ. އެހެނީ، ޢަމަލުތައް ޞައްޙަވުމާއި އަދި ޢަމަލުތައް ޤަބޫލުކުރެއްވުން ބިނާވެފައިވަނީ ޢަމަލުތައް ކުރުމުގައި ވާ ﷲ އަށް އިޚްލާޞްތެރިވުމާއި އަދި ޢަމަލުތައް ކުރުމުގައި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ މުޙައްމަދު ﷺ އަށް ތަބާވުމުގެ މައްޗަށެވެ.

އިޚްލާޞްތެރިކަމުގެ ސަބަބުން شَهَادَةَ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ މި ޝަހާދަތުގެ ޙަޤީޤަތް ފާޅުވެގެންދެއެވެ. އަދި ރަސޫލާއަށް ތަބާވުމުގެ ސަބަބުން ޝަހާދަތުގެ ދެވަނަބައި شَهَادَةَ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ ފާޅުވެގެންދެއެވެ. މިހެންވެ މިދެ އެކުވެގެން އެއް އަސާސެއްގެ ދަށުގައި މި ޙަދީޘްގައި ބަޔާންކުރުމުގައި ވަނީއެވެ. ފަހަރެއްގައިވެސް އެއީ ﷲ އާއި މުޙައްމަދު ﷺ އާއި ދެމެދު އެއްކަމަ ކުރެއްވިފައިވާ ނޫނެވެ. ޝަރްޠަކީ ނޫނީ ގޮތެއްގައި ފަރާތުގައި މުޙައްމަދު ﷺ އަކީ ވަންތަ މާތް ﷲ ﷻ އެވެ.

ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމައަށް އީމާންވުމުގެ ފައިދާ:

މިމަތިވެރި ޝަހާދަތުގެ ސަބަބުން އިންސާނާގެ ހިތާއި ނަފްސު، މަޚްލޫގުންގެ އަޅުވެތިކަމުން މިނިވަންވެއެވެ. އަދި ދިރިއުޅުމުގައި اللہ ފޮނުއްވި ރަސޫލުން ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތްތަކަށް ތަބާވުމުން ރައްކާތެރި ވެގެންދެއެވެ.

ނަމާދު ޤާއިމުކުރުން

އިސްލާމްކަމުގެ ދެވަނަ ރުކުނަކީ ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމެވެ. އެއީ، އިސްތިޤާމަ ސާބިތުކަމާއެކު، ނަމާދުގެ ވަޤުތުތަކުގައި ނަމާދު ކުރަން އޮންނަ ޝަރުޢީ ގޮތުގެ މަތީން ނަމާދު ފުރިހަމައަށް އަދާކުރުމުން ކީރިތިވަންތަ اللہ އަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ.[26]

ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމުގެ ފައިދާ:

ނަމާދަކީ [illegible] [illegible]، [illegible] އަދި [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އޭގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]،

---

[26] [illegible]

މުންކަރާތްތަކާއި ފާޙިޝަކަންތަކުން ދުރުވުމާއި، މުޢްތަޤަދުގެ މީސްތަކުން ބާރު
އުސްގުމާއި އަދި އަމުރަން ޙައްޤުނަސްކީވުގެ ފުރު އާރާވުން ހިފެހެއްޓެވެ.

ޒަކާތްދިނުން

ތިންވަނަ ރުކުނަކީ ޒަކާތް ދިނުމެވެ. އެއީ، ތިމާގެ މުދަލުން ޒަކާތް ދިނުން ވާޖިބުވެފައިވާ ކޮންމެ މީހަކު، ޒަކާތް ބަރުސްވެގެންވާ ތިމާގެ މުދަލުން ޒަކާތުގެ ގޮތުގައި ނެރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މިންވަރު الله ﷻ ގެ މަގުގައި ހޭދަކޮށްގެން އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ.[27]

ޒަކާތް ދިނުމުގެ ފައިދާ:

ޒަކާތުގެ ސަބަބުން ޒަކާތް ދޭ މީހާގެ ހިތައިން ދަހިވެތިކަން ފިލާދެއެވެ. އަދި އޭނާގެ އީމާންތެރިކަން އިތުރުވެ، އެހެން މީހުންގެ ބައްދު ހިދެމިފައިވާ މުދަލުން ތިމާގެ މުދާ ޙައްޤާތި ކުރުވި މުދާވެސް ޠާހިރުވެގެން ދެއެވެ. އިޖްތިމާޢީ

---

[27] ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދިބި މުދަލު ޒަކާތްދިނުން ވާޖިބުވެފައިވާ މުދަލު ޒަކާތްފުރިހަމަކުރުމަށް ޤާނޫނަ ރާއްޖެއިން ފަޅުކަން ނަގާނެ ޤަވާޢިދުތަކެއް. ސާބިތުވެފައިވާ ކަމުގައި ދުނިޔޭގައި ވީ މުއްސަނދި މުސްލިމުން އެމީހުންގެ މުދަލުގެ ޒަކާތްތައް ޚަރަދުކުރަމުން ނުދާތީ އިސްލާމީ ޤައުމުތަކުގައި ސަލާމަތާއި ވިޔަސް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ޒިޔާދަ މުސްލިމުން މުއްސަނދިން ގަވާއިދުން ދޭނަމަވެސް. އެކަމަކު ޒަކާތުގެ ފައިދާއެއް ދިރިއުޅުން އާރާސްތުކުރުމަށް މަސްދަރުތަކެއް ނުލިބިސްނަނީ ހިފާފައިވާނެތެވެ. {މުތަރުޖިމް}

ގޮތުން ބަލާއިރު އިސްލާމްދީނާއި މުސްލިމުންގެ ބޭނުންތައް ފުއްދުމުގައި މާއްދީ އެހީތެރިކަމަކަށް ޒަކާތް ދިނުން ވެގެންދެއެވެ.

ރޯދަ ހިފުން

ހަތަރުވަނަ ރުކުނަކީ، ރަމަޟާންމަހު ރޯދަ ހިފުމެވެ. އެއީ، ރޯދަމަހުގެ ދުވާލު (ފަޖުރުވީންސުރެ، އިރުއޮއްސުންދެން) ރޯދަ ގެއްލޭ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވެ ހުރެގެން، ކީރިތި ﷲ އަށް އަޅުކަންކުރުމެވެ.

ރޯދަ ހިފުމުގެ ފައިދާ:

މި އަޅުކަމުން ލިބިދޭ އެންމެ ބޮޑު ފައިދާއަކީ، ﷲ ގެ ރުއްސުވުމަށްޓަކައި ހިތްއެދޭ ބަޔާޔު ތަކެތި ދޫކޮށްލައިގެން ހުރުމަން ނަފްސު ތަރުބިއްޔަތުވެއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ، ފަޤީރުންގެ ހާލު އިޙްސާސްވުމާއި ކާއިނުބައިން ގިނަކުރުމުގެ ސަބަބުން ހަށިގަނޑުގައި ބަލިމަޑުކަމުން ރައްކާތެރިވެ ދުޅަހެޔޮ ސިއްޙަތަކަން މަގުފަހިވެގެން ދިއުންފަދަ ކަންތައް މިކަމުގައި ހިމެނިގެންވެއެވެ.

ހައްޖުވުން

ބާލިޣުވެފައިވާ، ބުއްދި ސަލާމަތުންހުރި މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން، ކަޢުބަތުﷲ ގެފުޅަށް ގޮސް ހައްޖުވުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާ، ކޮންމެ މީހަކު އޭނާގެ ޢުމުރުން އެއްފަހަރު ހައްޖުވުމީ އިސްލާމްދީނުގެ ފަސްވަނަ ރުކުނެވެ.[28] އެއީ، ހައްޖުގެ މަނާސިކުތައް ޤާއިމުކުރުމަށްޓަކައި ގެފުޅަށް ދިއުން ޤަޞްދުކުރުމުން ކީރިތިވަންތަ ﷲ އަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ.

ހައްޖުވުމުގެ ފައިދާ:

މިއަޅުކަމުގެ ފައިދާއަކީ ދުނިޔާއި، ހަށިގަނޑުގެ ހަކަތަ، ﷲ ގެ ކިޔަމަންތެރިކަމުގައި ތޫރުކުރަން ނަފްސު ތޫނުވުމެވެ. މިހެންކަމުން ހައްޖަކީ، ﷲ ގެ މަގުގައިވާ ޖިހާދުގެ ވައްތަރެއް ކަމުގައި ފެނިގެންދެއެވެ.

އިސްލާމްދީނުގެ މައިގަނޑު ރުކުންތަކުގެ ފައިދާގެ ތެރެއިން މީޒާނުގައި ބާރުކުރުވުން ކަންތައްތަކާއި އަދި މީޒާނުގައި ގެނެސްފައިވާ ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން، އެހެން އުއްމަތްތަކުގެ ތެރެއިން، އެންމެ ތާހިރު ސާފު އުއްމަތަކުގައި ވެގެންދެއެވެ. (އެ އުއްމަތަކީ) ﷲ އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ އަޅުކަން ކުރަނީ ހައްޤު ދީނަށް ތަބާވެގެންނެވެ. އަދި އެކުވެރިކަމާއި ތަޢާވުނުގެ ހަމަހަމަކަމާއި މުޢާމަލާތާ އުއްމަތްތަކުގައި އިސްލާމީ އުއްމަތް ވެއްދުނިހައިވުސް ހަމަ އެކަމުގެ

---

[28] ޢުމްރާކުރުމަކީ ވެސް ހަމަ މިފަދަ އަޅުކަމެކެވެ.

ސަބަބުންނެވެ. އެހެނީ، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ އެހެން ބައިތަކެއްވެސް ރަނގަޅު ވެގެންދިޔުން ވަނީވެސް އެ ރުކުންތަކެއް އިޞްލާޙުވި ވަރަކުންނެވެ. އަދި އުއްމަތުގެ ޙާލަތު ހެޔޮވެ ރަނގަޅުވެގެންދަނީ މި އުއްމަތުގެ ދީން އާދެ! އިސްލާމްދީނުގެ ކަންކަން ރަނގަޅުވެ ހަރުދަނާވުމުންނެވެ. ދީނުގެ ކަންކަމަށް އަންނަ ކޮންމެ އުނިކަމެއްގެ ނުބައި އަސަރު އުއްމަތުގެ ދިރި އޮތް ޙާލަތުން ދައްކާނެވެ. އެހެންކަމުން މީސްތަކުން އިސްލާމްދީނާއި ދުރުވެ، ދީނީ ކަންތަކާއި ވާޖިބުތައް އަދާކުރުމުގައި ފަރުވާކުޑަކަމާ ވަރަކުން އުއްމަތުގެ ޙާލަތު ގޯސްވުމުން އަހަރުމެންގެ [illegible] [illegible] ދިޔުމުންނެވެ.

އިސްވެ ދެންނެވުނު ވާހަކައިގެ އިތުރު ބަޔާނަކަށް [illegible]، މަތިވެރި ވަންތަ الله ގެ މިބަސްފުޅުތަކަށް ނަޒަރު ހިނގައި ވިސްނައި ފިކުރުކުރައްވާށެވެ!

﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْقُرَىٰٓ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَٰتٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ
وَٱلْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا۟ فَأَخَذْنَٰهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ٩٦ أَفَأَمِنَ أَهْلُ
ٱلْقُرَىٰٓ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا بَيَٰتًا وَهُمْ نَآئِمُونَ ٩٧ أَوَأَمِنَ أَهْلُ ٱلْقُرَىٰٓ أَن يَأْتِيَهُم
بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ٩٨ أَفَأَمِنُوا۟ مَكْرَ ٱللَّهِ ۚ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ ٱللَّهِ
إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْخَٰسِرُونَ﴾[29] މާނައީ: "އަދި ރަށްރަށުގެ އަހުލުވެރިން އީމާންވެ
ތަޤުވާވެރި ވިނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންގެ މައްޗަށް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
އުޑާއި ބިމުން ބަރަކާތް ހުޅުއްވީމުހެވެ. ނަމަވެސް އެބައިމީހުން އިންކާރުވުން

---

[29] ސޫރަތުލް އަޢްރާފު 96-99

ދޮގުކުރިއެވެ. ދެން، އެބައިމީހުން ކުރާކަންތަކުގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޢުޤޫބާތް ދެއްވީމެވެ. ދެން، އެރަށުގެ އަހުލުވެރިން ނިދާފައި ތިއްބައި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޯފާ ނައިސް އެބައިމީހުން އަމާންކަމުގައި ވާނެކަމަށް ހީކުރީހެއްޔެވެ؟ އަދި އެރަށުގެ އަހުލުވެރިން ސުބާގެ ވަގުތުގައި ކުޅިވަރުގައި މަސްގުލުވެފައި ތިއްބާ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަޒާބު ނައިސް އެބައިމީހުން އަމާންކަމުގައި ވާނެކަމަށް ހީކުރީހެއްޔެވެ؟ ދެން، އެބައިމީހުން ﷲ ގެ ޢުޤޫބާތާއި ބިރުވެރިނުވެ އެބައިމީހުން އަމާންކަން ތިބިގެންވީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން، ގެއްލުންވާ ބަޔަކު ނޫނީ ﷲ ގެ ޢުޤޫބާތުން މިންޖުވެދާނެ ކަމުގައި ހީނުކުރެއެވެ."[30]

މިއާޔަތުގައިވާ ވާހަކައިގެ އިބްރަތް އިންސާނީ ތާރީޚުން ހޯދަން އެބަ ކަމުގައިވާނަމަ އިސްވެދިޔަ އުއްމަތްތަކުގެ ވާހަކަތައް ކިޔަވައި، އެއާމެދު ވިސްނައި އިބްރަތް ލިބިގަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުންވެސް ހިތް ބަންދުކުރެވިފައި ނުވާ ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ތަޤުވާވެރިއަކަށް އިބްރަތް ލިބޭނެކަން ޔަގީނެވެ.

****

---

[30] ސޫރަތުލް އަޢްރާފް 96-99

އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ އަސާސްތައް

ކުރިން ބަޔާންކުރެވިފައިވީ ފަދައިން އިސްލާމްދީނަކީ ޢަޤީދާއަކާއި ޝަރީޢަތެކެވެ. އެދީނުގެ ޝަރީޢަތުގެ ބައެއް ކަންތައްތަކަށް އިޝާރާތްކުރީމެވެ. އަދި އެ ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްތައް ބަޔާންކުރީމެވެ. އެއީ، އިސްލާމްދީނުގެ ޝަރީޢަތުގެ އަސާސްތަކެވެ.

އިސްލާމީ ޢަޤީދާ ދަންނައެވެ! ފަހެ، އޭގެ އަސާސްތަކަކީ الله އަށް އީމާންވުމާއި، މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމާއި، ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމާއި، އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވުމާއި، އަދި ހެޔޮމިންވަރާއި ނުބައި މިންވަރަށް އީމާންވުމެވެ.

ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުން މިއަސާސްތަކަށް ދަލީލު ލިބެއެވެ. މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَـٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَـٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ ﴾[31] މާނައީ: "ހެޔޮކަމަކީ އިރުމަތި ފަރާތާއި ހުޅަނގު ފަރާތަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތައް ކުރިމަތިލާކޮށް އެނބުރުވުމެއް ނޫނެވެ. އެހެންނަމަވެސް ހެޔޮކަންތެރިޔާ މީހާއީ، الله އަށާއި، އާޚިރަތް ދުވަހާއި، މަލާއިކަތުންނާއި، ފޮތްތަކާއި އަދި ނަބިއްޔުންނަށް އީމާންވި މީހާއެވެ."

---

[31] البقرة: ١٧٧

ޤަޟާޤަދަރާ ބެހޭގޮތުން ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި އަންގަވާފައިވެއެވެ.

﴿إِنَّا كُلَّ شَيۡءٍ خَلَقۡنَٰهُ بِقَدَرٖ ﴿٤٩﴾ وَمَآ أَمۡرُنَآ إِلَّا وَٰحِدَةٞ كَلَمۡحِۭ بِٱلۡبَصَرِ﴾[32]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޮންމެ އެއްޗެއްވެސް ހެއްދެވިފައިވަނީ އެއްޗެއްގެ މިންވަރު ކަނޑައަޅުއްވައި މުޤައްދަރު ކުރައްވާފައެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތައް (ތަންފީޛުވުން) ޖަހާލެވޭ ލޮލުގެ އެންމެ އެސްތަރިއެއްހާ ވަރު ދެނުވީ ނުވެއެވެ."[33]

ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ގެ ސުންނަތުގައިވެއެވެ. {الإِيْمَانُ اَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَتُؤْمِنُ بِالقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ}[34] މާނައީ: "އީމާންކަމަކީ، ތިބާ ﷲ އަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށާއި، ފޮތްތަކަށާއި، ރަސޫލުބޭކަލުންނަށާއި، އާޚިރަތް ދުވަހަށާއި އަދި ހެޔޮމިންވަރާއި ނުބައި މިންވަރަށް ތިބާ އީމާންވުމެވެ."

---

[32] القمر: ٤٩ - ٥٠

[33] ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

[34] ޞަޙީޙު މުސްލިމު

މާތް الله ﷾ އަށް އީމާންވުން

ކީރިތި ވަންތަ މާތް الله އަށް އީމާންވުމުގެ ތެރޭގައި 4 ކަމެއް ހިމެނިގެންވެއެވެ. އެއީ؛

މާތްالله ވޮޑިގެންވާކަމަށް އީމާންވުމާއި، الله ގެ ރުބޫބިއްޔަތަށް އީމާންވުމާއި، الله ގެ އުލޫހިއްޔަތަށް އީމާންވުމާއި އަދި الله ގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކަށް އީމާންވުމެވެ.

މާތް الله ވޮޑިގެންވާކަމަށް އީމާންވުން

އެބަހީ؛ ފެށުމެއްނެތި އަދި ނިމުމެއްނެތި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވާކަން ޤަބޫލުކުރުމެވެ. الله ވޮޑިގެންވުމުގެ މައްޗަށް ފިޠުރަތާއި، ބުއްދިއާއި، ޝަރުޢު އަދި ޙިއްސީ ދަލީލުތަކުން ހެކި ލިބެއެވެ.

(ހ) މާތް الله ވޮޑިގެންވާކަމުގެ ފިޠްރީ ދަލީލު

ހަމަކަށަވަރުންވެސް، ކޮންމެ މަޚްލޫޤެއްވެސް އުފެއްދެވިފައިވަނީ، (ކުރިން އެނގިފައިވާ އެނގުމަކާއި ނުލައި އަދި ވިސްނުމަކާ ނުލައި) އެ މަޚްލޫޤު ހެއްދެވި ޚާލިޤަކު ވާނޭކަމަށް ފުރަތަން އީމާންވެވޭނެ ލަދު ސާފު ޖިބިއްލަތުގެ މަތީގައެވެ. އެ ސާފު ޖިބިއްލަތު (އެ ޖިބިއްލަތު ގޮތްދޮވެ) ޚާލިޤަށް އީމާންވުމަށް އަބަދުވެސް އެދި ވެއެވެ. އިންސާނާގެ ހިތަށް ހުރަހަކަށް އެހެން ވަސްވާސްތަކާއި ފިޔަވައި ވިސްނުމުގެ ސަބަބުން ނުހިފޭ، އެ ޖިބިއްލަތު ބަދަލު ވެގެން ނުދެއެވެ. އެހެންކަމުން އިންސާނާގެ

ޠަބީޢަތުގައިވާ އަޞްލު ވިސްނުމަކީ الله ﷻ އެއްކައުވަންތަ ކުރުމެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކުކުރުން ފާފަވެރިވުމަކީ ފަހުން އެ ޠަބީޢަތަށް ހުށަހެޅޭ ކަންތަކެއްގެ ނަތީޖާކަމުގައި ނޫނީ ނުވެއެވެ. މިކަމުގެ ހެއްކަކީ ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ގެ މި މަތިވެރި ބަސްފުޅެވެ. {مَامِنْ مَوْلُوْدٍ إِلاَّ يُوْلَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ}[35] މާނައީ: "ޚާލިޤުވަންތަ الله ވޮޑިގެންވާކަން [illegible] ޤަބޫލުކުރާ ފަރަ) ސާފު ފިޠުރަތެއްގެ މަތީގައި ނޫނީ އެއްވެސް ކުއްޖަކު އުފަން ނުވެއެވެ. ދެންފަހުން، އެކުއްޖާ ޔަހޫދިއަކަށް ނުވަތަ ނަޞާރާއަކަށް ނުވަތަ މަޖޫސީއަކަށް ހަދަނީ އޭނާގެ މައިންބަފައިންނެވެ."[36]

(ނ) މާތް الله ވޮޑިގެންވާކަމުގެ ބުއްދީގެ ދަލީލު

އެއްވެސް އެއްޗެއް، އެ އެއްޗެއް ހެދި ފަރާތެއްނެތި އަމިއްލައަށް ހެދިފައެއް ނުހެދޭ. އަދި އުފެއްދި ފަރާތަކާއި ނުލައި އެއްވެސް އެއްޗެއް އުފެދިފައެއް ނުވެއެވެ. މިހެންކަމުން، އިސްވެރިޔާ މަޚްލޫޤުންނާއި، އުފަންވުމުން އަސްމާނާ މަޢްބޫދުންނާއި، އުފަންވާނާ ފަރާތަކަށް އުފައްދާ ޚާލިޤަކު ވޮޑިގެންވުމުން ބުއްދީ ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އެއީ، އެއްވެސް އެއްޗަކަށް އެ އެއްޗެއްގެ އަމިއްލަ [illegible] (އަމިއްލައަށް) އީޖާދު ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަމިއްލަ [illegible] އުފެދުމުގެ ކުރީގައި އެއީ ނެތް އެއްކަމެކެވެ. އުފެދިދާނެ އެއްޗެއް، އުފައްދާ ފަރާތް ކަމުގައިވާނީ ކިހިނުންބާވައެވެ!

---

[35] صحيح البخاري

[36] މައިންބަފައިންނޭ ބުނީ އިޝާރާތްކުރަނީ، ކުދިންގެ ތަރުބިއްޔަތު އަސާސްތަކާ ފަރާތްތަކަށެވެ. ހަމައެކަނި ކުއްޖާ އުފަންވުމުން ގުޅުވެރިވި ދަރަޖައިގެ ތަރުބިއްޔަތުކުރުމުންނެވެ. މަސްއޫލިއްޔަތު ކޮންމެ ފަރާތަކަށެވެ.

ހަމަ އެހެންމެ ޙުދޫދަކާ ނުލައި، ހަމަ ކުއްލިއަކަށް އިއްތިފާޤުވުން، ފުރިހަމަ އިސްތިޢުމާރުގެ މަތީގައި ދެމިގެންވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުއުފެދޭނޭއެވެ. އެއްވެސް ކަމެއް އެކަން ހިންގި ފަރާތަކާ ނުލައި ނުހިނގާނެއެވެ. ކޮންމެ ބާދިޝާއެއް ހިނގާއިރު އެކަން ހިންގި ފަރާތެއްވާން ފަރަހިން، ކާއިނާތު ވުޖޫދުވެފައިވާ ވަކި ފަރާތްތަކުގެ ޙުދޫދުގެ ދަށުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ނިޒާމުގެ މަތީން ހިންގާފައިވާ ކަމެކެވެ. ކާއިނާތު ވުޖޫދުވުން އެކަން ޙައްޤުވާ ހިންގުމަށް ފަރާތްތަކުގެ ކުޑަދުންވަންތަކަމާއި ހިންގުމަކާ ނުލާ އިއްތިފާޤުވުން ހިނގަމުންދާކަން، ބައިނަލްއަޤުވާމީ މި ނިޒާމުގެ މަތީގައި އުފެދިފައިވާ ކާއިނާތުގެ ދިރުމާއި، އަމާނަތައި އަވަހި އަސްކަރީއާއި ގުޅި، އުފުލިފައިވާ ގޮތާއި، ސަބަބުތަކާއި މުސްތަޤްބަލުގެ ދަތުރުފަތުރާއި މުޅިން އިސްލާހުކޮށް ދަރަޖައަކަށެވެ. އެހެނީ، ކުއްލި ބާރުވެރިކަން، އިއްތިފާޤުވުން ހިނގާ ކަންކަމަކީ (އެކަން ވުޖޫދުވުމުގައިވެސް) އެއްވެސް ޙުދޫދެއްގެ މަތީން، އިސްތިޢުމާރުގެ ދަށުން ހިނގާކަމަކަން ނުލާ ހިނދު، އެކަން ދަރުމަވަންތާ ބާރުގަދަކަމާއި ކުރިއަރާ ތަރައްޤީވެ ދިރުއްވައި ވަކި އިސްތިޢުމާރުގެ މަތީގައި ވާނީވެސް ކޮންފަރާތަކުން ހެއްދުނުތޯ؟[37]

ސަބަބުތަކާއި މުސްތަޤްބަލުގެ ދަތުރު ގުޅިގެންވާ ގުޅުން މިސާލަކަށެވެ. ކާއިނާތުގައިވާ ވަކި އަދި އަސްކަރީގެ މައްސަލަ ފައްދުމުން ކަނޑައަޅަމުންދާ މުސްތަޤްބަލުން ދަރުމަވަންތާ ގޮތަށްވާ ގޮތަކަށް ތަރުތީބާ ކަމަކަށް ހިނގާނީ އިސްލާހުވެގެންދާނެއެވެ. ފުރިހަމަކަމާއި، އަދި ކާއިނާތުގައިވާ ނިޒާމާއި ތަރުތީބާ ގުޅުމާއި، އިންސާނާގެ

---

[37] ބިދޭސީގޮތުގައިހިނގަނަމަ ނުވަތަ އެހެންވެސް ބާދިޝާއެއް މުޖުތަމަޢުގައި ހިނގައިދިޔަނަމަ ތަރުޖަމާކުރުމުން އެކަން ކޮންމެވެސް މީހެއްގެ ނުވަތަ ބައެއްގެ ނޫނީ ފަރާތެއްގެ ބާރުގައި އުފެދެއެވެ. ކަންތައްތަކަށް އިއްތިފާޤުވުން ވާނަމަވަން މިފަދަ ބާރުވެރިކަމާ އެބައިމީހުން ގަބޫލުކުރަންޖެހޭ ހަރުދަނާކުރެވޭނެއެވެ.

ހަށިގަނޑުގައިވާ ޢަޖައިބުވަނިވި، ފުރިހަމަ ނިޒާމުތަކާއި ވިސްނާލުމުން ދުނިޔެއަކީ، ކުއްލިއަކަށް އަދި ތޮއްޖެހިގެން ނޫނީ، އިއްތިފާޤުން، އުފެދިފައިވާ އެއްޗެއް ނޫންކަމަށް ގަބޫލު ކުރެވޭނެއެވެ. އެހެނީ، ކުއްލިއަކަށްވާ، އިއްތިފާޤުން ވެގެންދާ ކަންތައްތަކަކީ، އެކަންކަން ވުޖޫދުވުމުގައި ވަކި ނިޒާމެއްގެ ކަންތައްތަކެއް ނޫނެވެ. ވީއިރު އެކަންކަން ދެމިގެންވާ ބާރަކުގައި ވަކި އިންތިޒާމެއްގެ މަތީގައި ފުރިހަމަ ދެމިހުރުމަކީ ވާނީވެސް ކޮންފަދަ އަކަށްހެއްޔެވެ؟

އެއްވެސް މަޚްލޫޤެއް އޭގެ ނަފްސު އަމިއްލައަށް އުފައްދާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި އިއްތިފާޤުން އެއްވެސް އެއްޗެއް އުފެދިފައެއް ނުވެއެވެ. ވީއިރު، ކާއިނާތުގައިވާ އެންމެހައި ތަކެތި އުފެއްދެވި ޚާލިޤަކު ވާކަން ކަށަވަރުވެއެވެ. އެއީ ޢާލަމުތަކުގެ ވެރި މާތް الله އެވެ.

މިކަމުގައި ދެބަސް ނުވާވަރުގެ ބުއްދީގެ ހެއްކެއް އަދި ޤަޠުޢީ ދަލީލެއް الله ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ ﴿أَمْ خُلِقُوا۟ مِنْ غَيْرِ شَىْءٍ أَمْ هُمُ ٱلْخَـٰلِقُونَ﴾[38] މާނައީ: "އެބައިމީހުން އުފެދިފައިވަނީ އެއްވެސް ޚާލިޤެއްގެ މެދުވެރިކަމަކާ ނުލައިހެއްޔެވެ؟ ނޫނީ އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތައް އުފެއްދީ ހުދު އެބައިމީހުން ހެއްޔެވެ؟"[39]

އެބަހީ، އެބައިމީހުން އުފެއްދެވީ ޚާލިޤަކާ ނުލައި އެބައިމީހުން އުފެދިފައި ނުވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހަށިތައް އުފެއްދީ އެބައިމީހުންނެއް ވެސްނޫނެވެ.

---

[38] الطور: ٣٥

[39] ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

ދެންފަހެ، އެބައިމީހުން އަމިއްލަ ހަށިތައް އެބައިމީހުން އަމިއްލައަށް އުފައްދާފައި ނުވާކަމާއި އަދި، ޚާލިޤަކާ ނުލައިވެސް އެބައިމީހުން އުފެދިފައި ނުވާކަން ބަޔާންކުރި ހިނދުން، އެބައިމީހުންގެ ޚާލިޤަކީ ކީރިތިވަންތަ ﷲ ކަމުގައި ކަނޑަ އެޅިގެންދެއެވެ. އެއީ، އިއްތިފާގުން، ކުއްލި ހާދިސާއަކުން ވުޖޫދުވުން އަމުދުން ބުއްދި ގަބޫލު ނުކުރާތީއެވެ.

ކަން މިހެން ހުރުމާއެކު، ޖުބައިރު ބްނުމުތުޢިމު ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ސޫރަތުއް ޠޫރު ކިޔަވާ ވިދާޅުވަމުން އައިސް ﴿أَمْ خُلِقُوا۟ مِنْ غَيْرِ شَىْءٍ أَمْ هُمُ ٱلْخَٰلِقُونَ (٣٥) أَمْ خَلَقُوا۟ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ ۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ (٣٦) أَمْ عِندَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ ٱلْمُصَۜيْطِرُونَ﴾[40] މިތިން އާޔަތް ވިދާޅުވި އަޑުއަހާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. (އެސޫރަތް އަޑުއެހުމުން) އަހަރެންގެ ހިތް ބާރުން ވީއްޖި އުދުހިގެން ދިޔުމާ ކައިރިވިއެވެ. އެއީ އަހަރެންގެ ހިތުގައި އީމާންކަމުގެ އަސަރުކުރަ ފުރަތަމަ ފަހަރެވެ.[41]

މިކަން އިތުރަށް ސާފުކޮށް ދިނުމަށްޓަކައި ބުއްދީގެ މިސާލެއް ބަޔާންކުރާނަމެވެ. ފިސާރި މޯޑަރން ބައްޓާރު ކޮށްފައިވާ ގަނޑުވަރެކެވެ. އެތާނގެ ވަށައިގެން ބަގީޗާއެއްވެއެވެ. ބަގީޗާތަކުގެ ދެމެދުގައި ކޯރުމަކާއި ފެންއާރުމަށް ހެދިގެންވެއެވެ. ކޮޓަރިތަކާއި އެނދު ދާންތައް އަތުރާފައި ޖިނަސްތަކާއި

---

[40] الطور: ٣٥ - ٣٧

[41] އަލްބުޚާރީގެ ރިވާޔަތެއްގެ މާނަ

ކުރެވިފައިވެއެވެ. ގަނޑުވަރުގެ ގޮތުތަކުގައި ކުރިޔަށްދުވަރުކުރޭން ދަނޑުތަކާއި، ކޮޅުތަކެއް ތަޞްވީރު ކުރެވިފައިވެއެވެ. އަދި ސޫރަތުންނުދުރުތަކާއި، ދީނީ މައިދާން (މައިދާނުގައި އުޅުއްވި ދާންކޮށްތެރޭގައި) ހަދައި ފުރިހަމަ ކުރެވިފައިވެއެވެ.

އުފާވާ ހިތްވަރުދެއްވުމުގެ މިފަދަ ހުރިހާ ސަބަބުތަކަކުން ޖަމާޢަތްކުރެވިފައިވާ ގަނޑުވަރުތަކާ ބައިގެއްދުން މިބާގެ ގޮތުގައި "އެގަނޑުވަރަކީ ހިފަހައްޓައި އިއްޔާފާގެން، އުތީން ހިދި ފަރާތުން ނަމަލާ" ބުނެފިނަމަ މިބާ އެކަމާ ދެކޭގެ ހަދައި ދޮގުކުރާނެވެ. އަދި އުލާހަކުލަޔާ ތާރީން ތާރުނުޖެހޭ ވަހަކަތަކުއްކަމާ އުލާހަކު ދުއްކު މިހަޔާ ތިޔޭ މާހަހުއްކަމުގައިވެސް ކުރެޖެއްހަޔާވެ.

ވިސްނާށެވެ! ކަން މިހެންހުރިއިރު، މިއޮތް ތަނަވަސް ދުނިޔެއާއި، އޭގެ ބިމުތަކާއި ކުރުކުތަކާއި އޭގައިވާ ފުރިހަމަ އިންތިޒާމާއި[42] އަދި ބަޖެއިބަނިވި ކަންކަން އުފެދިފައިވަނީ އިތުކުމީ އަމިއްލައަށް ނުވަތަ އުފެއްދި ކުރާތަކާ ނުލައި އިއްތިފާގަކުން ބޭނުން އުކަނޑެނާން ހެއްޔެވެ؟ ނުވާނެ ކަންކަމެކެވެ.

(ނ) ރާމް ﷲ ވާދެގެންވާކަމުގެ ސަބަބުތަކާއި

ރާމްﷲ ވާދެގެންވާކަމުގެ ސަބަބު ތަފާތުތަކެއް ސަމާލު ހުރިހާ ކުރެވިފައިވާ ވެސް ބައާނެވެގެންވެއެވެ. ހަދާމަކުރެވޭގެ މަސްލަހަތު އުކުރުވިފައިވާ ބުނުއްވެކާއިގެން އެކުވެވެ އަޑުއެހެވިއް ކަހަލަކުރާތަކާ އެ ބުނުއްވެކަކާ، ބިކުމަތްވަންތަ އިލާހުގެ

---

[42] މިސާލު: ވައިވަޅިފަރަތަކުއްގައި، އިދިވަޅިތޮރުފަށުއްގައި، ތަރިތަކާ އުކަތި އަންކަން ނުޖެހޭނޭން ފަރުވައިފައި، ގެތުކާސީވެކުގެ ނިޒާމުތަކުރަ އުތަކުކަމާތުދު ވިސްނާށެވެ.

ބަސްފުޅަކުން އައިސްފައިވާ އެއްޗެއްކަމެވެ. އަދި އެޓޮމްތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކާއިނާތުގެ ޚަބަރުތަކީ ތެދު ބަޔާންތަކެއްކަން މިޒަމާނުގެ ދިރިއުޅުމުގެ [illegible] ކަށަވަރުވަމުންނެވެ. الله އެކަލާނގެ ފޮތުގައި ޚަބަރުކުރައްވާ ކަންތައް އިންސާނުންގެ ދިރިއުޅުމުން ފެނިގެން ދިއުން ތަޙުޤީޤުކުރަނީ، އެޓޮމްތަކީ، ޚަބަރުދެއްވާ ގޮތަކަށް ކަންކުރުމުގައި [illegible] ވޮޑިގެންވާ ބަސްފުޅަކުން އައިސްފައިވާ ފޮތްތަކެއް ކަމެވެ.

(ރ) މާތް الله ވޮޑިގެންވާކަމުގެ ޙިއްސީ ތަޞްދީޤު.

މާތްالله ވޮޑިގެންވާކަމުގެ ޙިއްސީ ތަޞްދީޤު ދެގޮތަކަށް ހާމަވެފައިވެއެވެ.

ފުރަތަމަ ގޮތް: ދުޢާ އިޖާބަކުރެއްވުން

[illegible] މުސީބާތްތަކުގައި [illegible] އަނިޔާ ލިބުމުން [illegible] އަޅުންގެ ދުޢާ އިޖާބަވެވުން [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] الله އަށް [illegible] ދުޢާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ރަސޫލާ ﷺ ޖުމުޢާދުވަހުން ޚުތުބާ ހުންނަވަނިކޮށް އަޢުރާބީންގެ މީހަކު އައިސް އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. ގެރި ބަކަރިއާއި ޖަމަލުތައް އަދި މުދާތައް ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އަނބިދަރިންނާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ހޫނުކަމުގައި ޖެހިއްޖެއެވެ. ވީމާ، އެކަލޭގެފާނު އަހަރެމެންނަށްޓަކައި ވާރޭ ވެއްސަވާތޯ ދުޢާކޮށް ދެއްވާ ފާނުތޯއެވެ؟ ދެންފަހެ، އެހިނދުގައި އިތުރު އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ދެއަތްޕުޅު އުފުއްލަވައި ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. ވަރު، އޭރު އުޑުމަތީގައި ކުޑަކުޑަ ވިލާފުށެއްވެސް ފެންނާކަށް ނެތެވެ. ދުޢާ ކުރައްވަމުން ގެންދަވަނިކޮށް އުޑުމަތީގައި ބޮޑު ވިލާގަނޑެއް ފުރިހަމަވެގެން ހަރަކާތްތެރިވެގެން ދިޔައެވެ. އިތުރު އެކަލޭގެފާނު މިންބަރުން ފައިބާވަޑައި ނުގަންނަވަނީސް އެކަލޭގެފާނުގެ ތުނބުޅިޕުޅު މަތީން ވާރޭފެން ފައިބާތީ އަހަރެން ދުށީމެވެ. އެއަށްފަހު ޖެހިގެން އައި ހުކުރުދުވަހު ހަމަ އެ ދޮރުން މީހަކު ވަދެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ގެދޮރުތައް ބިނާތައް ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. މުދާތައް އެއްކޮށް ނެތިއްޖެއެވެ. މިއަހަރެމެންނަށްޓަކައި الله ގެ ހަޟްރަތުން ދުޢާކޮށް ދެއްވާފާނުތޯއެވެ؟ އިތުރު އެކަލޭގެފާނު ދެއަތްޕުޅު އުފުއްލަވައި الله އަށް ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. އޭ ކަލާނގެ ގެންގުޅުއްވާ އަހަރެމެންގެ ވަށައިގެން ވެއްސަވާށެވެ! އަހަރެމެންގެ މައްޗަކު ނޫނޭވެ. ހަޟްރަތް ނުވިއްސަވައި އަހަރެމެންގެ ވަށައިގެންނާ ވިއްސަވާފާނުދޭވެ! މިހެން ވިދާޅުވެ އެކަލޭގެފާނު އިޝާރާތް ކުރެއްވި ކޮންމެ ދިމާލަކުން ވިލާތައް ފުރިގެން ވިއްސާރަ އަރިވެގެން ދިޔައެވެ.[43]

ޝައްކެއް ނެތެވެ. މިއީ ވަކި ދުވަސްވަރަކަށް ޚާއްޞަކަމެއް ނޫނެވެ. ތެދުވެރިކަމާ އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު الله އަށް ދުޢާކުރާ ހާލަތްތަކުގެ ޝަރުޠު ދުޢާ އިޖާބަވެދިނުން ދިމާވުމަކީ މިއަދާ ހަމައަށްވެސް ފެންނަމުންދާ ކަމެކެވެ.

---

[43] ޞަޙީޙުލް ބުޚާރީގެ ރިވާޔަތެއްގެ މާނަ

މާތް الله ވަޙީކުރެއްވި ބަސްފުޅެއްގައި ވެއެވެ.

﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ﴾[44] މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންނަށް الله ދެއްވި ނިޢުމަތަށް ހަނދުމަކުރާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢަދާވާތްތެރިންނާ ހަނގުރާމައިގައި ތިޔަބައިމީހުން ބައްދަލުވެ، ގައިގޯޅިވި ހިނދު، ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވާ ގެންގުޅުއްވާ ވެރިރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން މަދަދަށް އެދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެއަށް ދުޢާކުރަމުއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައި މީހުންނަށްޓަކައި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުޢާ އިޖާބަކުރެއްވިއެވެ."

ދެވަނަގޮތް: ރަސޫލުބޭކަލުންނާއި އަދި ނަބީބޭކަލުންގެ ކިބައިން ފާޅުކުރެއްވި އާޔަތްތައް

ރަސޫލުބޭކަލުންނާއި ނަބީބޭކަލުންނަށް އެބޭކަލުންގެ ތެދުވެރިކަން ސާބިތުކޮށް ދިނުމަށާއި، الله ގެ ހުއްދަފުޅާއި ތާއީދު އެބޭކަލުންނަށް އޮތްކަން ހާމަކޮށް ރިސާލަތުގެ ހެކި ތާއީދު ކުރެއްވުމަށްޓަކައި އެބޭކަލުންގެ އަތްފުޅުގެ މަތިން އެކަލާނގެ ފާޅުކުރެއްވި އާދަޔާ ޚިލާފު ކަންތަކަށް ޤުރުއާނުގައި "އަލްއާޔާތު" މިނަން ދެވިފައިވެއެވެ. އިލްމުވެރިންގެ އިސްތިލާޙުގައި ނަބީބޭކަލުންގެ އާޔަތްތަކީ އެބޭކަލުންގެ މުޢުޖިޒާތްތަކެވެ.

ރަސޫލުންނާއި ނަބީންގެ މުޢުޖިޒާތަކީ އިންސާނުން ދެކެފައިވާ އަދި ދެނެގަންނަ [illegible] ނަމަވެސް މުޢުޖިޒާތަކީ އާދަޔާ ޚިލާފު ކަމެއް އަދި މުޢުޖިޒާތް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މިސާލުތަކުން އެނގެއެވެ. މިއީ

---

[44] الأنفال: ٩

އެބޭކަލުން ޚޮނުއްވި ބާރުވެރި ފަރާތް ވޮޑިގެންވާކަމުގެ އަޙިގަތަ ހެއްކެކެވެ. އެއީ، الله ﷻ އެވެ.

މުޢުޖިޒާތް އެފަދަ ދަލީލުތަކެއް ވީގޮތް ދަންނަވަމެވެ. ނަބީބޭކަލުންނާއި ރަސޫލު ބޭކަލުންނަކީވެސް އިންސާނުންނެވެ. މާތް الله ގެ މަޚްލޫޤުންނެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ގެންނެވި އާދަޔާ ޚިލާފުކަންތައްތަކީ އެއިން ކޮންމެ ބޭކަލެއްގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުންނަށް ދަންނަ އަދި އެކަކަންތަކަށް ހާދަވެފައިވާ ކަންތަކެކެވެ. މިހާރުވެސް ރަސޫލުންނާ ނަބީންގެ މުޢުޖިޒާ އެއްޗެއް ދަޢުވާކުރި ޤޮނޑުރުގައި ދައުރުގެ މީސްތަކުން ނުކުޅެދިފައިވިއެވެ. މި ނުކުޅެދުން ކަރާމާތްތެރިން، މުޢުޖިޒާތަކީ އެބޭކަލުންގެ ހަމައެކަނި އުފެއްދެވުމެއް ނޫންކަމެވެ. ބާރުވެރި ފަރާތެއްކަމުން ދެއްވާ، ފާޑުކުރެއްވާ އެއްކޮށްލެއްވެވެ. އެއީ މާތް الله އެވެ.

އެފަދަ މުޢުޖިޒާތުގެ ތެރޭގައި، މިސާލުގެ ގޮތުގައި، މުޙައްމަދު ﷺ ގެފާނު ހަނދަށް އިޝާރާތް ކުރެއްވުމުން ހަނދު ދެފަޅިވެގެން ހިނގައްޖެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ގެންނެވި ފޮތުގައިވާ އިލްމީ ހުރި ބަޔާންތަކާއި، ދުނިޔޭގެ އަސާސްތަކުން ކަނޑުގައި ޢިލްމުވެރިން ކަނޑުގައި ހުރި މަގުތައް ފެނިގެން ދިޔައީ، އަސާސީ ހަރުފަތަކަށް ބަދަލުވުމާއި އިސްރާފީލު ބޭނުންކުރެއްވި ނުލައި ބަރުޒަޚު ފެނިވާވަޑައިގަތުމާއި ތަސަވު ކުރެވުން ފަދަ އެތައްކަމެއް މިޒަމާނުގެ އިލްމުވެރިން ހޯދައިދެއްވާފައިވެއެވެ.

މިއާއި، އަދި މީހުންފެށް ހޯދުމަކީ ޢިލްމީ ސާބިތުކުރުމެއް މުޢުޖިޒާތެއްވެއެވެ. އެއީ الله ﷻ އެކަލާނގެ ޚިނދުވި ރަސޫލު ބޭކަލުންނަށް ތާއީދުކުރެއްވި އެބޭކަލުންނަށް ނަބީކަން ހާސިލުކުރެއްވި އެކަލާނގެ ފަރުމާތަކެއްގައި ހިނގާވ

ޢާދަތާ ޚިލާފު ކަންތައްތެކެވެ. އެހެންކަމުން މުޢުޖިޒާތަކީ ކީރިތި ވަންތަ މާތް الله ވޮޑިގެންވާކަމުގެ ޙަޤީޤީ ދަލީލެކެވެ.

މާތް الله ﷾ ގެ ރުބޫބިއްޔަތަށް އީމާންވުން

އެބަހީ، ނެތުމުގެ ތެރެއިން ދިރުން އުފައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ މުޅި ކާއިނާތުގެ ވެރި ފަރާތަކީ ހަމައެކަނި ކީރިތިވަންތަ މާތް الله ކަމުގައި ކަށަވަރުކޮށް ޤަބޫލުކުރުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ އެކު އެއްވެސް ފަރާތެއް ބައިވެރިވެގެން ނުވާކަމަށާއި އެކަލާނގެއަށް އެހީތެރިއަކުވެސް ނުވާކަމުގައި ހިތުން ޤަބޫލުކުރުމެވެ.

ٱلرَّبُّ އަކީ، ޚަލްޤުކުރެއްވުމާއި، ވެރިކަމާއި އަދި އަމުރުފުޅުކަން އެފަރާތަކަށް [illegible] [illegible] ފަރާތެވެ. الله އީ މުޅި ކާއިނާތުގެ ވެރިޔާއެވެ. އަމުރުފުޅުކަން (ކަމެއް ކުރުން ފަރުޟުކުރުމާއި، މަނާކުރުމާއި، އެހެންވެސް އަންގުންތައް) [illegible] ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. މަޚްލޫޤުންގެ އަމުރުކުރުމަކީ އެ އަމުރުކުރުމަށް ތަބާވާން އަމުރުކުރުމެކެވެ.

މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿أَلَا لَهُ ٱلْخَلْقُ وَٱلْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ﴾[45] މާނައީ: "ދަންނާށެވެ! އުފެއްދެވުމާއި އަމުރުފުޅުކަން ހިމެނިގެންވަނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. ޢާލަމުތަކުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މަތިވެރިވެ ވޮޑިގެންވެއެވެ."[46]

---

[45] الأعراف: ٥٤

[46] ޞަޙީޙު ޤުރުއާނުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވި ބަސްފުޅުގެ މާނަގައިވެއެވެ. އެއީ މާތް ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ އެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ (ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި) ފަރާތަކީ އެއީއެވެ. ހުރިހާ ވެރިކަމެއް މިލްކުވެ ވޮޑިގެންވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއަށެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަންކޮށް ދުޢާކުރަމުން ގެންދާ ފަރާތްތަކަކީ، އެފަރާތްތަކުގެ ޙަޤީޤީ މިލްކުވެރިކަމުގެ ދަށުގައި، ކަދުރު އޮށުގެ ބޭރުން ލެވިފައިވާ ތުނި ދުލި ފަތެއްހާ މިންވަރުވެސް ނުވާ ބައެކެވެ.[47]

މާތް ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ ގެ ރުބޫބިއްޔަތަށް އެކަލާނގެ ޚަލްޤުތަކުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު އިންކާރުކޮށްފައި ނުވެއެވެ. އެފަދަ މީހަކު ހުރިނަމަ، އެއީ ބޮޑާކަމާއި ކިބުރުވެރިކަމުގައި އަދި އޭނާ ބުނާ އެއްޗެއް ޚުދު އޭނާވެސް ތެދުކޮށް ޤަބޫލު ނުކުރެވޭ ޙާލުގައި ހުރި މީހެކެވެ. މިގެ މިސާލަކީ، މޫސާ ޢަލައިހިއްސަލާމުގެ ފިރުޢަވްނެވެ. ބޮޑާކަމާއި ކިބުރުވެރިކަމުގައި މިޞްރުގެ މީސްތަކުންނަށް މުޚާޠަބުކޮށް އޭނާ ބުނެފައިވެއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި ފަރާތަކީ އަހަރެންނެވެ." "އޭ ޤައުމުގެ މީހުންނޭވެ! އަހަރެން ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެހެން އިލާހަކު ވާކަމެއް އަހަރެން ނުދަންނަމެވެ."[48] ނަމަވެސް މިއީ އޭނާގެ ޙަޤީޤަތެއްކަން ހިތުން ކަށަވަރުވެފައެވެ. އެކަން ދެނެތިބެގެންވެސް ފިރުޢަވްނުގެ އަނިޔާވެރިކަމާއި ބޮޑާކަމުގެ ސަބަބުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

﴿وَجَحَدُوا۟ بِهَا وَٱسْتَيْقَنَتْهَآ أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ۚ فَٱنظُرْ كَيْفَ

---

[47] އަލްފާޠިރުގެ 13 ގެ މާނަ

[48] އަލްޤަޞަޞް 38

كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴾[49] މާނައީ: "އަދި އެ آية ތަކެއް އެއީ، ތެދުކަމެއް އެއުރެންގެ نفس ތަކަށް يقين ވެފައި، އަނިޔާވެރިކަމާއި، ބޮޑާވެގަތުމުގެ ގޮތުން، އެ آية ތަކަށް އެއުރެން إنكار ކުރީއެވެ. ފަހެ، فساد ކުރާމީހުންގެ ނިމުންވީ ކިހިނެއްކަން، ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!"

މޫސާ ޢަލައިހިއްސަލާމް މިކަމާގުޅޭ ގޮތުން ފިރުޢައުނަށް ވިދާޅުވި ބަސް ޤުރުއާނުގައި އައިސްފައިވެއެވެ. އެބަސްފުޅުގެ މާނައިގައިވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން އެ މުޢުޖިޒާތްތަކަކީ، ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ރިސާލަތުގެ ތެދުކަން ދެކެން ބޭނުންވާ ބަޔަކަށް ދައްކައިދޭނޭ ސާފު ބަޔާނެއްކަމުގައި ލައްވައި، އުޑުތަކާއި ބިން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އޭގެވެރި الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކުން ބާވައިލެއްވި އެއްޗެއް ނޫންކަން ކަލޭ ދަންނަމުއެވެ. އޭ ފިރުޢައުނެވެ. އަހުރެން ޔަޤީންކުރަނީ ކަލެއަކީ ތެދުމަގުން އެއްކިބާވެގެން ދިއުމުން ހަލާކުވެގެންދާނޭ މީހެއްކަމުގައެވެ."[50]

ކަންމިހެން ހުރުމާއެކު، މުޝްރިކުން މާތް الله އެކަލާނގެ އުލޫހިއްޔަތުގައި އެހެން ފަރާތްތައް ބައިވެރިކޮށް ޝަރީކް ކުރުމާއެކުވެސް ރުބޫބިއްޔަތުގައި އެކަލާނގެ އެއްކަލާނގެކަމަށް އިޤްރާރުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ.

މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ قُل لِّمَنِ ٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ

---

[49] النمل: ١٤

[50] އައްސަޢްދީ 102ގެ މާނައިން

ٱلسَّبۡعِ وَرَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ ﴿ قُلۡ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيۡهِ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ فَأَنَّىٰ تُسۡحَرُونَ ﴾[51] މާނައީ:

"ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭ ކަމުގައިވާނަމަ ނިކަން ބުނެބަލާށެވެ! ބިމާއި ބިމުގައި ވާހައި އެއްޗެއް މިލްކުވެގެންވަނީ ކޮން ފަރާތަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެތަކެތި މިލްކުވެވޮޑިގެންވަނީ މާތް الله އަށެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ވިސްނައި ހަނދުމަ ނުކުރަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަތްއުޑާއި މަތިވެރި ޢަރުޝިފުޅުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެރަސްކަލާނގެ الله އެވެ. ކަލޭގެފާނު ފަހެ، ތިޔަބައި މީހުން ބިރުވެތިވެ (الله ގެ އަދުބަށް) ކިޔަމަންތެރި ނުވަމުހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ މިލްކުވެރިކަމުގެ ބާރުވަނީ ކޮންފަރާތެއްގެ އަތްޕުޅު ދަށުގައި ހެއްޔެވެ؟ އަދި އެފަރާތަކުން (މީސްތަކުންނަށް) ރައްކާތެރިކަން ދެއްވާ، އެފަރާތެއްގެ ޢަޛާބުން (އެ ޢަޛާބު ޢައްޗު ފަރާތް) ސަލާމަތް ކުރެވޭނެ އެހެން ފަރާތެއް ނުވާ މަތިވެރި ފަރާތަކީ ކޮބައިކަން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނަމަ ނިކަން ބުނެބަލާށެވެ! އެބައިމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެއީވެސް ހަމަ الله އެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ވީއިރު (ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންތެރި ނުވެ) ތިޔަބައިމީހުން ކޮންވަރަކަށް ޖާދޫއެއް ޖެހިގެން ހެއްޔެވެ؟"

---

[51] المؤمنون: ٨٤ - ٨٩

މިނޫނަސް އެތައް އާޔަތެއްގައި އުޑުތަކާއި ބިން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ ފަރާތަކީ ކޮބައިތޯ އެބައިމީހުންގެ ގާތުން އަހައިފިނަމަ، އޭގެ ޖަވާބުގައި އެފަރާތަކީ ހަމަ الله ކަމުގައި އެބައިމީހުން ބުނާނެކަންވެސް ޤުރްއާނުގައި ވަނީ ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ.[52]

ހައްދަވާ ގެންގުޅުއްވާ ފަރާތް (الرب) ގެ އަމުރުފުޅު ދަންނައެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ކައުނީ އަމުރުތަކާއި، ޝަރުޢީ އަމުރުފުޅުތައް ހިމެނިގެންވެއެވެ. ފަހެ އެކަލާނގެއީ މިކާއިނާތުގެ ހުރިހާކަމެއް ރާވައި ހިންގަވައި، [illegible] އިރާދަފުޅާ އެއްގޮތަށް ކަންކަން ނިންމަވައި ފައިސަލާ ކުރައްވާ ފަރާތްކަމުގައި ވާފަދައިން، [illegible] އަހުލުވެރިން ޤާނޫނުތަކާއި، އަޅުކަންތައް، މުޢާމަލާތުގެ ޙުކުމްތައް، [illegible] [illegible] [illegible] ކަނޑައަޅުއްވައި ޝަރުޢުކުރައްވާ ފަރާތްވެސް ވެއެވެ. އެހެންކަމުން މިއިން ކަމެއްގައި (އަޅުކަމެއް ޝަރުޢު ކުރުމުގައި، ޙުކުމްތައް ކަނޑައަޅުއްވައި ޝަރީޢަތް ހެދުމުގައި) އެކަލާނގެއާއެކު އެހެން ފަރާތްތަކެއް ބައިވެރިކޮށް ކޮންމެ ވިޔަސް [illegible] ޝަރީކުކުރުން [illegible][53] [illegible] [illegible] [illegible] ނުވެއެވެ.

---

[52] އައްޒުޚްރުފުގެ 9 އާއި87 އަށް މުރާޖަޢާކުރައްވާށެވެ!

[53] އަމިއްލައަށް الله ގެ އަމުރާ ޚިލާފަށް ޝަރީޢަތް ހަދާމީހަކަށް އެފަދަކަމަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

މާތް الله ﷾ ގެ އުލޫހިއްޔަތަށް އީމާންވުން

އެބަހީ، ޙައްޤު އިލާހަކީ (އެފަރާތަކަށް އަޅުކަން ކުރުން ޙައްޤުވެގެންވާ ފަރާތަކީ) ހަމައެކަނީ الله ކަމުގައްޔާ، އެކަލާނގެއާއެކު އެއްވެސް ފަރާތެއް ބައިވެރިވެގެން ނުވާނެކަން ހިތުން ގަބޫލުކޮށް ކަށަވަރުކުރުމެވެ.

الإله މިބަހުގެ މާނައަކީ ލޯތްބާއި އިޙްތިރާމާއި އެކު، އަދަބުވެރިކަމާއި މަތިވެރި ކުރުމާއެކު އެފަރާތަކަށް އަޅުވެތިވެ، އަޅުކަންކުރެވޭ ފަރާތެވެ. މާތް الله ވަޙީ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ﴾[54] މާނައީ: "އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަންކުރާ އިލާހަކީ އެއްކައުވަންތަ އިލާހެކެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެފަރާތަކަށް އަޅުކަން ކުރުން ޙައްޤުވެގެންވާ (އެހެން އިލާހަކުނުވާ، ރަޙްމާންވަންތަ އަދި ރަޙީމްވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

މާތް الله ﷾ އެކަލާނގެ އުލޫހިއްޔަތުގައި (الله ގެ އެކަލާނގެ އިލާހުވަންތަކަމުގައި) އެއްކައުވަންތަކަމަށް ޚުދު އެކަލާނގެ ހެކި ދެއްވި ފަދައިން އެކަލާނގެ [illegible] އަދުލުވެރިކަމާއި އިންސާފުވެރިކަމާއި މަލާއިކަތުންނާއި ޢިލްމުގެ އަހުލުވެރިންވެސް ހެކި ދިނީއެވެ. [illegible] [illegible] ކީރިތި ޤުރުއާން، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހަމައެކަނީ ކީރިތިވަންތަ الله ކަމުގައި އީމާންވާ އެކަން ކަށަވަރުކުރައްވައި ހާމަކުރައްވައިފައެވެ.

---

[54] البقرة: ١٦٣

ޝައްކެއް ނެތް ގޮތުގައި الله ފިޔަވައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަޅުކަން ކުރެވޭ ކޮންމެ ކަލާނގެއަކީ، އެތަކެއްޗަކަށް އަޅުކަންކުރާ މީސްތަކުން ކަލާނގެ ކަމުގައި ހަދައި ނަން ދީފައިވާ ކަލާނގެތަކެކެވެ. ހަޤީޤަތުގައި އެތަކެއްޗަށް ކަލާނގެ ކަމުގެ ސިފައެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ.[55]

ކަންމިހެން ހުރުމާއެކު ހުރިހާ ރަސޫލުންނާއި ނަބިއްޔުންގެ ދަޢުވަތުގެ ފަށްދަނޑިއެއް ކަމުގައި ވެފައިވީ އަޅުކަމުގައި الله ﷻ އެއްކައުވަންތަ ކުރުމަށް މީސްތަކުންނަށް ގޮވާލުމެވެ. އެކަލާނގެ އުލޫހިއްޔަތުން [illegible] ގޮވާލުމެވެ. [illegible] ޤައުމުތަކުގެ މީސްތަކުންނަށް ގޮވާލެއްވީ މިފަދައިންނެވެ.

﴿يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥٓ﴾[56] މާނައީ: "އޭ ޤައުމުގެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނުވެއެވެ."

އެހެންނަމަވެސް މުޝްރިކުން އެ އަމުރުފުޅަށް ފުރަގަސް ދިނެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި އެހެން [illegible] އިލާހުން ކަމުގައި ހަދައި، އެތަކެއްޗަކަށް އަޅުކަންކުރަމުން، އެތަކެތީގެ [illegible] [illegible] [illegible] އެދިއެވެ. މިފަދައަކުން އެބައިމީހުން الله އާއެކު އިލާހުންތައް ބައިވެރިކަން ޝަރީކުކުރިއެވެ.

---

[55] ސޫރަތުލް ޙައްޖުގެ 62، އައްނަޖްމުގެ 23، އަޢުރާފުގެ 71 އަދި ޔޫސުފުގެ 39-40 ށް

[56] الأعراف: ٥٩

މިކަން الله ﷾ ވަނީ ބާޠިލުކުރައްވާފައެވެ. މުޝްރިކުން، الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއް ނޫނީ ފަރާތްތަކެއް އިލާހުންގެ ގޮތުގައި ހެދުމަކީ ބާޠިލުކަމެއް ކަމުގައި ބުއްދީގެ ދެ ދަލީލަކުން الله ﷾ ވަނީ ސާބިތުކޮށްދެއްވާފައެވެ. އެއީ

ފުރަތަމަ ދަލީލު:

އެބައިމީހުން ކަލާނގެތައް ކަމުގައި ކަނޑައެޅި ފަރާތްތަކުގައި އިލާހު (ކަލާނގެ) ވަންތަކުގެ ހާއްސަ އެއްވެސް ސިފައެއް ނެތުން.

އެހެނީ، މުޝްރިކުން އެބައިމީހުންގެ އިލާހުންކަމުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ތަކެއްޗަކީ މަޚްލޫޤުންތަކެވެ. އުފެއްދުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއް އެތަކެއްޗަކަށް ލިބިގެންނުވެއެވެ. އަދި އަޑުކަންކުރާ ފަރާތްތަކަށް ފައިދާއެއް ފޯރުކޮށްދީ އެބައިމީހުންނަށް ލިބިދާނެ ގެއްލުމަކުން ރައްކާތެރި ކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއްވެސް އެ އިލާހުންތަކަށް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. ދިރުން ދެއްވުމާއި، މަރުއްވުމާއި، ބަލިމަޑުކަމުން ޝިފާދެއްވުމުގެ ބާރެއް އަދުރުން ނުވެއެވެ. އުޑުތަކާއި ބިމުގެ މިލްކުވެރިކަން އެތަކެއްޗަކަށް ލިބިގެން ނުވުމާއި އަދި އިސްވެ ދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމެއްގައި ބައިވެރި ނުވުން ދަލީލު ކުރަނީ މުޝްރިކުން އަޅުކަންކުރާ ކަލާނގެ ތަކަކީ ދޮގު އަދި ބާޠިލު ކަލާނގެތަކެއް ކަމެވެ. މިވާހަކަ، އަންނަނިވި އާޔަތުގައި الله ވަނީ ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ. ﴿وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةٗ لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا وَلَا

يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَوٰةً وَلَا نُشُورًا ﴾[57] މާނައީ: "އެބައިމީހުން ﷲ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތްތަކެއް އިލާހުންގެ ގޮތުގައި ހަދައި އެފަރާތްތަކަށް އަޅުކަން ކުރެއެވެ. އެއީ އެއްވެސް އެއްޗެއް ޚަލްޤުކުރާ ބައެއްނޫނެވެ. ހުރީ އެ ފަރާތްތަކަކީވެސް އުފެދިފައިވާ މަޚްލޫޤުންތަކެކެވެ. އަދި އެތަކެތީގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ފައިދާއެއް ދީ، (ނޫނީ) ނަފްސުތަކަށް ލިބެންހުރި ގެއްލުމަކުން ނަފްސުމަތް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއްވެސް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. އަދި މަރުވުމާއި ދިރުއްވުމާއި އަދި އަލުން އުފައްދަވާ މަހްޝަރުކުރުވުން (ދަރަ) އެއްވެސް ކަމެއް އެބައިމީހުންނަށް މިލްކުވެގެން ނުވެއެވެ." ސޫރަތުއް ސަބާގެ 22-23 ގައި އަދި އަޢްރާފުގެ 191-192 ގައި މިފަދަކަމާ ގުޅުންހުރި އިތުރު ތަފްޞީލުތައް ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ.

މުޝްރިކުން އަޅުކަންކުރަން އިޚްތިޔާރުކުރާ އިލާހުންގެ (ކާފިރުންގެތަކުގެ) ބާރާއި އެއީ ކަލޭގެފާނުތޯ، އެފަދަ ނިކަމެތި ފަރާތްތަކެއް ތިމާމެން އަޅުކަންކުރަންވީ ފަރާތްތަކެއް ކަމުގައި ހަދައި އެ އިލާހުންތަކަށް އަޅުކަން ކުރުމަކީ ވަރުން މޮޔަކަމެއް، އަދި ބާޠިލުކަމެއްވެސް ނުވެއެވެ. ހަމައެހެންމެ އެފަދަ މީހުންނަކީ ވަރުން ބޮޑު ހަމަނުޖެހޭ ޝޫކުރުބައެއްވެސް ނުވެއެވެ.

ދެވަނަ ދަލީލު:

މާތް ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، އެކަލާނގެ ރުބޫބިއްޔަތުގައި އެއްކަލައުވަންތަކަމުން އެ މުޝްރިކުންނަށް އިޤްރާރުވުވެ، އިލާހުވެރިކަމުގައިވުން.

---

[57] الفرقان: ٣

އެބައިމީހުން، الله ﷻ ގެ ރުބޫބިއްޔަތަށް އީމާންވެއެވެ. އެބަހީ، ހަލްޤު ކުރެއްވުމާއި އަމުރުވެރިކަމާއި، ރިޒުޤު ދެއްވުމާއި، ކާއިނާތުގެ ކަންތައްތައް ހިންގެވުމާއި، މަރުއްވުމާއި ދިރުއްވުމާއި މިފަދަ ހުރިހާކަމެއް މިލްކުވެގެންވާ ފަރާތަކީ الله ﷻ ކަމުގައި ހިތުން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އެހެންކަމުން މި ޤަބޫލުކުރުން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ލާޒިމުކުރަނީ الله ﷻ އެކަލާނގެ އުލޫހިއްޔަތުގައިވެސް އެއްކައުވަންތަ ކުރުމަށެވެ. އެބަހީ، އެއްވެސް އަޅުކަމެއްގައި، އަދި މަދަދަށް އެދުމާއި ޝަފާޢަތްތެރިވުމާއި، ޝަރުޢީ އަދި ދުންޔަވީ ކަންކަމުގައި އެކަލާނގެ ޙުކުމްފުޅުތަކާއި އަމުރުފުޅުތައް ޤަބޫލުކުރުމުގައި އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކަށް، الله އާ ބައިވެރިކޮށް އެއްވަރަ ނުކުރުމެވެ. މާތް الله ގެ ވަޙީބަސްފުޅުގައިވެއެވެ.

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
(٢١) ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ فِرَٰشًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً
فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾

[58] މާނައީ: "އޭމީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވާ ގެންގުޅުއްވާ ރައްބަށް (އިލާހަށް) އަޅުކަން ކުރާށެވެ! އެ އިލާހަކީ، ތިޔަބައިމީހުންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީސްތަކުން އުފެއްދެވި ވެރިކަލާނގެ الله އެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ތަޤްވާވެރިވުމަށްޓަކައެވެ. އެ އިލާހު، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ބިން، ތަންމައްޗެއް ކަމުގައި ލެއްވިއެވެ. އުޑު ބިނާއެއް ކަމުގައި ލެއްވިއެވެ. އަދި

---

[58] البقرة: ٢١ - ٢٢

އެކަލާނގެ އުޑުން ވާރޭވެއްސަވައި އޭގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ހުރި ރިޒްޤެއްކަމުގައި މޭވާގެ ވައްތަރުތައް ބިމުން ނެރުއްވިއެވެ. ފަހެ، މިކަންކަން ތިޔަބައިމީހުން ދެނެތިބެ ބާރުގައި އެކަލާނގެއާއި އެހެން ފަރާތެއް އެއްހަމަކޮށް ބައިވެރި ނުކުރާށެވެ!"

﴿ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَمَاذَا بَعْدَ ٱلْحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴾[59] މާނައީ:

"ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް އުޑުންނާއި ބިމުން ރިޒުޤުދެއްވަނީ ކޮންފަރާތަކުން ހެއްޔެވެ؟ އަދި އިވުމާއި ފެނުން (މި ނިޢުމަތްތައް) މިލްކުވެގެންވަނީ ކޮންފަރާތަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އަދި މަރުވެފައިވާ ތަކެތިން ދިރުންހުރި ތަކެތި ނެރުއްވައި، ދިރުން ހުރި ތަކެތިން މަރުވެފައިވާ ތަކެތި ނެރުއްވަނީ ކޮންފަރާތަކުން ހެއްޔެވެ؟ އަދި ކަންކަން ރާއްވައި ތަދުބީރު ކުރައްވައި ހިންގަވަނީވެސް ކޮންފަރާތަކުން ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، އެބައިމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެއީ (އެ ކަންކަން ކުރައްވަނީ) الله އެވެ. ފަހެ، ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވެ ތަޤްވާވެރި ނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، އެއީ الله އެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވައި ޙައްޤުވަންތަ ރައްބަކީ (އިލާހަކީ) އެއީއެވެ. ޙައްޤުންފަހުގައި ބާތިލު ފިޔަވައި ދެން ކޮންއެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަދަނީ ކޮން މަގަކުން ހެއްޔެވެ؟"

---

[59] يونس: ٣١ - ٣٢

މާތް ﷲ ﷾ ގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކަށް އީމާންވުން

އެބަހީ، މާތް ﷲ ﷾ އެކަލާނގެ ދާތުފުޅަށްޓަކައި ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުގައި ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ޘާބިތުކުރައްވާފައިވާ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކަށް އެއަށް އުނިއިތުރު ކުރުމެއް، ވައްތަރާއި ގޮތް ބަޔާން ކުރުމެއް ނެތި އަދި އެއަށް މިސާލުޖެހުމަކާ ނުލައި އީމާންވެ އެނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރުމެވެ. ﷲ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَلِلَّهِ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ فَٱدۡعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُواْ ٱلَّذِينَ يُلۡحِدُونَ فِيٓ أَسۡمَٰٓئِهِۦۚ سَيُجۡزَوۡنَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ١٨٠﴾[60] މާނައީ؛ "ކީރިތި ވަންތަ ﷲ އަށް ރިވެތި ނަންފުޅުތައްވެއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެނަންފުޅުތަކުން އެކަލާނގެއަށް ދުޢާކުރާށެވެ! އެކަލާނގެ ނަންފުޅުތަކަށް ބަދަލުކޮށް، އުނި އިތުރުކޮށް، ([illegible]) އަދިއެހެނަސް އެކަލާނގެއަށް ނަން ހަދައި ސިފަ ބަޔާންކޮށް އުޅޭ މީހުން، ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ! އެބައިމީހުން ކުރަމުންދިޔަކަމުގެ ޖަޒާ އެބައިމީހުންނަށް ލިބޭނެއެވެ."

އެންމެ ފުރިހަމަ އަދި ރިވެތި ސިފަފުޅުތަކާއި ނަންފުޅުތަކަށް ނިސްބަތްވަނީ ކީރިތި ވަންތަ ﷲ އަށެވެ. އަދި އުޑާއި ބިމުގައި އެންމެ ފުރިހަމަ، މަތިވެރި މިސާލު ނިސްބަތްވެގެންވަނީ ވެސް ހަމަ އެކަލާނގެއަށްކަން ކަށަވަރެވެ. މާތް ﷲ ﷾ އަށްވުރެ މަތިވެރި އެއްވެސް މިސާލެއް ނުވެއެވެ.

---

[60] الأعراف: ١٨٠

ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކަށް އީމާންވުމުގެ މައްސަލައިގައި ދެބަޔަކު މަގުފުރެދިގެން ގޮސްފައިވެއެވެ. އެއްބަޔަކީ ٱلْمُعَطِّلَة ނަމަކަށް ކިޔާ ބައެކެވެ. އަނެއް ބަޔަކީ ٱلْمُشَبِّهَة ނަމަކަށް ކިޔާބައެކެވެ.

1. **ٱلْمُعَطِّلَة** : މިއީ މާތް الله ﷾ ގެ ނަންފުޅު ތަކާއި ސިފަފުޅުތަކަށް، ނޫނީ އެއިން ބަޔަކަށް އިންކާރުކުރި މީހުންނެވެ. މިބައިމީހުން ދެކޭގޮތުގައި الله އަށް ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކެއް އެކަލާނގެއަށް ވާކަމަށް ބުނެ އެ ސިފަފުޅުތަކާއި ނަންފުޅުތައް ސާބިތުކުރުމަކީ، اللهއާ އެކަލާނގެ މަޚްލޫޤުންނާ އެއްގޮތް ކުރުމެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންގެ މި ވިސްނުމަކީ ބާޠިލު ވިސްނުމެކެވެ. އެއީ ތިރީގައި މިވާ ސަބަބުތަކަށްޓަކައެވެ.

(ހ) މާތް الله ﷾ ގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް ސާބިތުކުރުމަކީ އެކަލާނގެއާ އެކަލާނގެ ހެއްދެވި މަޚްލޫޤުންނާ އެއްގޮތް ކުރުން ކަމުގައިވާނަމަ، އޭގެ ސަބަބުން އެހެން ބާޠިލުކަމެއް ކުރިމަތިވެއެވެ. އެއީ އެގޮތް ގަބޫލުކުރުމުން اللهގެ ކަލާމްފުޅު ތަޢާރުޟްވުން ލާޒިމުވެއެވެ. އެގޮތަކީ، الله ﷾ އެކަލާނގެ [illegible] ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް ސާބިތުކުރައްވާފައި، އެކަލާނގެއާ އެހެން ފަރާތެއް އެއްގޮތްވުން މުޅީން ވަނީ ނަފީކުރައްވާފައެވެ. އެހެންކަމުން ސިފަފުޅުތަކާއި ނަންފުޅުތައް ސާބިތުކުރުމުން، އެކަލާނގެއާ މަޚްލޫޤުން އެއްގޮތްކަން އެއްފަދަ ކުރުން ލާޒިމުވާނަމަ، الله ﷾ ގެ ބަސްފުޅުތަކުގައި ފުށުއެރުން ހިނގާކަމަށް ލާޒިމުވެއެވެ. އަދި އެއް ބަސްފުޅު އަނެއް ބަސްފުޅު ދޮގުކުރެއެވެ. މިއީ، ފަހަރެއްގައިވެސް

ވާނެކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހުންގެ ވާހަކައަކީ ބާޠިލު ވާހަކައަކަށް ވެގެންދިޔައީއެވެ.

(ހ) ނަމެއްގައި ނުވަތަ ސިފައެއްގައި ދެފަރާތެއް އެއްގޮތް ވުމަކުން އެ ދެ ފަރާތް އެއްގޮތްވެ ވައްތަރުވުން ލާޒިމުވެއް ނުކުރެއެވެ. ފަހެ، ދެ މީހުންގެ މެދުގައި އެއް ސިފަތަކެއް މިބާރަން ފެނިދާނެވެ. ދެ މީހުންނަށްވެސް އިންސާނުންނެވެ. އަޑުއިވުމާއި ފެނުމާއި ވާހަކަ ދެއްކުމުގެ ކުޅަދާނަކަން އެ ދެ މީހުންގެ ކިބައިގައިވެއެވެ. މިކަންކަން އެ ދެ މީހުންގެ ކިބައިގައި ހުރުމަކީ ބަޔާންކުރެވިދާ އިންސާނީ ހުރިހާ ސިފަތަކުގައި އެއްގޮތްވުން ލާޒިމުކުރާ ނޫނެވެ. އަދި ބައިވަންތަކަން ލޮލާއި އަތާއި އަދި ފައި ލިބިފައިވާ މިބާރަން ފެންނާނެވެ. މި ސިފަތައް ހުރިހާ ބައިވަންތަކުގައި ހުރުމަކީ ހުރިހާ ބައިވަރުގެ ލޮލާއި، ފަތާއި، އަދި އަތް އެއްގޮތަށް، އެއްގޮތަކަށް ހުރުން ލާޒިމުކުރާކަމަކަށް ނުވެއެވެ. މަޚްލޫޤުންގެ ދެމެދުގައި ނަމާއި ސިފައިގައި އެއްގޮތްވުމާއެކުވެސް، އެސިފަތަކާއި ނަންނަމުގެ ބަރާބަރުކަމުގައި ތަފާތުތަކެއްވާއިރު، ޤަދީމުވަންތަ ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ހެއްދެވި މަޚްލޫޤުންގެ ދެމެދުގައި އެއްގޮތް ނަންނަމާއި ސިފަތަކުގައި މާބޮޑު ކަމި ސާބިތުކޮށް ހުރިކަމުންނެވެ.

2. **اَلْمُشَبَّهَة** މިއީ ﷲ ގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް ސާބިތުކުރުމުގައި، އެކަލާނގެ ހެއްދެވި މަޚްލޫޤުންގެ ސިފަތަކާއި ނަންނަމާ އެއްގޮތަކަށްކަނޑައަޅާ ތަޝްބީހުކުރި މީހުންނެވެ. އެބައިމީހުން ދަލީލުކުރާ ގޮތުގައި ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުގެ ނައްޞުން ދަލީލުކުރާ ގޮތަކީ އެހެނީ، ﷲ ﷻ ގެ އެކަލާނގެ އަރުޝާ މުޤާބިލުކުރެއްވި އެބައިމީހުންނަކީ ވިސްނޫރަތަ އެއްކަލަކުންނެވެ. ނަމަވެސް މި

މީހުންގެ މި ވިސްނުމަކީވެސް ބާޠިލު ވިސްނުމެކެވެ. އެއީ ތިރީގައި މިވާ ސަބަބުތަކަށްޓަކައެވެ.

(ހ) މާތް الله ﷾ ގެ އެކަލާނގެ މަޚްލޫޤުންނާ އެއްފަދަވެ އެއްގޮތްވުމަކީ ބުއްދި ޤަބޫލުކުރާ ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި އެކަމަކީ ޝަރީޢަތުން ބާޠިލުކުރާ ކަމެއްވެސް މެއެވެ. އެހެންކަމުން، ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުގެ ނައްޞުތަކުގެ ބޭރުފުށުގެ މާނަ، ޙައްޤު ނޫން ބާޠިލުކަމަކަށް ދަލީލު ކުރުމަކީ ވާނެކަމެއް ނޫނެވެ.

(ށ) ނައްޞުތަކުގެ އަޞްލު މާނައަށް ބަލާއިރު، الله ﷾ ގެ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ވިސްނޭފަދަ ޢިބާރާތަކުން އެ އަޅުތަކުންނާ މުޚާޠަބު ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ކީރިތި ވަންތަ الله ގެ ޛާތުފުޅާއި، ސިފަފުޅުތަކާއި ޢަމަލުފުޅުތައް ނައްޞުތަކުގެ މާނައިގެ މައްޗަށް ތައުވީލުކުރާ ޙަޤީޤަތަކީ އެކަލާނގެ އިލްމުފުޅުގައި ހިމެނިގެންވާ ކަމެކެވެ.

މާތް الله ﷾ އެކަލާނގެ ފޮތްފުޅުގަންޑަކާއި "އައްސަމާ ވައްޞިފާތުން" މި ސިފަވަ ސާބިތުކުރެއްވި ހިނދު، (އަޤްލު) އުފުލާ ހާގެ އަޞްލު މާނައިގެ އެންގެވުން ވިސްނާ ސިފަކުރައްވަމުން. އެހެން އެއީ އަޅުތަކަށް ވަސީލަތެވެ. އެހެން ނަމަވެސް އެސިފަ އެކަލާނގެއަށް ނިސްބަތްކުރައްވާފައިވާކަމީ އެ ސިފައިގެ ޙަޤީޤަތަކީ ނަބަވީގޮތް މުޙުކަމުވާ ތަފާތުކަމެވެ. ވީއިރު މިސިފައިގެ ޙަޤީޤަތް، ކީރިތިވަންތަ الله އާއި އެކަލާނގެ އުފެއްދެވި މަޚުލޫޤުންގެ ދެމެދުގައި ތަފާތު ތަފާތުކަން ހުރީނެވެ.

މާތް الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެކަލާނގެ ދާތުފުޅަށްޓަކައި إِسْتِوَاء މި ސިފަފުޅަކީ ސާބިތުކުރައްވާފައެވެ. އެކަލާނގެ ޢަރުޝިފުޅުގައި އިސްތިވާވެ ވޮޑިގެންވި ވާހަކަ އަންގަވާފައިވެއެވެ. މިބަހުގެ އަޞްލު މާނައަށް ބަލާއިރު، އެއީ ވެރިވުމެވެ. ބާރުގެދަށުގައި ވުމެވެ. މިއާއެކުވެސް އެސިފަ الله ގެ ދާތުފުޅަށް ނިސްބަތްކުރައިރު އެސިފައިގެ ޙަޤީޤަތް ވަންހަނާ ވެގެންވެއެވެ. އެހެންކަމުން الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެކަލާނގެ ޢަރުޝިފުޅުގައި އިސްތިވާވެ ވޮޑިގެންވާ ގޮތާއި، ސިފައިގެ އެނގިގެންވާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. ވީއިރު، الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެކަލާނގެ ޢަރުޝިފުޅުގައި އިސްތިވާވެ ވޮޑިގެންވުމާއި އެކަލާނގެ ހެއްދެވި މަޚްލޫޤުންގެ ތެރެއިން މަޚްލޫޤަކު ތަޚުތަށްވެރިވެ އިނދުމާއި ނޫނީ ގޮނޑީގައި އިސްތިވާވެ އިނދުމާއި މި ދެ ސިފައިގެ ޙަޤީޤަތް އެއްފަދަ ވާނީ ކޮންފަދައަކުން ހެއްޔެވެ؟

މާތް الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާއަށް އީމާންވުމުގެ ނަތީޖާއާއި ފައިދާ

އިސްވެ ބަޔާންވި ފަދައިން އެކަލާނގެއަށް އީމާންވުން ޞައްޙަގޮތުގައި އީމާންވެއްޖެނަމަ އެ އީމާނުގެ ސަބަބުން މުއުމިނުންނަށް ލިބިގެންދާނެ މަތިވެރި ފައިދާތަކާއި ނަތީޖާތަކެއް ވެއެވެ. އޭގެތެރެއިން މިއަންނަ ކަންތައްތައް ފާހަގަކުރަމެވެ.

1- މާތް الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެއްކައުވަންތަކަން (ތަވްޙީދު) ސާބިތުވުން

2- މާތް الله ﷾ އަށް ކުރާ ދުޢާ ފުރިހަމަކުރުން. އަދި އެކަލާނގެއަށް ނިސްބަތްވެގެންވާ ރީތި ސިފަފުޅުތަކާއި، މަތިވެރި ނަންފުޅުތަކާ އެކަލޭގެންވާ އެންމެ ފުރިހަމަކަމާއި އެކަލާނގެ މަތިވެރިކަން ތަޤްދީސްކުރުން.

3- މާތް الله ﷾ އެކަލާނގެ އަޅުންނަށް ކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތައް ކުރުމާއި ދުރުވުމަށް އަންގަވައި ނަހީކުރެއްވި ކަންކަމުން ދުރުހެލިވުމުގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުން ޤަބޫލުކުރައްވާގެން ދިއުން.

މަޚްލޫޤާތުންނަށް އިޙްސާންވުން

ތަޢުރީފު

މަޚްލޫޤާތުންނަކީ، ކީރިތިވަންތަ الله ގެ އަމުރުފުޅުގަން ހިޔާމަންގަށް، އަޅުކަން ކުރުމަށްޓަކައި، އެކަލާނގެ ނޫރުން ހައްދަވައިފާ ދައިބު[61] ގައިވާ ޢާލަމުތަކެވެ.[62] އިޙާދުވަންތަކަމާއި، ރަޙްމަތްތެރިކަމުގެ އެއްވެސް ބިޔަވައް މަޚްލޫޤާތުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

މާތް الله ﷾ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް އެންމެ ފުރިހަމަކަމުގައި ޔަޤީންގަތުމާއި، އެއަމުރުފުޅުތަކަށް ތަންފީޒުކުރުމުގެ ބާރާއި ކުޅަދާނަކަން މަޚްލޫޤާތުން އެކަލާނގެ ހިކްމަތުން ދެއްކެވުމެވެ. الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

---

[61] ވަޙީގެ ދަރިޔާއިންނުސި ދެންނެވުމުގެ ދުކުވިފައިވާ، ނުފެންނަ

[62] މިސާލު: މަސްމަހާއި މެހިސަލި ވަރާއިލަމެއްލެވެ. އިންސާނުންނަށް ވަރާއިލަމެއްލެވެ. މިޒާތަށް މަޚްލޫޤާތުންނަށް ވަޔާ ލިބިގެންވެއެވެ.

﴿ وَلَهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَمَنۡ عِندَهُۥ لَا يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَلَا يَسۡتَحۡسِرُونَ ١٩ يُسَبِّحُونَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفۡتُرُونَ ﴾[63] މާނައީ؛ "އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައިވާ މަލާއިކަތުން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރުމުން ބޮޑާވެ އެކަމުން އެކަހެރިވެ ނުގަނެއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ އެ މަލާއިކަތުން އެކަން ކުރުމަށް ބުރަހެލިވެ ކަންނެތްވެސް ނުދެވެއެވެ. ރޭއާއި ދުވާލުގެ ވަގުތުތަކުގައި އެމަލާއިކަތުން ކީރިތި ވަންތަ الله ގެ [illegible] ބަޔާންކޮށް ތަސްބީހަ ކިޔުމުގައި ދެމި ތިބޭނީ ފޫހިކަމެއް ވަރުބަލިކަމެއް ކަންނެތް ކަމެއް ނެތިއެވެ."

މަލާއިކަތުންގެ ޢަދަދު ވަރަށް ގިނައެވެ. ފުރިހަމައަށް އެ ޢަދަދު ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމައެކަނި الله އެވެ. މަލާއިކަތުންގެ އަދަދުގެ ގިނަކަން ހާމަކުރައްވައި ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ހަދީޘްފުޅު ކުރެއްވި ބަސްފުޅެއްގެ މާނައިގައިވެއެވެ. "މިޢްރާޖުގެ ޙަދީޘްގައި ހަތްވަނަ އުޑުގައިން އަހަރެންނަށް ބައިތުލް މަޢްމޫރަށް އުފުއްލެވުނެވެ. އެތަނުގައި ކޮންމެ ދުވަހަކު ހަތްދިހަހާސް މަލާއިކަތުން ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އެމަލާއިކަތުން ނިކުމެއްޖެނަމަ، ދެން އެތަނަށް އެނބުރި އައުމުގެ ފުރުސަތެއް ނުލިބޭނެވެ."

އީމާންވުން

މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމުގައި ހަތަރުކަމެއް ހިމެނިގެންވެއެވެ. އެ ހަތަރު ކަންތައް ހިތުން ޤަބޫލުކުރުން މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމެވެ. އެ ކަންތައްތަކަކީ:

---

[63] الأنبياء: ١٩ - ٢٠

1. މަލާއިކަތުންނަކީ އުފެދި ވުޖޫދުގައިވާ ބައެއްކަމުގައި ހިތުން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރުން.

2. މަލާއިކަތުންގެ ތެރެއިން އެފަރާތެއްގެ ނަން އެނގިފައިވާ[64] މަލާއިކަތުންނަށް (އެ ފަރާތްތަކުގެ ނަމާއި އެކުގައި) ތަފްސީލުކޮށް އީމާންވުމާއި އަދި ނަން އެނގިފައި ނުވާ މަލާއިކަތުންނަށް ޖުމްލަކޮށް އީމާންވުން.

3. މަލާއިކަތުންގެ ސިފަފުޅުތަކުގެ ތެރެއިން ސާބިތު ސިފަތަކަށް އީމާންވުން. މިސާލަކަށް ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމްގެ ސިފަފުޅެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމް ހެއްދެވިފައިވާ އަސްލު ސިފަފުޅުގައި ދެކެވަޑައިގެންނެވިކަމަށް ޢަޡީމްފުޅު ދުށުއްވިއެވެ. އަދި ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމްގެ އަސްލު ސިފަފުޅުގައި ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ދެކެވަޑައިގެންނެވިއިރު ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމްގެ 600 ފިޔަފުޅާއެކު މުޅި އުދަރެސް ބަންދުކުރައްވައިފައެވެ.

މަލާއިކަތުންނަކީ ﷲ އެދިވޮޑިގެންވާ ސިފައަކަށް ސިފަ ބަދަލުކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ދެއްވިގެންވެއެވެ. މާތް ﷲ ސަލާމަތްތެރިކަން ލައްވާ މަރިޔަމްގެފާނުގެ އަރިހަށް އިންސާނެއްގެ ސިފައިގައި ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމް ވަޑައިގެންނެވިކަމަށް ޤުރްއާނުގައިވެއެވެ. އަދި އިބްރާހީމް ޢަލައިހިއްސަލާމާއި، ލޫޠު ޢަލައިހިއްސަލާމްގެ އަރިހަށް ޒުވާން ފިރިހެނުންތަކެއްގެ ސިފައިގައި މަލާއިކަތުން ވަޑައިގެންނެވި ކަމަށްވެސް ޤުރްއާނުގައި ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައެވެ. މީގެ އިތުރުން، ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ

---

[64] މުސްލިމް

އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުބޭކަލުންނާއެކު އިންނަވަނިކޮށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް، ހުދުކަން ގަދަ ސާފު ހެދުންކޮޅެއް ތުރުކުރައްވައިގެން ހުންނެވި، ބޮލުގެ އިސްތަށީގެ ކުލަގަދަ ކަޅުކުލައަކަށް ހުރި ރީތި ޖުވާނެއްގެ ސިފައިގައި ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމް ވަޑައިގެންނެވި ކަމަށް ސާބިތުވެފައިވެއެވެ. އަދި ޖިބްރީލްގެފާނު ވަޑައިގެންނެވި އިރު އެކަލޭގެފާނުގެ ގައިކޮޅުން ދަތުރުގެ އެއްވެސް އަސަރެއް ނެތްކަމާއި، ވަޑައިގެން ގޮތަށް ވަޑައިގެން ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ގެ ކަކޫފުޅާ ޖިބްރީލްގެފާނުގެ ކަކޫފުޅު ޖެއްސަވައިގެން އިށީނދެ ވަޑައިގެން އިސްލާމްކަމާއި، އީމާންކަމާއި، އިޙްސާންކަމާއި އަދި ޤިޔާމަތް ދުވަހާއި އެދުވަހުގެ ޢަލާމާތްތަކާބެހޭ ގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ އެސުވާލުތަކަށް ޖަވާބުދެއްވުމުން އެނބުރިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމް ވަޑައިގެންނެވުމުން ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. {هَذَا جِبْرِيْلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِيْنَكُمْ}[65] މާނައީ: "އެއީ ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީން އުނގަންނައި ދެއްވުމަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވީއެވެ."

4. މަލާއިކަތުންގެ ވަޒީފާއާއި މަސައްކަތާ ގުޅިގެން ސާބިތުވެފައިވާ އެންމެހާ ކަންތައްތައް ހިތުން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރުން.

މަލާއިކަތުން ރޭއާއި ދުވާލުގެ ވަގުތުތަކުގައި ﷲ ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތަންފީޛުކުރުމުގައި ދެމި ތިއްބަވައެވެ. އެގޮތުން، މަލާއިކަތުން އެކަލާނގެ

---

[65] މުސްލިމް

[illegible] ބަޔާންކުރައްވައެވެ. އަޑުކަން ކުރައްވައެވެ. ޒިކުރުގެ މަޖިލިސްތަކުގައި ބައިވެރިވެ [illegible].

ބައެއް މަލާއިކަތުންނަކީ ހާއްޞަ ވަޒީފާއެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ [illegible] [illegible]. އެއީ، ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމް، [illegible]، ނަބިއްޔުންނަށް ވަޙީ [illegible] [illegible]. އަދި މީކާއީލް ޢަލައިހިއްސަލާމަކީ [illegible] ގަސްގަހާގެހި ކަންތައް، އިސްރާފީލްގެފާނަކީ [illegible] ފުންމަވާ ފުއްޕުން، މަލަކުލްމައުތު ފުރާނަނެއްޓެވުން، މާލިކު ޢަލައިހިއްސަލާމަކީ ނަރަކަ ބެލެހެއްޓެވުން، [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] މަލާއިކަތުންނާއި ހެޔޮއަމަލާއި ނުބައި އަމަލު ލިޔުއްވާ މަލާއިކަތުންނާއި ޤަބުރުގައި ސުވާލުކުރައްވާ މަލާއިކަތުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމުގެ ފައިދާ

މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމުގެ ސަބަބުން ލިބޭ ފައިދާތަކާއި، [illegible]. އޭގެ ތެރޭގައި:

1- މާތް الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ މަތިވެރިކަމާއި ކުޅަދުންވަންތަކަމާއި ހައިބަތްތެރިކަން [illegible]. އެއީ، މަލާއިކަތުންނަކީ الله ހެއްދެވި މަޚްލޫޤުންނެވެ. ވީމާއެކު، މި މަޚްލޫޤުންގެ މަތިވެރިކަން ދަލީލުކުރަނީ [illegible] [illegible] [illegible] މަޚްލޫޤުން ހެއްދެވި ކަލާނގެ މަތިވެރިކަމުގެ ބޮޑުކަމެވެ.

2- އާދަމްގެ ދަރިންނަށް އެކަލާނގެ ދެއްވާ އޯގާތެރިކަމާއި އަޅާލުމަށްޓަކައި ޝުކުރުވެރިވުން ދަރިވުން. އެއީ، އެކަލާނގެ އިންސާނުން ރައްކާތެރި ކުރުމަށްޓަކައި، އަދި އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތައް ލިޔުއްވުމަށާއި އުނޫންވެސް އިންސާނުންނަށްޓަކައި ކުރުވޭ ކަންތަކަށް ފުރިހަމަ ކުރުމަށްޓަކައި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންގެ ޢަމަލު އެކަލާނގެ ބައްލަވަން ކުރައްވައި އެކަލާނގެ އޯގާވަންތަކަމެވެ. އިންސާނުންނަށް އެކަލާނގެ އަޅާލުމާއި ޢިނާޔަތްތެރިކަން ދެއްކެވުމެވެ. މިކަން ވިސްނައި އެކަލާނގެއަށް ޝުކުރުވެރި ވެވޭނީ މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވެގެންނެވެ.

3- އީމާންކަން ފުރިހަމަވުން.

4- އިސްލާމްދީނުގެ މަތީގައި ސާބިތުވެ ހުރުމުގެ ހިތްވަރު އާލާވުން. އެހެނީ، މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމުގެ ސަބަބުން، ހިތްތަކުގައި، اللهއަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި ކެތްތެރިކަމާއި ސާބިތުވެ ތިބި ބަހާދުރު އެބައިމީހުން ނޫންކަމުގެ އިޙްސާސް އުފެދިފައިވެ. މަލާއިކަތުންވެސް އަޅުކަމްކުރަން الله އަށް އަޅުކަން ކުރައްވައިން މަލާއިކަތުންނެސް އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރާނެ ހިނދު އެކަށީގެންވާ އިޙްސާސް ނެތިގެންނުވާނެ.

5- މަލާއިކަތުންގެ ޚިދުމަތުން އެހެން، ނުރުހުމަކާ ކުރުމަކީ الله ޚިދުމަތް ދޫކޮށްލާފައި ކަލާނގެ. اللهގެ ޚިދުމަތް ފިޔަވައި އެހެން ކުރުމަކާއެއް ޚިދުމަތް ކުރަމުންދާނެއެވެ. ޢަހުދާއި ބަރަކާތްތަކުގެ އަޅުގަނޑުމެން ކަލާނގެއެވެ. "ޔާރަބީ ވަރަށް މާތް الله އެކަލާނގެ އަޅުކަމްތަކުގެ ތެރެއިން

އަޅަކަށް ލޯބިވެ ވޮޑިގެންނަމަ، ޖިބްރީލްގެފާނަށް އަންގަވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިވެނި އަޅަކަށް الله ލޯބިވެ ވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ، ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމް އޭނާއަށް ލޯބި ކުރައްވާށެވެ. އެއަށްފަހު ޖިބްރީލް ޢަލައިހިއްސަލާމް އުޑުތަކުގެ އަހުލުވެރިންނަށް އަންގަވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ﷻ، މިވެނި މީހާއަށް ލޯބިވެ ވޮޑިގެންފިއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންވެސް އޭނާއަށް ލޯބިކުރާ [illegible]! ދެންފަހެ، އުޑުގެ އަހުލުވެރިން އޭނާއަށް ލޯބި ކުރައްވާނެއެވެ. އޭގެ ފަހުގައި ބިމުގެ އަހުލުވެރިންގެ މެދުގައި އޭނާގެ މަޤްބޫލުކަން ލައްވާފައި ހުއްޓެވެ."[66]

ފޮތްތަކަށް އީމާންވުން

ތަޢުރީފް

މިތާނގައި ފޮތްތަކާ ބުނެފައިމިވަނީ ޚަލްޤުތަކުންނަށް ރަޙްމަތެއްގެ ގޮތުގައި އަދި އެބައިމީހުންނަށް ހުރި ހިދާޔަތްތަކުގެ ގޮތުގައި، الله ﷻ އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި ރަސޫލުބޭކަލުންނަށް ބާވައިލެއްވި ސަމާވީ ފޮތްތަކަށެވެ. [illegible] [illegible]، އެފޮތްތަކުގެ އަހުލުވެރިން އެފޮތްތަކުގައިވާ ޙުކުމްތަކާއި އިރުޝާދުތަކަށް ތަބާވުމުގެ ސަބަބުން ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގެ ބާއްޖަވެރިކަން ލިބިގެން ދިއުމެވެ.

---

[66] ސަޙީޙުލް ބުޚާރީގެ ރިވާޔަތެއްގެ މާނަ

އީމާންވުން

ސަމާވީ ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމުގައި މުހިންމު 4 ކަމެއް ހިމެނެގެންވެއެވެ. އެއީ:

1- ސަމާވީ ހުރިހާ ފޮތްތަކަކީވެސް اللّٰه ގެ ޙަޟްރަތުން ބާވައިލެއްވުނު ޙައްޤު ފޮތްތަކެއްކަން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރުން.

2- ސަމާވީ ފޮތްތަކުގެ ތެރެއިން ނަންއަންގަވާފައިވާ ފޮތްތަކަށް (އެފޮތްތަކުގެ ނަންތަކާއެކު) ތަފްސީލުކޮށް އީމާންވުމާއި، ނަން އަންގަވައިނުދެއްވާ ފޮތްތަކަށް ޖުމްލަކޮށް އީމާންވުން. ތަފްސީލުކޮށް އީމާންވާންޖެހޭ ސަމާވީ ފޮތްތަކަކީ ޤުރްއާނުގައި ނަންގަނެވިފައިވާ ސަމާވީ ފޮތްތަކެވެ. އެއީ، މުޙައްމަދު ﷺ އަށް ބާވައިލެއްވި ޤުރްއާނާއި މޫސާ ޢަލައިހިއްސަލާމްއަށް ބާވައިލެއްވި ތައުރާތާއި، ޢީސާ ޢަލައިހިއްސަލާމްއަށް ބާވައިލެއްވި އިންޖީލާއި އަދި ދާއޫދުއަށް ބާވައިލެއްވި ޒަބޫރެވެ.

3- ސަމާވީ ހުރިހާ ފޮތެއްގައިވާ ޚަބަރުތަކުގެ ތެރެއިން، ޞައްޙަވެއްޖެ[67] ކޮންމެ ޚަބަރެއް ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރުން. މިގެ މިސާލަކީ ކީރިތި ޤުރްއާނެވެ. ޤުރްއާނުގެ ޚަބަރުތަކަކީ ޞައްޙަ ޚަބަރުތަކެކެވެ. ޤުރްއާނުގެ ކުރިން ބާވައިލެއްވުނު ސަމާވީ ހުރިހާފޮތްތަކެއްގައިވެސް އެފޮތްތަކުގެ އަޞްލު ފިލިން ބަދަލުނުވާކަން (ބާވައިލެއްވިގޮތަށް) ހުރި ޚަބަރުތަކަކީ ޞައްޙަ ޚަބަރުތަކެވެ.

4- އެފޮތްތަކުގައި ހުކުމްތަކުގެ ތެރެއިން މަންސޫޚް ނުވެ ހުރި ހުކުމްތަކަށް ޢަމަލުކުރުން. އަދި އެއިން ހުކުމެއްގެ ހިކުމަތާއި ހިމެނިގެންވާ މަޤްޞަދު

---

[67] اللّٰه ބާވައިލެއްވި ކަލާމުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ޚަބަރެއްކަން ސާބިތުވުން

އެނގެނަސް، ނުއެނގެނަސް އެ ޙުކުމްތަކަށް ރުހި (ޙުކުމްތަކަށް) ބޯލަބައި ކިޔަމަންތެރިވުން.

ކީރިތި ޤުރްއާން ބާވައިލެއްވުމާއެކު އެފޮތުގެ ކުރިން ބާވައިލެއްވުނު ހުރިހާ ސަމާވީ ފޮތްތަކެއް ވަނީ މަންސޫޚުކުރައްވާފައެވެ. اللّٰه ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿ وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِۖ ﴾[68] މާނައީ: "އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ޙައްޤުފޮތް ބާވައިލެއްވީމެވެ. އެއީ އޭގެކުރިން ބާވައިލެއްވުނު ފޮތްތައް ތެދުކުރަނިވި ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި އެފޮތްތަކުގެ މައްޗަށް ޙުކުމްކޮށް ބާރު ހިންގަނިވި ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމުގެ ފައިދާ

1- މާތް اللّٰه ﷾ ގެ އޯގާވަންތަކަމާއި ޚަލްޤުތަކުންނަށް އަޅާލުމުގައި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވާ މިންވަރު ހާމަވުން. އެހެނީ، މުކައްލަފުންނަށް އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ އަދި ދުނިޔާއާއި އާޚިރަތުގެ ބާއްޖަވެރިކަން ލިބޭން މަގު އަންގައި ދެއްވުމަށް ކޮންމެ ޤައުމަކަށްވެސް އެކަލާނގެ ފޮތް ބާވައިލެއްވިއެވެ.

2- މާތް اللّٰه ﷾ ގެ ޙިކްމަތްވަންތަކަމާއި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގަތުމުގެ ތަނަވަސްކަން. އެހެނީ، ކޮންމެ ޤައުމަކަށްވެސް އެޤައުމުމެންގެ މީހުންނާ އެކަށީގެންވާ ގޮތަށް، އެދުވަސްވަރަކާއި [illegible] [illegible] މަސްލަޙަތު [illegible] ގޮތުގެ މަތީން އެކަލާނގެ ޝަރީޢަތް (ފޮތް) ބާވައިލައްވާފައިވެއެވެ. މިއީ اللّٰهގެ ޙިކްމަތްވަންތަކަމުގެ

---

[68] المائدة: ٤٨

ތަނަވަސްކަމާއި ދެނެވޮލިގަތުމުގެ ފުރިހަމަކަމެވެ. މާތް ﷲ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًاۚ﴾[69] މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ބަޔަކަށްމެ ޝަރީޢަތަކާއި (އުޞޫލް) މަގެއް، މަންހަޖެއް ލައްވީމެވެ."

3- މާތްﷲ ﷻ ގެ ނިޢުމަތްތަކުގެ މައްޗަށް ޝުކުރުވެރިވުން

ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުން

ތަޢުރީފު

ޝަރުޢީ ބަހުގައި رسول މިބަހުގެ މާނައަކީ އެހެން ފަރާތަކަށް އެއްޗެއް ފޯރުކޮށް ދިނުމަށް ފޮނުވާ ކޮންމެ ފަރާތަކަށެވެ. މިމާނަގައި މިބަހުގެ މުރާދަކީ، އިންސާނުންގެ ތެރެއިން، އެފަރާތަކަށް ވަޙީގެ ޒަރީޢާއިން ކީރިތިވަންތަ މާތް ﷲ ޝަރީޢަތެއް ބާވައިލައްވައި އެ ޝަރީޢަތް އެހެން ބަޔަކަށް ފޯރުކޮށް ދިނުމަށް އަމުރުކުރެއްވިފައިވާ ކޮންމެ ފަރާތަކަށެވެ. މިގޮތުން ފޮނުވުން އެންމެ ފުރަތަމަ ރަސޫލަކީ ނޫޙު ﷺ އެވެ. އަދި އެންމެ ފަހުގެ ރަސޫލަކީ މުޙައްމަދު ﷺ އެވެ. ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި މާތް ﷲ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ

---

[69] المائدة: ٤٨

إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ ﴾[70] މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީ ބާވައިލެއްވީމެވެ. (އެއީ) ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ނޫޙުގެފާނަށް ވަޙީ ބާވައިލެއްވި ފަދައިންނެވެ. އަދި އެ ކަލޭގެފާނަށްފަހު ނަބީބޭކަލުންނަށް ވަޙީ ބާވައިލެއްވި ފަދައިންނެވެސް މެއެވެ."

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި އަނަސްގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "މާތް الله ގެ ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދުގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތްދުވަހު، މީސްތަކުން އާދަމްގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް އެބައިމީހުންނަށް ޝަފާޢަތްތެރިވުމަށް އެދި ދަންނަވާނެވެ. ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެކަންކުރުމުން ޢުޒުރުވެރި ވެލައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނޫޙުގެފާނު އަރިހަށް ދާށެވެ. އެއީ، އެންމެފުރަތަމަ الله ފޮނުއްވި ރަސޫލާއެވެ. ..."[71]

މާތް الله ﷻ ގެ ވަޙީ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. ﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٖ مِّن رِّجَالِكُمۡ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَۗ ﴾[72] މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ފިރިހެނަކުގެ ބަފައަކު ކަމުގައި މުޙައްމަދުގެފާނު ނުވެއެވެ.

---

[70] النساء: ١٦٣

[71] ސަޙީޙުމުސްލިމްގެ ޙަދީޘްގެ ތަރުޖަމާގެ މާނަ

[72] الأحزاب: ٤٠

އެކަމަކު އެއީ الله ގެ ރަސޫލާ އަދި ނަބީކަން ޚަތިމުކުރެއްވި (ނިންމެވި) ސާހިބާއެވެ."[73]

ރަސޫލުން ފޮނުއްވުމުގެ ބޭނުން

މާތް الله ﷻ ގެ ރަސޫލުބޭކަލުން މީސްތަކުން ދިރިއުޅެންވީ މަގު ނުވަތަ ޝަރީޢަތް މީސްތަކުންނަށް އުނގަންނައިދީ ބިމުގައި ތަންފީޛުކުރުމަށްޓަކައި ރަސޫލަކު ނޫނީ ނަބިއްޔަކު ނުފޮނުއްވާ ހަމައެއްވެ އުއްމަތެއްވެސް ގޮސްފައެއް ނުވެއެވެ. މިގޮތުން ބައެއް ޤައުމުތަކަށް الله ގެ މުސްތަޤިއްމު ޝަރީޢަތަކާއިގެން ރަސޫލުބޭކަލުން އެކަލާނގެ ފޮނުއްވައެވެ. ނޫނީ ކުރީގެ ރަސޫލުބޭކަލުންގެ ޝަރީޢަތެއް ތަޖުދީދުކޮށް ތަޤްރީރު ކުރުމަށްޓަކައި އެޝަރީޢަތާއިގެން ނަބިއްޔަކު ފޮނުއްވައެވެ. މިގޮތުގެ މަތީން އެދުވަސްވަރެއްގެ މަސްލަހަތު ރައްކާތެރިކުރާ ބައެއް ޝަރީޢަތް ފޮނުއްވަމުން އައިސް ޝަރީޢަތް (އަދި އިސްލާމްދީނުވެސް) ވަނީ މުޙައްމަދުގެފާނާ ހަމައިން ފުރިހަމަ ކުރައްވާފައެވެ.

ކޮންމެ އުއްމަތަކަށްވެސް ރަސޫލުބޭކަލަކު ނޫނީ ނަބިއްޔަކު ފޮނުއްވިކަމަށް އަންގަވާ الله ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ﴿ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ﴾[74] މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޮންމެ

---

[73] ނަބިކަން ނިންމެވި ވަހަކައިގެ ތެރޭގައި ރަސޫލުކަން ނިންމެވުންވެސް ހިމެނިގެންވެއެވެ. އެހެނީ، ނަބިބޭކަލަކީ الله ގެ ރަސޫލުން، އެކަލާނގެ ހިދާޔަތް މީސްތަކުންނަށް ފޯރުކޮށްދިނުމަށް ބާވާފުޅު ފޮނުއްވާ މަޤާމުގެ ދެވަނަ ދަރަޖައެވެ. ރަސޫލުކަމަކީ އޭގެ މަތީ ދަރަޖައެވެ. ވީމާ، ނަބިކަން ހަމަޖެހުއްވުމުން ރަސޫލުކަންވެސް ހަމަޖެހުނީއެވެ.

[74] النحل: ٣٦

އުއްމަތަކަށްވެސް ރަސޫލުބޭކަލަކު ފޮނުއްވީމެވެ. އެއީ އެއުއްމަތުގެ މީސްތަކުންނަށް الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި ޠާޣޫތުގެ ކިބައިން ދުރުހެލިވުމަށް އެންގެވުމަށްޓަކައެވެ."

އަދިވެސް މިކަމާގުޅިގެން އަންގަވާފައިވެއެވެ. ﴿وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾[75] މާނައީ: "އުއްމަތުގެ މީސްތަކުންނަށް (الله ގެ ޢަޛާބުން ބިރުވެރިވުމަށް) އިންޒާރުދޭކަށް ފަރާތެއް ނުފޮނުއްވާ އެއްވެސް އުއްމަތެއް އިސްވެދިޔަފައިނުވެއެވެ." އަދި ސޫރަތުލް މާއިދާގެ 44 ގެ މާނައިގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތަވްރާތު ބާވައިލެއްވީމެވެ. އެފޮތުގައި މަގުދެއްކުން ރައްކާތެރިކޮށްދީ، އީމާންތެރިކަމާއި ބައްޔަށް މަގުދައްކައިދޭ ހިދާޔަތުވެއެވެ. الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވި ނަބީބޭކަލުން އެފޮތުގެ ޙުކުމްގައި ޔަހޫދީންގެ މެދުގައި ހިންގައި އެގޮތަށް ޙުކުމްކުރެއްވީމެވެ."[76]

ރަސޫލުންގެ ސިފަތައް

ރަސޫލުންނާއި ނަބީންނަކީ އިންސާނުންގެ ތެރެއިން ހޮވިގެންވާ ބައެކެވެ. ހެއްދެވިފައިވާ މަޚްލޫޤުންނެކެވެ. އިލާހުވަންތަކަމުގެ އެއްވެސް ސިފައެއް އެބޭކަލުންނަކަށް ލިބިގެންނުވެއެވެ.

އަމިއްލަ ނަފްސަށް ފައިދާ ދިނުމާއި، އަމިއްލަ ނަފްސަށް ގެއްލުންދިނުމުން ސަލާމަތްކޮށް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއްވެސް އެބޭކަލުންނަށް ލިބިގެން

---

[75] فاطر: ٢٤

[76] މާއިދާގެ 44 ގެ މާނަ

ނުވެއެވެ. އެބޭކަލުންވެސް، އެބޭކަލުންގެ މަޤުޞަދު ޙާޞިލުކުރުމަށްޓަކައި الله އަށް ވަކީލު ކުރުމާއެކު ސަބަބުތަކުގައި ހިއްޖަވައިގެން މަސައްކަތް ކުރައްވައެވެ.

އިންސާނީވަންތަކަމުގެ އަސަރުތަކާއި ސިފަތައް އެބޭކަލުންގެ ކިބައިން ފާޅުވެއެވެ. މިގޮތުން، ހަނދާން ނެތުމާއި، ބަލިވުމާއި، މަރުވުމާއި، ކެއުމާއި ބޯއިމަށް ބޭނުންވުމާއި، ކައިވެނިކުރުމަށް ބޭނުންވުމާއި، އަދި މަސައްކަތް ކުރެއްވުން ފަދަ އެޔައްކަމެއް ރަސޫލުންނާއި ނަބީންގެ ކިބައިންވެސް ފެނިފައެވެ. މިއާއެކުވެސް އެބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ ޖިސްމާއި ގުޅިފައިވާ ކަމެއް ހަނދާން ނުނެތޭނެވެ. އަދި ކުށްފާފަޔަކުން، الله سبحانه وتعالى އެބޭކަލުން ރައްކާތެރި ކުރައްވައެވެ. ހަމަ އެހެންމެ އެކަލާނގެ މަދަދާއި ވާގިވެރިކަން އެބޭކަލުންނާއެކުގައި ވިއެވެ.

ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމުގައި ހިމެނޭކަންތައްތައް

1- އެބޭކަލުން ގެންނެވި ރިސާލަތްތަކަކީ الله ގެ ހަޟްރަތުން ގެންނެވި ޙައްޤު ރިސާލަތްތަކެއް ކަމުގައި ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރުން.

މިހެންކަމުން، ރަސޫލުންނާއި ނަބީންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭކަލެއްގެ ރިސާލަތު ދޮގުކުރުމަކީ ހުރިހާ ރަސޫލުންނާއި ނަބީންގެ ރިސާލަތު ތަކުޒީބުކުރުން ކާފިރުވުމުގައިވާނެއެވެ. މިކަމާގުޅޭގޮތުން الله ގެ ވަޙީކުރެއްވިއިރުގައިވެއެވެ. ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ﴾[77] މާނައީ: "ނޫޙުގެ ޤައުމުގެ މީހުން ރަސޫލު

---

[77] الشعراء: ١٠٥

ބޭކަލުންތައް ދޮގުކޮށްފިއެވެ." ނޫޙުގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުން އެކަލޭގެފާނު ދޮގުކޮށް އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވުމަށް އިންކާރު ކުރިއިރު ނޫޙުގެފާނު ފިޔަވައި އެހެން ރަސޫލަކު ނުވެއެވެ. މިއާއެކުވެސް އެބައިމީހުން ހުރިހާ ރަސޫލުބޭކަލުން ދޮގުކޮށް ކާފިރުވީ ކަމުގައި الله މިވަނީ ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ. އަދި މިގޮތަށް މުޙައްމަދުގެފާނު ދޮގުކޮށް އެކަލޭގެފާނުގެ ރިސާލަތަށް ތަބާނުވާ ނަޞާރާއިންނާއި ޔަހޫދީންނާއި އެބައިމީހުންގެ ގޮތަށް ފޮނުއްވުނު [illegible] މަސީޙުގެފާނާއި މޫސާގެފާނުވެސް ދޮގުކުރާ ބައެއްކަން އެ އާޔަތުން ސާބިތުވެގެންދެއެވެ. [illegible] މުޙައްމަދުގެފާނަށް އީމާން ނުވުމުގެ ސަބަބުން، އެބައިމީހުން އެ އިންކާރު ކުރަނީ ހަމައެކަނި އެކަލޭގެފާނުގެ ރަސޫލުކަމަކަން ނޫނެވެ. ބަނީއިސްރާއީލުންގެ ތެރެއިން ފޮނުއްވުނު ހުރިހާ ރަސޫލުންނާއި ނަބީންވެސް ދޮގުކުރިއެވެ. އަދި الله ފޮނުއްވި ހުރިހާ ރަސޫލުންނާއި ނަބީންވެސް ދޮގުކުރާ އެބައިމީހުންގެ ބަސްވާގޮތަށް ކާފިރުވެއެވެ.

2- ނަންފުޅު އެނގިފައިވާ ރަސޫލުބޭކަލުންނާއި ނަބީބޭކަލުންނަށް ތަފްސީލުކޮށް އީމާންވުމާއެކު އެނޫން ބޭކަލުންނަށް ޖުމުލަކޮށް އީމާންވުން.

ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި [illegible] 25 ބޭކަލުންގެ ނަން ސާބިތުވެއެވެ. [illegible] [illegible] ކީރިތި ޤުރުއާނުގެ [illegible][78] އުލުލް ޢަޒްމުގެ ފަސް ނަބީންގެ ނަންފުޅުތައް ބަޔާންވެފައިވެއެވެ.

ނަން ބަޔާންކުރެވިފައި ނުވާ އެތައް ރަސޫލުބޭކަލުންނާއި ނަބީބޭކަލުންނެއް ފޮނުއްވިކަންވެސް ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. الله ގެ މި

---

[78] އެއީ، އަލްއަޙްޒާބު 7 އާއި އަދި އައްޝޫރާ 13 [illegible].

ވަޙީބަސްފުޅަށް ނިކަން ވިސްނަވާށެވެ! ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُم مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ﴾[79] މާނައީ:

"ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގައިވެސް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ރަސޫލުންތަކެއް ފޮނުއްވީމެވެ. ދެން، އޭގެތެރެއިން ބައެއް ބޭކަލުންގެ ވާހަކަ ކަލޭގެފާނަށް، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކިޔައިދެއްވީމެވެ. އަދި އޭގެތެރޭގައި ކަލޭގެފާނަށް ކިޔައި ނުދެއްވައި އެތައް ބޭކަލުންގެ ވާހަކަވެއެވެ."

3- އެބޭކަލުންގެ ކިބައިން އައިސްފައިވާ ސައްޙަ ޚަބަރުތައް ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރުން.

4- އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އަހަރެމެންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވުނު ރަސޫލާ ގެންނެވި ޝަރީޢަތަށް ޢަމަލުކުރުން. އެއީ މުޙައްމަދު ﷺ އެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ރަސޫލުކަމަކީ ރަސޫލުކަމާއި ނަބީކަން ނިންމެވި އެންމެ ފަހުގެ ރަސޫލުކަމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ޝަރީޢަތަކީ އެންމެ ފަހުގެ އިލާހީ ޝަރީޢަތެވެ. ވުމާއެކު އެކަލޭގެފާނުގެ ޝަރީޢަތަކީ ޤިޔާމަތާ ހަމައަށް އަންނާނެ މީސްތަކުން ތަބާވެ ޢަމަލުކުރަންޖެހޭނެ ޝަރީޢަތްކަމުގައިވަނީ ލައްވާފައެވެ. މުއުމިނަކަށްވާނީ ހަމައެކަނި އެކަލޭގެފާނުގެ ޝަރީޢަތަށް ޢަމަލުކުރުމާ، އެ ޝަރީޢަތާއި ދިރިއުޅުމުގެ މަގުތަކުގައި ދުރު ދިރިއުޅުމުގައި އޭގެ ޙުކުމްތައް ހިންގާ މީހާއެވެ. މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا

---

[79] غافر: ٧٨

تَسْلِيمًا ﴾[80] މާނައީ: "ފަހެ، ކަލޭގެފާނު ހައްދަވާ ގެންގުޅުއްވާ ރައްބު (ހާލިޤުވަންތަ އިލާހު) ގަސަމީ ހުވާކުރަމެވެ. އެބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި އުފެދޭ އަރާރުމާއި ދެކޮޅުވެރިކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ފަނޑިޔާރުކޮށް (އެބަހީ؛ މުޙައްމަދުގެފާނު ގެންނަވި ޝަރީޢަތުން ބުނުއްވުމަށް (ބުނުއްވުމާ)، އޭގެފަހުގައި ކަލޭގެފާނު ކުރެއްވި ބުނުއްވުމާމެދު (އެބަހީ؛ ހަޤީޤަތުގައި ދެކޮޅުހެދުމެއް ނެތި ބުނުއްވުމާ) އެބައިމީހުން ހިތި ޤަބޫލުކޮށްގެން ތަސްލީމުނުވާހާ ހިނދަކު އެބައިމީހުން އީމާންތެރިއަކަށް ނުވާނެވެ."

ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމުގެ ފައިދާ

1- މާތް الله ﷻ، އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް އޯގާތެރިވެ ވޮޑިގެންވާ މިންވަރުގެ ބޮޑުކަމާއި އަޅާލުމުގެ ބޮޑުކަން އެނގުން. އެހެނީ، އަޅުތަކުންނަށްޓަކައި އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކުރަންވީގޮތް އަންގައިދިނުމަށް އެކަލާނގެ ރަސޫލުބޭކަލުންނާއި ނަބީބޭކަލުން ފޮނުއްވިއެވެ. الله އެދިވޮޑިގެންވާ ގޮތަށް އެކަލާނގެއަށް ޢިބާދަތްތެރިކަން އަދާކޮށް އަޅުކަން ކުރާނެގޮތް އިންސާނުންގެ ސިކުނޑިތަކުން ދެނެ ނުގަނެވޭނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރުއްސެވޭގޮތަށް ދިރިއުޅުން ވާޖިބުކުރާނީ ކިހިނެއްކަމެއްވެސް ނުވެ އެނގޭނެއެވެ. ވީއިރު، އެކަންކަން ރަސޫލުންނާއި ނަބީން ފޮނުއްވައި އަންގަވައިދެއްވުން އެއީ، އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް އޯގާތެރިވެ ވޮޑިގެންނެވުމެވެ.

2- މާތް الله ﷻ ގެ މަތިވެރި ނިޢުމަތަކަށް ޝުކުރުވެރިވުން.

---

[80] النساء: ٦٥

-3 ރަސޫލުބޭކަލުންނާއި ނަބީބޭކަލުންނަށް މާތްކޮށް ހިފައި އެބޭކަލުންނަށް ލޯބިވުން.

-4 އީމާންކަން ފުރިހަމަވެ، މާތް الله ﷾ ގެ ރުހިވޮޑިގަތުން ލިބުން.

އާޚިރަތްދުވަހަށް އީމާންވުން

ތަޢުރީފު

އާޚިރަތްދުވަހަކީ، ޙިސާބުބެއްލެވުމަށާއި އަދި ޢަމަލުތަކުގެ ޖަޒާދެއްވުމަށްޓަކައި އެދުވަހުގައި ޚަލްޤުތައް އަލުން ދިރުއްވައި ޤަބުރުން ނެރުއްވޭ ޤިޔާމަތް ދުވަހެވެ.

ޤިޔާމަތް ދުވަހަކީ އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމާއި ދަތިކަންތަކާއި އަދި އެދުވަހުގައި ޚަލްޤުތަކުންނާ ކުރިމަތިވާނެ ހާލަތްތަކާއި ބިރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން ވަރަށް ގިނަ ނަންތަކެއް ދެވިފައިވާ ދުވަހެކެވެ. އާޚިރަތް ދުވަހަށް ކިޔުއްވޭ އިތުރު ނަމަކީ އެއަށްފަހު ދުވަހެއް ނުވާތީއެވެ. އެހެނީ، އެދުވަހަކަށްފަހު، ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭ މީހުން ދިރިގެންވާނެ. އަދި ނަރަކައަށް ވަދެވޭ މީހުން އަބަދަށްވެސް ނަރަކައިގައި ދިރިގެންވާނެއެވެ.

އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވުން

އާޚިރަތްދުވަހަށް އީމާންވުމަކީ، އެދުވަހާ ބެހޭގޮތުން ޝަރުޢުގައި ވާރިދުވެފައިވާ އެންމެހާ ކަންތައްތަކަށް ހިތުން ތެދުކޮށް ގަބޫލުކުރުމެވެ. އޭގެތެރޭގައި:

1. އަލުން ދިރުއްވާނެކަމަށް އީމާންވުން

އެއީ ދެވަނަ ތާޅަފިލި ފުމެލުމާއެކު މަރުވެފައިވާ ތަކެތި ދިރިގެން ތެދުވުމެވެ. ފަހެ، މީސްތަކުން ކަށްވަޅުތަކުން ދިރިގެން ތެދުވެ މާތް ﷲ ހަޟްރަތަށް ދާނެވެ.

އަލުން ދިރުއްވުމާ ބެހޭގޮތުން ﷲ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿كَمَا بَدَأْنَآ أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُۥ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَآ ۚ إِنَّا كُنَّا فَٰعِلِينَ﴾[81] މާނައީ: "އެންމެ ފުރަތަމަ ފަހަރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޚަލްޤުތަކުން އުފެއްދެވި ފަދައިން (ޚަލްޤުތަކުން ނެތިކުރެއްވުމަށްފަހު) ދެވަނަ ފަހަރަށް އުފައްދަވައި އިޢާދަ ކުރައްވާހުށީމެވެ. (އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޒާތުފުޅަށް ކަނޑައެޅުއްވާފައިވާ ވަޢުދެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ (އެކަން) ކުރައްވާހުށީމެވެ."

އަލުން ދިރުއްވުމަކީ ހަޤީޤަތެކެވެ. ހައްޤުކަމެކެވެ. އެކަމުގެ މައްޗަށް ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުން އަދި މުސްލިމުންގެ އިޖްމާޢުވެސް ސާބިތުވެފައިވާ ހައްޤުކަމެކެވެ. ސޫރަތުއްތަޣާބުނުގައި އަދި "[illegible] ([illegible]: ދުނިޔޭގައި ދިރިއުޅުމުން [illegible] ކުރެއްވި [illegible]) ހަމަކަށަވަރުންވެސް

---

[81] الأنبياء: ١٠٤

ތިޔަބައިމީހުންނީ މަރުވާނެ ބަޔަކީމުއެވެ. ދެން، އެއަށްފަހު ޤިޔާމަތްދުވަހު ތިޔަބައިމީހުން ދިރުއްވައި މަޙުޝަރު ކުރައްވާނެއެވެ."[82] އަދި ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ގެ ޙަދީޘްފުޅެއްގެ މާނައިގައިވެއެވެ. "ޤިޔާމަތްދުވަހު މީސްތަކުން މަޙުޝަރު ކުރެވޭނީ، ހުސްފަޔާއި (ފައިވާނެއްނެތި) ޚިތާނުކުރުވިފައިނުވާ ހާލުގައެވެ."[83]

މުސްލިމުންގެ އިޖްމާޢުންވެސް މިކަން ސާބިތުވެފައިވެއެވެ. އަދި الله ގެ ޙިކުމަތްތެރިކަމާއި އަދުލުވެރިކަން ކަށަވަރުކުރާ ކަމެކެވެ، އަލުން ދިރުއްވާ މަޙުޝަރު ކުރެއްވުމެވެ. އެހެނީ، الله ﷻ އިންސާނުންނަށް ދުނިޔޭގައި ވާގި އެއްކަލަމް ކިޔަމަން ކުރެއްވުމަށް ބާރުދެއްވާ ނިޢުމަތްތައް ދެއްވައި ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމުގެ މަގުތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވައި ރަސޫލުން ފޮނުއްވައި ފޮތްތައް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންވި މުއުމިނުންނާއި އަދި އަމުރުފުޅަށް މުޚާލިފުވި މީހުންނަށް ބަޔަކު ޖަޒާ ދިނުމަށް ޢަމަލުތަކުގެ ނަތީޖާ ލިބިދޭން ކަމަކަށެވެ.

އަދިވެސް ދިރުއްވުމާ ބެހޭގޮތުން ކަށަވަރުކުރައްވާ ދަލީލުތަކެއް ގިނަކަމާއެކުވެސް، ބައެއްޗެ މަދުން އެއްކާޗާތި ބަޔަކު އަދުލު ދިރުއްވުމަށް އިންކާރުކުރާ، ގޮތްގޮތުން ދަލީލު ދެއްކުމަށް ހުށަހެޅި ސާބިތުކުރުން އުފައްދަވާ ބަޔަކީ އެމީހުންނެވެ. އުފައްދަވާ ސާފުކަމާއެކު ބައްލަވާލެއްވީ ދުވަހެއްގެ ނިޔަމަކަން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ އަސްލުތަކުން ބަޔާންފަދައިން، ސަރީޙަވާޔާ، ހިތްސާފު އަދި ބޯހިމެނޭ ގުޅިގެންދާ ގޮތެއްގައިވެއެވެ.

---

[82] އަލްމުއުމިނޫނުގެ 15-16 ގެ މާނައިން

[83] އަލްބުޚާރީއާއި މުސްލިމް ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘެއްގެ މާނައިން

ސޫރަތުއްތަޣާބުނުގެ 7 ވަނައާޔަތުގައި، އަލުން ދިރުއްވުމާމެދު ކާފިރުން ދެކޭގޮތް ބަޔާންކުރެއްވުމަށްފަހު، އޭގެ ރައްދު ޖަވާބުގައި އެބައިމީހުން އަލުން ދިރުވައި މަޙްޝަރު ކުރެވޭނެ ކަމާއި އަދި ދުނިޔޭގައި އެބައިމީހުން ކޮށްފައިވާ ޢަމަލުތަކުގެ ޚަބަރުދެވި ބަދަލު ޖަޒާ ދެވޭނެކަމަށް ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި އެކަމަކީ الله އަށް ވަރަށް ފަސޭހަކަމެއްކަމުގައިވެސް އަންގަވާފައިވެއެވެ.

ހިއްސުގެ ދަލީލަށް ބަލާއިރު، މަރުވެފައިވާ ތަކެތި ދިރުއްވާ ގޮތުގެ ބައެއް މިސާލުތައް އިންސާނުން އިބްރަތް ލިބިގަތުމަށްޓަކައި ޤުރުއާނުގައި الله ވަނީ ދުނިޔޭގައި ދައްކަވާފައެވެ. މިފަދަ ހިއްސީ ފަސް މިސާލެއް ސޫރަތުލް ބަޤަރާގައި އެކަލާނގެ ހާމަކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ފުރަތަމަ މިސާލު:

މޫސާއަލައިހިއްސަލާމްގެ ޤައުމުގެ މީހުން އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވި ކަމަށްވެއެވެ. ފާޅުގައި، އަހަރުމެން الله ދެކެފުމަށްދާންދެން ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު ތެދުކުރާކަމުގައި ޤަބޫލުކޮށް އީމާން ނުވާނަމެވެ. ފަހެ، އެހިނދު ވިދުލި ވަށްޓަ الله އެބައިމީހުންގެ ފުރާނަތައް ގެންދަވައި މަރުގެންނެވިއެވެ. ދެން އަލުން އެބައިމީހުން ދިރުއްވެވިއެވެ. މިވާހަކަ ސޫރަތުލް ބަޤަރާގެ 55 އާއި އަދި 56 ގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.

ދެވަނަ މިސާލު:

މިއީ ބަނީއިސްރާއީލު މީހެއްގެ މަރުގެ މައްސަލައާގުޅިގެންވާ ވާހަކައެކެވެ. އެބައިމީހުން އޭނާގެ މަރާލީ ދެބަސްވެ އަރާރުން ބޮޑުކުރިއެވެ. އެއްބަޔަކު

އަނެއްބަޔަކަށް އެ މީހާ މަރާލުމުގެ އިލްޒާމު އަޅުވަމުންގޮސް ފިތުނަވެރިކަން އިންތިހާއަށް ދިޔައިރު، މާތް ﷲ އެބައިމީހުންނަށް ގެރިއެއް ކަތިލައި އޭގެ މަސްގަނޑަކުން މަރާލެވިފައިވާ މީހާގެ ހަށިގަނޑުގައި ޖަހާލުމަށް އެންގެވިއެވެ. އެއީ އޭނާ މަރާލީ ކާކުތޯ އޭނާގެ (މަރާލެވިފައިވާ މީހާގެ) ދޫން ހައި އަލުން ދިރުވުމަށެވެ. މިގޮތުގެ މަތިން އެބައިމީހުން ކުރުމުން އަލުން މަރުގެ ޚަބަރު އެކަލާނގެ ސާފުކޮށް ދެއްވިއެވެ. މިވާހަކަ އައިސްފައިވަނީ ބަޤަރާސޫރަތުގެ 72 ވަނަ އާޔަތުގައި 73 ވަނަ އާޔަތުގައެވެ.

ތިންވަނަ މިސާލު:

މިއީ މަރުން ފިލުމަށްޓަކައި ބިރުން ނުކުމެގެންދިޔަ އެތައް ހާސް މީހުންގެ މައްޗަށް އެކުލެވިފައިވާ ބައިގަނޑެއްގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރާ މިސާލެކެވެ. ފަހެ، މާތް ﷲ އެބައިމީހުން މަރުގެންނެވުމަށްފަހު އަލުންދިރުއްވި ވާހަކަ ބަޤަރާސޫރަތުގެ 243 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

ހަތަރުވަނަ މިސާލު:

މިއީ ގެތަކާއި ބިނާތައް ހަލާކުވެގޮސް ރަށްވެހިކަމުގެ އަސަރުތައް ވީރާނާވެފައިވާ ރަށެއްގެ ކައިރިން ދަތުރުކުރި މީހެއްގެ ވާހަކައެވެ. ފަހެ، އެތަން ދުށުމުން އެމީހާގެ ހިތަށް އެރިކަމުގައިވެއެވެ. މިބިމުގެ ގަސްގަހަކަން އަލުން ދިރި، މިތަން އަލުން އިމާރާތްވެ، ތަން އާބާދުވެގެންދާނީ ކޮންގޮތަކުން ބާވައެވެ. ދެންފަހެ، އެކަންތައް ފުރިހަމަވެގެން ހިނގައިދާން މިސާލު ގޮތުގެ އޭނާއަށް ދެއްކެވުމަށްޓަކައި މާތް ﷲ އޭނާ މަރުއްވައި 100 އަހަރު ބޭއްވެވުމަށްފަހު އަލުން

ދިރުއްވިއެވެ. މިކަން ހިނގައި ދިޔަގޮތް ސޫރަތުލް ބަޤަރާގެ 259 ވަނަ އާޔަތުގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.

ފަސްވަނަ މިސާލު:

މިއީ އަބުލް އަންބިޔާއު އިބްރާހީމް ޚަލީލުއްސަލާމަށް މާތް الله ދެއްކެވި މިސާލެކެވެ. މަރުވެފައިވާ ތަކެތި ދިރުއްވާގޮތް ދައްކައިދެއްވުމަށް އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި އިބްރާހީމް ޚަލީލުއްސަލާމް އެދިވަޑައިގެންނެވި ހިނދު އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްކެވި މިސާލެވެ. އެ ހިނދު ކީރިތިވަންތަ މާތް الله އެފަދަ މިސާލެއް އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްކެވީ، އެކި ތަންތާނގައި ބެހެއްޓިފައިވާ މަރުވެފައިވާ ދޫނިތަކެއްގެ ބައިތައް ކޮންމެ ދޫންޏެއް އޭގެ ހަށިގަނޑުގެ ބައިތަކާގުޅި ދިރިގެން ދިޔަގޮތެވެ. މި ވާހަކަ ވަނީ ސޫރަތުލް ބަޤަރާގެ 260 ވަނަ އާޔަތުގައެވެ.

އިސްވެ ބަޔާންވެ ދިޔައީ އިންސާނުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު އެބައިމީހުން ދިރިއުޅުމުގައި ތަޖުރިބާކޮށްފައިވާ އަމުދުން ދިރުއްވުމުގެ ޙާދިޘާތަކެވެ. މީގެ އިތުރުން ޢީސާގެފާނުގެ މުޢުޖިޒާތުގެ ތެރޭގައިވެސް މަރުވެފައިވާ ތަކެއްޗަކަށް ދިރުން ދެއްވުން ހިމެނިފައިވާކަން އެއީ އެނގެން އޮންނަ ކަންކަމެވެ.

އިސްވެދިޔަ ދަލީލުތަކުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މާތް الله ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މިކަމުގެ އެކި [illegible] [illegible]

ފުރަތަމަ ގޮތް:

ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކާއި ބިން އަދި އެތާނގައި ވާހައި ތަކެއްޗެއް އެއްވެސް މިސާލެއް ނެތި އެންމެ ފުރަތަމަ އުފެއްދެވި ޚާލިޤަކީ މާތް الله އެވެ. ޚަލްޤުކުރުމަށް، އުފެއްދުމަށް އެންމެ ފުރަތަމަ ކުޅަދާނަކަން ލިބިފައިވި ފަރާތަކަށް ދެވަނަ ފަހަރު ޚަލްޤުކުރުމަށް، ނުކުޅެދިގެން ނުވާނެއެވެ. ފުރަތަމަ އެއްޗެއް ފުރަތަމަ ހެދި ފަރާތަކަށް އޭތި ހަލާކުކޮށްފަހު އޭތި ހަދާލަން އުދަގުލެއް ނުވާނެއެވެ. މިއީ ބުއްދި ޤަބޫލުކުރާ ކަމެކެވެ. މިކަން މާތް الله މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. ﴿ وَهُوَ ٱلَّذِى يَبۡدَؤُاْ ٱلۡخَلۡقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَهُوَ أَهۡوَنُ عَلَيۡهِ ﴾[84] މާނައީ: "ނެތުމުގެ ތެރެއިން ޚަލްޤުކުރެއްވުން (ދިރުންދެއްވުން އުފެއްދެވުން) ފެށްޓެވީ އެކަލާނގެއެވެ. ދެން ހަމަ އެކަލާނގެ (ޚަލްޤުތައް ނިމިކޮށްލެއްވުމުން ފަހު) ޚަލްޤުކުރެއްވުމަކީ ދިރުން ދެއްވާނީއެވެ. އަދި ދެވަނަ ފަހަރު އުފެއްދެވުމަކީ އެކަލާނގެއަށް މާ ފަސޭހަކަމެކެވެ."

ހަމައެހެންމެ މަރުން ދިރުއްވުމަކީ މާތް الله އެކަލާނގެ ޤުދުރަތުގެ ކުރެއްވާފައިވާ ވުޖޫދުގެއެވެ. އެކަލާނގެ ހުރިހާކަމަކަށްކުޅަދުންވަންތަކަމުގެ އެއްވެސް ޝައްކެއް ނެތް ނިޝާނެކެވެ.[85]

---

[84] الروم: ٢٧

[85] އަލްއަންބިޔާ 104 ގެމާނައިން

ދެވަނަގޮތް:

އެއްވެސް ދިރުމެއް ނެތް ތަނަކަށް ބިން ވެދާނެވެ. ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން މާތްﷲ އެތަނަށް ވާރޭ ވެއްސަވައި އެބިމުގައި ފެހިގަސްތަކާއި ތަފާތު ވައްތަރުތަކުން އެތަނަށް އާރޯކަން ދެއްވިއެވެ. ދިރުމެއްނެތް ބިމަކަށް ދިރުމެއްދެއްވުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ދިބިގެންވާ ފަރާތަކަށް ނެތިކުރުއްވުމަށްފަހު އަލުން ދިރުއްވުމަކީ އެއްވެސް އުނދަގޫކަމެއް ނޫންކަމަށް ބުއްދި ކަށަވަރުކުރެއެވެ. މި ފަދަ މިސާލެއް ފުއްސިލަތު ސޫރަތުގެ 39 އާޔަތުގައި އެކަލާނގެ ގެންނަވާފައިވެއެވެ. އަދި، ޝައްކެއްނެތް ގޮތުގައި ދިރުން ނެތް އެއްޗަކުން ދިރުން ހުރިއެއްޗެއް އުފެއްދެވުމާއި، ދިރުން ހުރި އެއްޗަކުން ދިރުން ނެތް އެއްޗެއް އުފެއްދެވުމާއި، ފެހިކުލަގަދަ ގަސްގަހުން އަލިފާން ނެރުއްވުންފަދަ (އެއްކަލުން އޭގެ އިދިކޮޅު ހެއްދުވުން) ކަންކަމީ އެކަލާނގެ ކުޅަދާނަކަމުގެ އަޖައިބުތަކެވެ. ވީއިރު ދުނިޔެ ފަނާކުރައްވާ އަލުން އުފެއްދުވައި ދިރުން ދެއްވުމަށް އެކަލާނގެ ކުޅަދުންވަންތަވާން ކަމާދޭތެރޭ އެއްވެސް ޝައްކެއް ނެތެވެ. މިކަމާގުޅޭ ޝައްކުތައް އުކާން ޤަބޫލުކުރުމުން އެއްކިބާވެގަންނަނީ ބޮޑާވެފައިވާ އަނިޔާވެރިއެކެވެ. ނޫނީ ބުއްދި ހަމަނުގުޅާ ގޮތެކެވެ.

2. ޙިސާބުބެއްލެވުމާއި ޖަޒާދެއްވުމަށް އީމާންވުން

އެއީ، ދުނިޔޭގައި ހައްޤުތަކުން [illegible] ކުރި ބޮޑު އެންމެހާ ޢަމަލުތަކުގެ ޙިސާބު، ޤިޔާމަތް ދުވަހު [illegible] ވަންތަ މާތްﷲ ބައްލަވައި [illegible]، އަދި ޙިސާބު ބެއްލެވުމަކީ ކޮންމެ [illegible]، [illegible] ހުރިހާ ބަޔަކަށް

އެންމެ އިންސާފުވެރިގޮތުގައި ބައްޓު ޖަޒާ ދެއްވާނެކަން ހިތުން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރުމަކީ އާޚިރަތްދުވަހަށް އީމާންވުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭކަމެކެވެ.

ސޫރަތުލް ޣާޝިޔާގައި މާތްالله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. "إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ" މާނައީ "ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން އެނބުރި އައުންވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ ޙިސާބު ބެއްލެވުން ވާޖިބުވަނީ ހަމަ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށެވެ."

ޝައްކެއް ނެތެވެ. އެކަލާނގެއީ އެންމެ ޢަދުލުވެރި ފަރާތެވެ. އަދި އެންމެ ރަޙީމުވަންތަ އިޙުސާންތެރިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ފަރާތެވެސްމެއެވެ. މާތް الله ގެ ތަސްތުރުވެރިކަމުން މުއުމިނުން ކުރާ ހެޔޮކަންތަކަށް އިތުރުވެގެންދެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިންޖި ހިނދު މުއުމިނުންގެ ބައެއް ފާފަތައް އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި ފުއްސެވުން ހިމެނިގެންވެއެވެ. ސޫރަތުލްބަޤަރާގެ 160 އާޔަތުގެ މާނައިގައިވެއެވެ. "ހެޔޮކަމެއް ކޮށްފިމީހަކަށް އޭގެ ދިހަގުނަ ސަވާބު ލިބޭނެއެވެ. އަދި ނުބައިކަމެއްކޮށްފި މީހަކަށް އެ ނުބައިކަމާ އެއްވަރެއް ނޫނީ ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި އެ ބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިކަމެއް ނުލިބޭނެއެވެ."

އަލްއިމާމުލް ބުޚާރީއާއި އަލްއިމާމު މުސްލިމު ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘްޤުދުސީގެ މާނައިގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތް ދުވަހު، މާތްالله މުއުމިނު އަރިހާ ކައިރިކޮށް ވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ މައްޗަށް ނިވާކުރައްވާ ދެއްވާނެއެވެ. ދެން، ވަޙީބަސްފުޅުގައި އިއްވަވާނެއެވެ. ތިޔަ ފާފަ އަދި މިވެސް ފާފަ ހަނދާން އެބަހުރިއްޔޯ؟ ޔާރަބް، އާއެކޭ ދަންނަވާނެއެވެ. (ޙ) ހައްދަވާ

ގެންގުޅުއްވާ މިއަދާގެ ވެރި ރައްބެވެ. (ރަސްކަލާނގެއެވެ.) އާދޭހެވެ. މިއަދާ ހަނދާން އެބަހުއްޓެވެ. މިގޮތުގެ މަތީން އޭނާގެ ހުރިހާ ކުށްފާފަތަކަށް އިޢުތިރާފުވެއްޖައުމުން ދުންދުން މިކަން ދެމިއޮންނާނެވެ. (އޭގެ ސަފަހުން) އެއަދާ ހަމަކޮށްގެން ހިނގައްޖައުމުގައި ހިކުރަށްވެ. (އެރުހުވައި ވަނިކޮށް) އެކަލާނގެ ވަރީ ކުރައްވާނެވެ. އެކަންތައްތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދުނިޔޭގައިވެސް ވަންހަނާ ކުރެއްވީމެވެ. މިއަދު ތިބާއަށްޓަކައި ﷲ އެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވީމެވެ. ދެން އޭނާއަށް އޭގެ ހެޔޮކަމުގެ ފޮތް ދެއްވޭނެވެ. ކާފިރުންނާއި މުނާފިޤުން ހެކިވެރިން ގޮވާލައިގެން ދަންނަވާނެވެ. ދެން، އެބައިމީހުންނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށް ދޮގުހެދި މީހުންނެވެ. އެހެނީ، އެއީ، މާތް ﷲ ގެ މައްޗަށް ދޮގު ހެދި މީހުންނެވެ. ދަންނާށެވެ. ﷲ ގެ ލަޢުނަތް ހުރީ އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށެވެ."

ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ގެ ސައްޙަ ހަދީޘެއްގެ މާނައިގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަމެއް ކުރަން ހިތަށް އަރައި، އެކަން ކޮށްފިނަމަ މާތް ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުގައި އޭގެ ދިހަ ހެޔޮކަން ލިޔުއްވާނެވެ. އަދި (އެކަލާނގެ އެދިވަޑިގެންފިނަމަ) ހެޔޮކަން ހަތްސަތޭކަ ގުނައަށް އަދި އެއަށްވުރެވެސް އިތުރުކުރައްވާނެވެ. ދެން، މީހަކު ނުބައިކަމެއް ކުރަން ހިތަށް އަރައި، އެ ނުބައިކަމެއް ކޮށްފިނަމަ އެ މީހާއަށްޓަކައި އެންމެ ނުބައިކަމެއް އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުގައި ލިޔުއްވާނެވެ."

﴿ وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴾[86] މާނައީ:

---

[86] الأنبياء: ٤٧

"ޤިޔާމަތް ދުވަހު ތިމަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޢަދުލުވެރިކަމުގެ ތިލަފަތްތައް ބަހައްޓަވައި ހުރީމެވެ. ފަހެ، އެއްވެސް ނަފްސަކަށް އަނިޔާވެރި ނުވެވޭ ހުއްޓެވެ. ރެވިފުކެއްގެ މިންވަރު ކަމެއްކޮށްފައިވާ މީހާގެ އެކަންވެސް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ގެންނަވާ (އެކަށޭނަ ޖަޒާދެއްވާ) ހުރީމެވެ. ޙިސާބު ބެއްލެވުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފުދިގެންވެއެވެ."

ދުނިޔޭގައި މަޚްލޫޤުންކޮށްފައިވާ އެންމެހާ އަމަލުތަކުގެ ޙިސާބުބެއްލެވި ޖަޒާދެއްވާނެކަމަށް މުސްލިމުންވަނީ އިޖްމާޢުވެފައެވެ. ބުއްދި ޤަބޫލުކުރާ ޙިކުމަތްތެރިގޮތަކީވެސް މިއެވެ. ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުންވެސް ކީރިތިވަންތަ މާތް الله ފޮތްތައް ބާވައިލައްވައި، ރަސޫލުބޭކަލުންނާއި ނަބީބޭކަލުން ފޮނުއްވައި، އަމުރުތަކުގެ ދައްކަވަން އެބޭކަލުން ގެންނެވި ތަކާއި ތުނުކަން ޝަރީޢަތްތަކުން ފަރުޟުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގެތެރެއިން އަމަލުކުރުން ވާޖިބުކުރެއްވި ޙުކުމްތަކަށް އަމަލުކުރުމަކީ އެބޭކަލުންނަށް ތަބާވުން ލާޒިމުކުރެއްވިއެވެ. ހަމައެހެންމެ އެބޭކަލުން ތަބާވުން ލާޒިމުކުރެއްވިއެވެ. ޝަރީޢަތާ ދެކޮޅުވާ މީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުން ވާޖިބުކުރެއްވިފައެވެ. އެވަރު މީހުންގެ ނޫ ހުއްޓަ ކުރެއްވުމާއި، އަނިޔާވެރިންނާއި ދުލާ ހަލާކު ކުރެއްވިއެވެ. މިކަންކަން މިގޮތުން ހަމަޖެއްސެވުމަށްފަހުވެސް ޙިސާބު ބެއްލެވުމުގެ ނިޒާމަކީ، އެއީ ބަދަލު ކަންތައްތަކެއް ކުރުމާއި ވެގެންނެވެ. ބައެއްކަންތައް ދުރުވުމުން އެކަކަށް ޤާނޫނުގެ ހުސްތުރުވ ބިނާވެގެންވެއެވެ.

އެކަލާނގެ އިންސާނުންގެ ޢަދުލުވެރިކަން އޮޅުވާ ދޮގިންނަވާ ކަމާއި ޤިޔާމަތް ދުވަހުގައި ޙިސާބު ބެއްލެވުންތަކަން ހަމަކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿ فَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلْمُرْسَلِينَ ٦ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِم بِعِلْمٍ ۖ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ﴾[87] މާނައީ: "ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުންގެ ގޮވާލެއްވުމަށް ޤައުމުތަކުގެ މީސްތަކުން އިޖާބަދިނީ ކިހިނެއް އަދި ކިހާ މިންވަރަކަށް ކަމާމެދު އުއްމަތުގެ މީސްތަކުންނާ އަދި އެމީހުންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވުނު ފަރާތްތަކާވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސުވާލުކުރައްވާހުށީމެވެ. ފަހެ، އެބައިމީހުން ކުޑަކަންތައް އެނގިގެންވާ ޙާލު ފަހެ، އެބައިމީހުން ކުޑަކަންތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކިޔައި ދެއްވާނަންވެސްމެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުން ކުރާކަންތައްތަކާމެދު (ކުޑަ ހިނދުކޮޅަކަށްވެސް) ޣާއިބުވެ ވޮޑިގެންނުވަމެވެ."

3. ނަރަކައާއި ސުވަރުގެއަށް އީމާންވުން

(ހ) ސުވަރުގެ

ސުވަރުގެ އަކީ މާތް الله އަށް ބިރުވެތިވެ ތަޤުވާވެރިވި އަޅުންނަށް އެކަލާނގެ ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވާ ނިޢުމަތުގެ ގެއެކެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ، [illegible] ވަންތަ الله އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އީމާންވުމަށް ވާޖިބުކުރެއްވި ކަންތައްތައް ހިތުން ޤަބޫލުކޮށް [illegible] މީހުންނެވެ. އަދި މާތް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި ޤާއިމުވެ ތިބި މީހުންނެވެ. މާތް الله އަށް އިޚްލާޞްތެރިވެ، އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ތަބާވެގެންނެވެ.

---

[87] الأعراف: ٦ - ٧

ސުވަރުގޭގައި ތަފާތު ގިނަގުނަ ނިޢުމަތްތައް (ބާއްޖަވެރިކަމާއި ހިތްހަމަޖެހުމާއި، އަރާމާއި އުފާވެރިވި، ސާމާނުތަކާއި ކަންތައްތައް) ލައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ ދުވަހަކުވެސް ކޮޅަކުން [illegible]، [illegible] އަޅު [illegible]، އަދި ހިތްވެސް ނުގެނެވޭފަދަ މަތިވެރި ނިޢުމަތްތަކެކެވެ.

ޞަޙީޙު ޤުރުއާނުގެ [illegible] [illegible] ސުވަރުގޭގެ [illegible] އެމީހުން ނިޢުމަތް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ ٱلْبَرِيَّةِ ۝٧ جَزَآؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّـٰتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِىَ رَبَّهُۥ﴾[88] މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވެ ހެޔޮޢަމަލުކުރާ މީހުންނަކީ އެންމެ ހެޔޮ، އެންމެ މާތް މީހުންނެވެ. އެބައިމީހުން [illegible] [illegible] އެބައިމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ [illegible] އެބައިމީހުންނަށް ހުރި ޖަޒާއަކީ [illegible] [illegible] [illegible] ތިރިން ކޯރުތައް [illegible] ސުވަރުގެ ތަކެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެބައިމީހުން [illegible] [illegible] ރުހިވޮޑިގެންފިއެވެ. [illegible] [illegible] މާތް ﷲ އެބައިމީހުންނަށް [illegible]. އަދި އެބައިމީހުން [illegible] [illegible] [illegible]. (ހަމަކަށަވަރުން) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."

---

[88] البينة: ٧ – ٨

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِىَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴾[89] މާނައީ؛ "ފަހެ، އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި ފޮރުވިފައިވާ ލޮލުގެ ފިނިކަން (އެބަހީ، ލޮލަށް ފިނިކަން ދެނިވި ސުވަރުގޭގެ ނިޢުމަތްތައް) ވަނީ ކިހާވަރަކަށް ކަމެއް ހަމަ އެކަކަށްވެސް ނޭނގޭނެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންކޮށް އުޅުނު ރަނގަޅު ކަންތައްތަކުގެ ހެޔޮޖަޒާއެއްގެ ގޮތުންނެވެ."

(ނ) ނަރަކަ

ނަރަކައަކީ ޢަޛާބުގެ ގެއެވެ. މާތް الله އެތަން ތައްޔާރުކުރެއްވީ ކާފިރުވި އަނިޔާވެރިންނަށްޓަކައެވެ. އެބައިމީހުންނީ އެކަލާނގެއަށް ކާފިރުވެ، އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި ރަސޫލުންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވި މީހުންނެވެ. ޙަޤީޤީ އަނިޔާވެރިންނަކީ އެއީއެވެ.

ނަރަކައިގައި ތަފާތު ގިނަގުނަ ވޭންދެނިވި އަދަބުތައް (ޢަޛާބު) ވެއެވެ. ދުވަހަކުވެސް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ގަދަފަދަ ޢަޛާބެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ކާފިރުންނަށްޓަކައި ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވާ ނަރަކައިން [illegible] [illegible] ސަލާމަތްވުމަށް މަސައްކަތްކުރުމަށް [illegible] [illegible] [illegible] އަންގަވާފައެވެ. [illegible] [illegible] ﴿ وَٱتَّقُوا۟ ٱلنَّارَ ٱلَّتِىٓ أُعِدَّتْ

---

[89] السجدة: ١٧

لِلۡكَٰفِرِينَ ﴾[90] މާނައީ: "އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައަށް (ނަރަކައިގެ އަލިފާނަށް، ޢަޛާބަށް) ބިރުވެތިވެ، އެއިން ސަލާމަތްވާށެވެ! އެ އަލިފާނަކީ ކާފިރުންނަށްޓަކައި ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާ އެއްޗެކެވެ." އަދިވެސް ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނާ އެތާނގެ ޢަޛާބުގެ ވާހަކަ ކުރު ޢިބާރާތަކުން ސިފަކޮށްދައި މިފަދައިން ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّـٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَاۚ وَإِن يَسۡتَغِيثُواْ يُغَاثُواْ بِمَآءٖ كَٱلۡمُهۡلِ يَشۡوِي ٱلۡوُجُوهَۚ بِئۡسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتۡ مُرۡتَفَقًا﴾[91] މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަނިޔާވެރިންނަށްޓަކައި އަލިފާން ތައްޔާރުކުރެއްވީމެވެ. އޭގެ ހުދުގަނޑު އެބައިމީހުން ވަށައިލާފައިވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ފެނަށް އެދި ގޮވައިލިނަމަ، ވިރިގެންދާ ތިމަރަފަދަ ހޫނު ބުއިމެއް އެބައިމީހުންނަށް ދޭނެއެވެ. އެއިން އެބައިމީހުންގެ އަނގަތައް (މޫނުތަކާއި) ފިހި ހަނގަޑު ވިރިގެން އަރޮޅިގެން ދެއެވެ. އެއީ ވަރަށް ނުބައި ބުއިމެކެވެ. އަދި އޭގެ ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ތަނެއްވެސްވެއެވެ."

ސޫރަތުލް އަޙްޒާބުގައި ނަރަކައިގެ ތެރެއިން ކާފިރުންނަށް ގޮތާއި އެތާނގައި އެބައިމީހުންގެ އިޙްސާސްތައް ހުންނާނެ ގޮތް ޢިބްރަތަކަށްޓަކައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَعَنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمۡ سَعِيرًا (٦٤) خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ لَّا يَجِدُونَ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا (٦٥)

---

[90] آل عمران: ١٣١

[91] الكهف: ٢٩

﴿ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي ٱلنَّارِ يَقُولُونَ يَٰلَيْتَنَآ أَطَعْنَا ٱللَّهَ وَأَطَعْنَا ٱلرَّسُولَا۠ ﴾[92]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުންނަށް މާތް الله ލަޢުނަތް ލެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި ދިލަހަރުގާއި ހޫނުކަންގަދަ އަލިފާން ތައްޔާރުކުރެއްވިއެވެ. އެތަނުގައި އެބައިމީހުން އަބަދުގެ އަބަދަށް ދެމި ތިބޭނެއެވެ. އެ އަލިފާނުން އެބައިމީހުން ސަލާމަތްކުރާނޭ އެއްވެސް އެހީތެރިއަކު، މަދަދުގާރަކު އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި ނުވާނުއްޓެވެ. އެދުވަހު، އެބައިމީހުންގެ މޫނުވަތަން ބާއްވައި (އެކޮޅު ކޮޅުން) އަލިފާންގަނޑަށް އެއްލާލެވޭނެއެވެ. އެހިނދުގައި އެބައިމީހުން ބުނާނެއެވެ. ސަރަކޯއެވެ. އަހަރުމެން، މާތް الله އަށް ކިޔަމަންތެރި ވެވުނު ނަމައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންވެ ވެވުނު ނަމައެވެ."

މަރުވުމަށްފަހު ވާނެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކަށް އިމާންވުން

އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ އުސޫލުން މަރުވުމަށްފަހު، ނޫނީ ކާއިނާތު ފަނާވުމަށްފަހު ވާނެކަމަށް ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުގައި އަންގަވާފައިވާ އެންމެހައި ކަންތައްތަކަށް އިމާންވުން، އާޚިރަތް ދުވަސް އިމާންވުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ. މިގޮތުން ޤަބުރު ދިރިއުޅުމާބެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި މިއަންނަ ކަންތައްތައް ހިމެނެއެވެ.

---

[92] الأحزاب: ٦٤ - ٦٦

(ހ) ޤަބުރުގެ ފިތުނަ:

ޤަބުރުގެ ފިތުނައަކީ މައްޔިތާ ވަޅުލުމަށްފަހު، އޭނާއާ ކުރާ ސުވާލުތަކެވެ. ޞައްޙަ މަގުން ސާބިތުވެފައިވާ ގޮތުގައި ކޮންމެ މީހަކާވެސް، އޭނާ ހައްދަވާ ގެންގުޅުއްވާ އޭނާގެ ވެރި ރައްބަކީ ކޮބައިތޯއާއި، އޭނާ ކިޔަމަންގަތް ދީނަކީ ކޮބައިތޯއާއި، އޭނާ ތަބާވި ނަބިއްޔަކީ ކޮބައިތޯ ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ.

ފަހު، އެކަމާއި ބަޔާނުފުޅުގައިވާ މަލާއިކަތުން ޤަބުރުގައި ސުވާލު ކުރައްވާ ހިނދު، الله ﷻ އަން ބަސްފުޅު ގޮތުގައި އީމާންވި މީހުންނަށް އެކަލާނގެ ސާބިތުކަން ދެއްވާނެއެވެ. ސާބިތުކަމާއެކު ޖަވާބުދޭނެއެވެ. އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލަކީ [illegible] މާތް الله އެވެ. އަހަރެމެންގެ ދީނަކީ އިސްލާމް (ދީން) އެވެ. އަދި ނަބިއްޔަކީ މުޙައްމަދުގެފާނެވެ. އެހެންނަމަވެސް އަނިޔާވެރިން [illegible] [illegible]، އެބައިމީހުންނަށް ޖަވާބު [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]، ކާފިރު މީހާ ބުނާނެއެވެ. އާހް... އާހް... އަހަރެންނަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] މާތް الله އަން އީމާންވުމުގައި ޝައްކު އުފެދުން މީހުންގެ [illegible] މީހާ ދަންނަނީއެވެ. [illegible] މީހާ ބުނާނެއެވެ. އަހަރެންނަކަށް [illegible] [illegible] [illegible]. މީސްތަކުން (ކާފިރުވި މީސްތަކުން) އެއްޗެއް [illegible] އިވުނެވެ. އަހަރެންވެސް [illegible] ކިޔީމެވެ.

(ނ) ޤަބުރުގެ ޢަޛާބާއި ޘަވާބު:

ޤަބުރުގެ ޢަޛާބު (ކަށްވަޅުގެ ޢަޛާބު) ދަންނައެވެ. ފަހެ، އެއީ އަނިޔާވެރިންނަށްޓަކައި ހުރި ޢަޛާބެކެވެ. ބަދީނީ އަނިޔާވެރިންނާއި ކާފިރުންނާއި މުޝްރިކުންނާއި އަދި މުނާފިޤުންނަށް ކަމަކަށެވެ. ސޫރަތުލް އަންޢާމުގެ 93 ވަނަ އާޔަތުގައި އެފަދަ މީހުންގެ ސިފަ ކުރައްވަފައިވިއެވެ. އެއާޔަތުގެ މާނައިގައިވެއެވެ. "އަނިޔާވެރިން (އެބަހީ މާތް الله ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ދެކޮޅުވެ ޢިނާދުވެރިވި މީހުން) މަރުގެ ސަކަރާތުގެ ތެރެއަށް ގޮސް ބިރުވެރިވާ ހިނދު ކަލޭގެފާނު ދުށިވަޑައިގަންނަވާން ނަމައެވެ. އެހިނދު އެބައިމީހުންގެ ފުރާނަތައް ނެރުއްވުމަށް ވަޑައިގެންތިއްބަވައި މަލާއިކަތުން، އެމަލާއިކަތުންގެ އަތްފުޅުތައް ދިއްކުރައްވައި ވަރުއްވައި ވިދާޅުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގެ ވިދާޅުވުން ގެންނަވާށެވެ. ކަލޭމެންގެ ފުރާނަތައް ނެރޭށެވެ. މިއަދު ކަލޭމެންނަށް ނިކަމެތިކަމާ އިހާނެތިކަމުގެ ޢަޛާބު ދެވޭނެއެވެ. އަދާ ދުވަހެވެ. އަދި ކަލޭމެން ޙައްޤު ނޫން ގޮތުގައި މާތް الله އަށް ބުނި ބުނުމާއި، އަދި އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް ބޮޑާވެ ތިބި ކަމުގެ ސަބަބުން (އެބަހީ ކަލޭމެންގެ ނާޙައްޤު ކަންތައްތަކާއި، ބޮޑާވެގަތުމުގެ ސަބަބުން) ނިކަމެތިކަމުގެ ޢަޛާބު ދެވޭނެ ނިކަމެތިކަމާއި ހަލާކުގެ ޢަޛާބުން ސަލާމަތެއް ނުވާނެއެވެ."

ފިލުއްވާނާއި އެނާރާ މަޤާމު މިރުންނަބާރު ގޮދަން އަނގަބާވައިވޭ މިފަދައިންނެވެ.

﴿ ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۖ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓا۟ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴾[93] މާނައީ: "ހެނދުނާއި ހަވީރު އެބައިމީހުން އަލިފާނަށް ހުށަހެޅި އެބައިމީހުންނަށް ޢަޛާބުދެވޭނެއެވެ. އަދި ޤިޔާމަތް ދުވަހު، ފިރުޢަވްނަށް ތަބާވި މީހުންނާއި އޭނާގެ ވާގިވެރިން ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ޢަޛާބު ތެރެއަށް (ނަރަކައަށް) ވެއްދުމަށް ބުނެވޭނެ އެންގޭނެއެވެ." މިއާޔަތުގައި ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ ކުރީގައި ހެނދުނާއި ހަވީރު ފިރުޢަވްނާއި އޭނާގެ އަހުލުވެރިން ޢަޛާބަށް ހުށަހެޅޭކަމަށް ބަޔާންކުރެވިފައިވާތީ އިޝާރާތްކުރަނީ ޤަބުރުގެ ޢަޛާބަށެވެ. [illegible] ޢަޛާބަށެވެ.

ޒައިދުބްނުސާބިތުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ބަސްފުޅެއްގައި މާނައިގައިވެއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޤަބުރުގެ ޢަޛާބުގެ އަޑުއިވިއްޖެ ނަމަ ބިރުންގޮސް މައްޔިތުން ވަޅުލުން ދޫކޮށްލާނެކަމުގެ ބިރު ނުވިނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަޑުއިވޭ ޤަބުރުގެ ޢަޛާބު ތިޔަބައިމީހުންނަށްވެސް އިއްވައިދިނުމަށް ﷲ ގެ ހަޟްރަތުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދުޢާ ދަންނަވާފީމުހެވެ. ދެން އަސްޙާބުބޭކަލުންނާ ކުރިމަތިލައްވައި [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. ނަރަކައިގެ ޢަޛާބުން ސަލާމަތްކޮށް ދެއްވުން އެދި މާތް ﷲ އަށް ދުޢާކުރާށެވެ! ދެން، އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ހައްދަވާ ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު! އަޅަމެން ނަރަކައިގެ ޢަޛާބުން ރައްކާތެރިވެދެއްވާނދޭވެ! ދެން، އެކަލޭގެފާނު އަނެއްކާވެސް [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. ޤަބުރުގެ ޢަޛާބުން ސަލާމަތްކޮށް ދެއްވުން އެދި މާތް ﷲ އަށް ދުޢާކުރާށެވެ! ދެން،

---

[93] غافر: ٤٦

އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެން ޤަބުރުގެ ޢަޛާބުން ސަލާމަތްކުރައްވާފާނދޭވެ! ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު ޢަޒީމްފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން، ފާޅުވެގެންވާ ފިތުނައާއި ފޮރުވިގެންވާ ފިތުނައިން ރައްކާތެރިކޮށް ދެއްވުން އެދި މާތް ﷲ އަށް ދުޢާ ދަންނަވާށެވެ! އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ފާޅުވެގެންވާ ފިތުނައާއި ފޮރުވިގެންވާ ފިތުނައިން އަހަރެން ސަލާމަތް ކުރައްވާފާނދޭވެ! ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު ޢަޒީމްފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން، ދައްޖާލުގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްކޮށް ދެއްވުން އެދި މާތް ﷲ އަށް ދުޢާ ދަންނަވާށެވެ! އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ދައްޖާލުގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތް ކުރައްވާފާނދޭވެ!"[94]

ޤަބުރުގެ ނިޢުމަތް ދަންނައެވެ. އެއީ ބަހާއި ޢަމަލުން އަދި ނިޔަތުން ތެދުވެރި މުއުމިނުންނަށްޓަކައި [illegible] ނިޢުމަތްތަކެވެ. ﷲ ވަޢުދުވެވަޑައިގެންފައިވެއެވެ.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحْزَنُواْ وَأَبْشِرُواْ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾[95] މާނައީ؛

"ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންގެ ވެރި [illegible] [illegible] ﷲ އޭ ބުނެ (އެބުނި ބުނުން މަތީ އިޚްލާޞާއި ބަހާއި ޢަމަލުން) ޘާބިތުވެ ތިބި މީހުންގެ މިތިން ވަގުތު (މަރުވާ ހިނދުކޮޅާއި، ކަށްވަޅާ ހިނދުކޮޅާއި، ކަށްވަޅުން ތެދުވާ ހިނދު) އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް މަލާއިކަތުން ފައިބާ ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. (ވިދާޅުވުން ގެންދަވާނެއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން ބިރު ނުގަންނާށެވެ. އަދި ހިތާމަވެސް

---

[94] ޞަޙީޙު މުސްލިމް

[95] فصلت: ٣٠

ނުކުރާނަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނާ މެދު ވަޢުދުކުރެއްވިގެންވާ ސުވަރުގެއާމެދު އުފާކުރާނަމެވެ."

ސޫރަތުލް ވާޤިޢާގެ ނިމޭކޮޅުގައިވާ އާޔަތްތަކުގެ މާނަގައިވެއެވެ. "މަރަން ޙާޟިރުވެފައިވާ މީހާގެ ގާތުގައި ތިބި މީހުންނޭވެ! ފުރާނަ ވައިހޮޅިއަށް އެރިފައިވާ ހިނދު ތިޔަބައިމީހުން އޭނާއަށް ބަލަމުއެވެ. އަދި ދަންނާނެވެ! އެހިނދުގައިވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެން އޭނާއާ މާގާތުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވޮޑިގެންވަމުއެވެ. އެކަމަކު ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނުފެނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަކީ އެއްވެސް ފަރާތެއްގެ ޙުކުމްގެ ދަށުގައިވާ ބައެއްކަމުގައި ނުވާނަމަ އަދި [illegible] [illegible] [illegible] ތިޔަބައިމީހުން ކުރަމުންދާ ދަޢުވާގައި ތެދުވެރިން ކަމުގައި ވާނަމަ، [illegible] ފުރާނަ [illegible] އެ ފުރާނަ އަނބުރާ އެމީހާގެ ހަށިގަނޑަށް ނިކަން ރައްދު ކޮށްލާފައި ބަލާށެވެ! ދެން، އެ މަރުވާ މީހާ، [illegible] މީހުންގެ ތެރެއިންވާ މީހަކު ކަމުގައިވާނަމަ، [illegible] [illegible] ނިޢުމަތުން ފުރިގެންވާ ސުވަރުގެ ހުއްޓެވެ. އަދި އޭނާ ކަނާތްފަރާތުގެ މީހުންގެ ތެރެއިންނަމަ ސަލާމަތްތެރިކަން ހުއްޓޭ ބުނާނެ ހުއްޓެވެ. ހަމައެހެންމެ މަރަން ޙާޟިރުވެފައިވާ މީހާ، މަގުފުރެދިފައިވާ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ މީހެއްކަމުގައިވާނަމަ ދަންނާނެވެ! އޭނާއަށް ދޫކުރާނީ [illegible] [illegible] ކެކި ކެކި ހޫނު ފެންނެވެ. ހަމައެހެންމެ [illegible] ކަނޑައެޅިގެން [illegible] ތެދު ޔަޤީނުކަމެވެ. (އޭ މުޙައްމަދުގެފާނެވެ!) ފަހެ، ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ [illegible] [illegible] ވެރި ރައްބުގެ މަތިވެރި ނަންފުޅަށް ތަސްބީޙަ ވިދާޅުވާށެވެ!"[96]

---

[96] އަލްވާޤިޢާގެ 83- 96

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި އަލްބަރާއު ބްނު ޢާޒިބު ގެ އަރިހުން ރިވާވެފައިވާ ޙަދީޘްކުރެއްގެ މާނައިގައިވެއެވެ. "ޔާރިޔި ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރު ކުރެއްވިއެވެ. ކަންތައްތަކަށް ސޫފާރު ކުރައްވާ ދު މަޖާއިސްކޮށްގެ ސޫވާރަން މޫދިން އަޖާ ޢާބެދިންމާއިކު، އުޖެގައި ޓާވާރު ފަރާތަކުން ޓާރާރައްވާނެވެ. ތިމަން ރަސޫލާރާނގެ އަޖާ ތުދު ބެނެފިއެވެ. ފަހަ، ތިޔަބައިމީހުން އޮބާއަނބަކައި ސޫވަރުގައިން ތަނުމަތި ތައްޔަރުކޮށްގެނުވެ! އަދި ސޫވަރުގެގެ ފަރާމުން އޮބާ ފަރާނަރައްވާނެވެ! އަދި އޮބާއަނބަކައި ސޫވަރުގައަށް މަގެއް ހުޅުވައި ދެއްވާނެވެ! އުކަޔާގެ ފަރާ ބަދިތުކުރައްވިއެވެ. ފަހަ، އޮބާއަށް ސޫވަރުގެ މީރުވަމާއި ތަޞްކާމާއި ފިނިކަން ލިބޭނެވެ. އަދި ކަންތަކު އޮބާގެ ޚަބަރުކަށް ފަރަތަ ހިސާބަށް ތަނަވަސްކުރެވޭނެވެ."[97]

އިސްވެ ދިޔަ ދަލީލުތަކުގެ އަލީގައި ހައްދުނުކުރާކަން ފަރަކަތަކަށް ގަބުރުގައި ސަލާމަތްތެރިވުމަށް އެހީތެރިވާ ނިޢުމަތް، ބައްލަ މިހުން އުކަޔަށް ހިނގާނެ ކަންތައްތަކަށް ފުރިހަމަ ސާބިތުކަމާއެކު ޖަވާބުދެވޭނެ ފަރާތްތަކަށް އެއީ ފިދާތަކެއް ނޫނެވެ. އެބައިމީހުން ދުނިޔޭގެ މަގުގައި ފުއްޓަކޮށްނުވާ ފުރުޞަތު ކަމަށްވާ ތަނާއި އެބައިމީހުން ކުރާ ކަންކަން ރަނގަޅުވާނެވެ. ހަމަތަކަށް ސަވާބަކީ އެކަމަށް ދިރިއުޅުމުގެ ތަޢާރަފުވާ ބާރަށް ކަމެއްނެތެވެ. އެހެން، ކަންތައްތަކަށް ހަމަޖެއްސުމަކަށް ފުރުސަތު އޮތަ ކަމިނުތައްކަމެއް އޮތްތަތެވެ. ކަންތައް ހަނދުމަކޮށްދިނުމަށް ފުރުޞަތުއާއި އެކަމުގެ އަސަރު ހުރިހާ ނިޢުމަތްތަކެވެ. ހަމަ ތަނަވަސް ތަކަށް ފުރުޞަތުގެ އެއްފަށް އަސަރުއް މައްސަލާގެ ކިބައިން ނުލިބެއެވެ.

---

[97] އަބޫދާވޫދު ތަޚްރީޖްކުރެއްވި ޙަދީޘްގެ މާނައިން

އެބައިމީހުންގެ ދަޢުވާއަކީ ބާޠިލު ދަޢުވާއެކެވެ. އޭގެ ބާޠިލުކަމުގެ މައްޗަށްވެސް ސަމްޢީ ނައްޞުތަކާއި ޙިއްސީ އަދި ބުއްދީ ހެކިތަކުން ދަލީލުލިބެއެވެ.

ސަމްޢީ ދަލީލު:

އަނިޔާވެރިންނަށް ޒަބުރުގައި ޢަޛާބުލިބޭނެވާކަމާއި ތެދުވެރި މުއުމިނުންނަށް އެމާނގައިވެސް ލިބޭނެ ނިޢުމަތްތަކުގެ ވާހަކަ ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުގެ ޙަދީޘްގައި (އިސްވެރިޔަ ބަޔާންކުރާކަމަކީގައި) ވަނީބަޔާންކުރެވިފައެވެ. އެދަރިތުމަށް މިކަމުގެ ސަމްޢީ ހެކިތަކަށް ހުރިގެންވެއެވެ. މިސާލުގައި ސަލާހުއްދީން މިވާހަކަ ބާރުވެރިކުމުން ފުއްދަރަރުގަވެ. އެއީ، (އެއްކަރަކަރު) ޔަހޫދީ ރަސޫލާ ﷺ މަދީނާގެ ރަސްބަސްކަން ނުކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. ފަހުން، އެކަލޭގެފާނަށް ޒަބުރުގެ ބައިތުލްމަޤްދިސްއާ ދިމާލުގެ އަދިމިތަނުގައިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު ބަދަލުކުރައްވައި ބައިތުލްމަޤްދިސް ކަޢުބާއާ ދިމާލަށް ނަމާދުކުރައްވަން އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަހުލުކިތާބީން ދިމާލަށް ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ.

ޙިއްސީ ދަލީލު:

ނިޒާމީގައި ދިރާސާކޮށް ތާރީޚު ވަރަށް ބޮޑު ތަނެއްގައި ހުއްޓެވެ. ޙިއްސީ ގޮތުން ތާރީޚީ ހެކިތަކުން ޒަމާނުއްސުރެ ބިމުގެ ތަރިކަ ދެނެގަނެވެ. ޔަހޫދީން ބަޔަކު ބިމެއްގައި ބަދަލުވެ ދިރިއުޅުނުކަމާއި އެބިމުގެ ތާރީޚު ބަލާއިރު ބޮޑުބައެއް ޒަމާނެއްގައި އެހެން ބަޔަކު ދިރިއުޅުނުކަން އެނގެއެވެ. ބައެއް ތާރީޚީ ދިރާސާތަކުން އެއީ ހަމަ ތެދެއްކަމަށް ބުނެއެވެ.

އެކަމުގެ އަސަރު އޭނާގެ ހަށިގަނޑުން ފެންނަންވެސް ބައެއްފަހަރު ހުރެއެވެ. ލޭހިނގުން އަވަސްވެ، ހަށިގަނޑުން ދާހިއްލުން ފަދަ ކަންތައް ވެފައި ހުންނާތީއެވެ. މިއާއެކުވެސް އޭނާވަނީ އޭނާގެ ކޮޓަރީގައި ހުރި އޭނާގެ އެދުގައިވާ ތަންމަތީގައެވެ. ނިއްޖަކީ ކުޑަމަރެވެ. ނިއްޖަކީ މަރުގެ އެކުވެރިއާއެވެ. ނޫނީ މަރުގެ ދެވަނަ ނަމެކެވެ. ﷲ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلۡأَنفُسَ حِينَ مَوۡتِهَا وَٱلَّتِي لَمۡ تَمُتۡ فِي مَنَامِهَاۖ فَيُمۡسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيۡهَا ٱلۡمَوۡتَ وَيُرۡسِلُ ٱلۡأُخۡرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمًّىۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ٤٢ ﴾[98] މާނައީ: " މަރުގެ ވަގުތު ޖެހުމުން، ނިދީގައި ނޫނީ ހާލު ހުންނައިރު މަރުވުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަފްސުގެ ފުރާނަ ނަންގަވައި ﷲ [illegible] [illegible]. މަރުވުމުގެ ވަގުތު ޖެހިފައިނުވާ ނަފްސުތައް [illegible] [illegible] [illegible] ކަނޑައެޅިފައިވާ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] މިކަންކަމުގައި ވިސްނާ ފިކުރުކުރާ ބަޔަކަށް [illegible] [illegible] ހުރިކަމުގައިވެއެވެ."

ބުއްދީގެ ދަލީލު:

ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ނިދާފައިވާ މީހާ އޭނާގެ ނިދީގައި ދެކޭ ހުވަފެނަކީ [illegible] ބައެއް ހުވަފެން [illegible] ހުވަފެން [illegible] ވެއެވެ. ހުވަފެނުގައި [illegible] ރަސޫލާ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ [illegible] [illegible] ހުވަފެނުގައި [illegible]

---

[98] الزمر: ٤٢

ފެނިދާނެވެ. ފަހެ، ހުވަފެންނަގައިވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ އަސްލު ސޫރަތުގައި އެކަލޭގެފާނު ފެނިއްޖެނަމަ އެއީ ޙައްޤު ތެދު ފެންނުމެއްކަމުގައިވެއެވެ. މިއާއެކުވެސް އެ ހުވަފެން ދެކޭމީހާ އެހުވަފެން ދެކޭއިރު އޮންނާނީ އޭނާގެ ކޮޓަރީގައި އޭނާގެ ތަންމަތީގައެވެ. އޭނާ އަށް އެފެނުނު ކަންތަކާ ވަރަށް ދުރުގައެވެ. މިއީ ދުނިޔޭގައި އެކަށީގެންވާކަމެއް ކަމުގައިވާއިރު އާޚިރަތުގެ ޙާލަތްތަކުގައި މިކަން ވުން އެކަށީގެންނުވާންވީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟

ޤަބުރުގެ ޢަޛާބު އަދި ޘަވާބަށް އިންކާރުކުރާމީހުން އެބައިމީހުންގެ ދައުވާގެ[99] [illegible] ދެއްކި ދަލީލަކީ އަގެއްހުރި ދަލީލެއްނޫނެވެ. ފަހެ، އޭގެ ޖަވާބު ދެވިދާނެގޮތްތަކެއް ވެއެވެ.

(ހ) ހަމަކަށަވަރުންވެސް ޝަރީޢަތުގައި ސާބިތުވެފައިވާ ކަމަކާދުރު މިފަދަ ބާޠިލު ޚިޔާލުން އިޢުތިރާޟުކުރުން ހުއްޓުވުމުންނުވެއެވެ. އިޢުތިރާޟުކުރާފަރާތުން ޝަރީޢަތުގައި އައިސްފައިވާ ތަފުސީލުތަކުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބާޠިލުކަން [illegible] [illegible] ކަށަވަރެވެ. [illegible] ވިދާޅުވިފަދައިން،[100] ޝާޢިރު [illegible] [illegible] [illegible] ގިނަމީހުންނަށް [illegible] [illegible] [illegible] ތެރެއިން [illegible] ވިސްނުމުގައި [illegible] [illegible] ކުރުމުގައިވެއެވެ. [illegible] [illegible]

---

[99] [illegible] "[illegible] ... ޤަބުރު [illegible]

[100] وَكَمْ مِنْ عَائِبٍ قَوْلاً صَحِيْحًا — وَآفَتُهُ مِنَ الْفَهْمِ السَّقِيْمِ

އުމުރުންނަށްޖެހިފަދައިވާ ވިސްނުން ބަލިމަޑުކަމުގެ އާދަތުގެ ސަބަބުން ރަނގަޅުކަންތައް ރަނގަޅުކަންކަމުގެ ގޮތުގައި ވިސްނައި ނުގަނެވިދެއެވެ.

(ނ) ބަރުޒަޚުގެ ޙަޔާތުގެ އާދެ! ޤަބުރުގެ ޙާލަތަކީ ޣައިބުގައިވާ ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ކަމެކެވެ. ޣައިބުގެ ކަންތަކަކީ ހިއްސުން ދުރުގެނެވޭން ކަމެއްނޫނެވެ. ހިއްސުން އެކަންތައް ދުރުގެނެވޭން ނަމަ ޣައިބަށް އީމާންވުމުގެ ފައިދާއެއް ނޯވެއެވެ. އަދި ޣައިބުގެ ކަންތައްތައް ތަފްސީލް ޤަބުރުކުރާ މުއުމިނުންނާ އެކަންކަމަށް ކާފިރުވެ އިންކާރުކުރާ މީހުން އެއްވަރުވެ ހަމަހަމަ ވެގެންދާނެއެވެ.

(ރ) ޤަބުރުގެ ޢަޒާބާއި ސަވާބު، ކަށްވަޅު ތަނަވަސްވުމާއި ދަތިވުން މިކަން އިޙްސާސްކުރެވުނީ މަރުވެފައިވާ މީހާއަށެވެ. އެހެންނަމަވެސް ނޫނެވެ. ނިދީގައިވާ މީހާ އަރާމުގައި އުފަލުގައި ހިތުގެ ހިނިކަން ބިރުގަތުމުން ތަނަވަސް ބަޔާކަމާއި ހަމަހަމަކަމަށް ގެއްލުމުގައި، ނުތަނަވަސްކަމާއި ބިރުވެރިކަމާއި ވޭންތަކާއި ހުރިހާ ދަތިކަމެއް އެގޮ އިވި ނިދުމުގައިވާ މިސާލު ތިބުމިސާލު ދެކޮޅަށް ފުރިހަމަކުރާ ނުވަތަ ޖަޒާއަށްވެރިވާނެއެވެ. ހަމަ ކަންތައް ކުރުމުގެ ސަބަބުން ފަހުން ގޮތުގައި ކުރިން ރަސޫލާ ﷺ ސަޙާބީންގެ ތެރޭގައި ވަޢުދު އެކަންތަކާ ހަވާސް ފަސް ވެސް އީމާންވާކަމުގެ ވެއެވެ. އެކަންތަކާ ކާމިލު ހަދިއެއެވެ. ސަޙާބީންނަކަން ހަމަ އެއް ނިކަމެތިވެއެވެ. ބަރަކާތް ފުރިހަމައިކަމުގެ ސިފައިގައި ޖިބްރީލް ވަޑައިގެންނަވައި، ރަސޫލާ ﷺ އާ މުލާޤާތްވެއެވެ. އެކަމަކު ސަޙާބީންނަކަށް ޖިބްރީލްގެ ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާ އެއްޗެއްގެ އަޑުވެސް ނުއިވެއެވެ.

(ދ) މަޚްލޫޤުންގެ ދެނެގަތުމުގެ ބާރަކީ ވަކިމިންވަރެއްގައި ހިފެހެއްޓިފައިވާ މަޙްދޫދުކުރެވިފައިވާ ކަމެކެވެ. މާތް ﷲ ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މިންވަރެއްނޫނީ ދެނެގަތުމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއް މަޚްލޫޤުންނަކަށް ނުވެއެވެ. ވީމާ، އަހަރުމެންނަށް ވުޖޫދުގައިވާ ކޮންމެ ކަމެއް ދެނެނުގަނެވޭނެއެވެ. ވުޖޫދުގައިވާ ކޮންމެ އެއްޗެއް މާތް ﷲ އަށް ޙަމްދުކޮށް ތަސްބީޙަކިޔައެވެ. މާތް ﷲ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން އެދިވަޑައިގެން ފަރާތަކަށް އެތަކެތި ތަސްބީޙަ ކިޔާއަޑު ބައެއްފަހަރު އިއްވަވައެވެ. މާތްﷲ ގެ ވަޙީބަސްފުޅުގައި އައިސްފައިވެއެވެ. ﴿تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ ٱلسَّبْعُ وَٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّۚ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِۦ وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾[101] މާނައީ؛ "ހަތް އުޑާއި ބިން، އެތާނގައި ވާހާ އެއްޗެއް އެކަލާނގެ ހުސްޠާހިރުވަންތަކަން ބަޔާންކޮށް ތަސްބީޙަ ކިޔައެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޙަމްދުކޮށް (ތަޢުރީފުކޮށް ސަނާކިޔާ) ހުސްޠާހިރުވަންތަކަން ބަޔާންނުކުރާ ހަމަ އެއްޗެއްވެސް ނުވެއެވެ. އެކަމަކު، އެތަކެތީގެ ތަސްބީޙަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުވިސްނެއެވެ."

ހަމަ އެހެންމެ ޖިންނިންނާއި ޝައިޠާނުން ބިމަށް އައިސް ގޮސްއުޅެއެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާގެ ﷺ އަރިހަށް އެކަލޭގެފާނު ޤުރްއާން ކިޔަވާ އަޑުއެހުމަށް ޖިންނިން ހާޟިރުވި ވާހަކަ ސީރަތުގައިވެއެވެ. އެއަށްފަހު ﷲ އަށް އީމާންވެ އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުން އިންޒާރުދޭ ބައެއްގެ ގޮތުގައި އެބައިމީހުންގެ ޤައުމަށް ދިޔަ ކަމުގައިވެއެވެ. އެބައިމީހުން ބިމަށް އައިސް ގޮސް އުޅޭއިރު އަހަރުމެންނަކަށް އެކަމުގެ އިދުރާކެއް ނުވެއެވެ. ޢަޤްލުތަކަކަށް މިވުޖޫދުގައިވާ ހުރިހާ ކަމެއް ދުށް [illegible]

---

[101] الإسراء: ٤٤

ޣައިބުގައިވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސްކަމަކަށް ދެކޮޅު ހަދައި އިންކާރުކުރުން އެއްވެސް ގޮތަކުން ހުއްދަވެގެން ނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.

މިންވަރަށް އީމާންވުން

ތަޢުރީފު

اَلْقَدَرُ އަކީ ކާއިނާތާއި އެތާނގެ ކަންތަކާއި މެދުގައިވާ، ފެށުމެއް އަދި ނިމުމެއް ނުވާ، މާތްالله ގެ ޢިލްމުފުޅާއި އެކަލާނގެ ޙިކްމަތް އެދިވޮޑިގެންވާ ގޮތުގެ މަތީން ކާއިނާތަށްޓަކައި އެކަލާނގެ މިންވަރުކުރައްވާ މިންވަރުފުޅެވެ. ކަނޑައަޅުއްވާ ތަޤްދީރެވެ.

މިންވަރަށް އީމާންވުން

މިންވަރަށް އީމާންވުމުގައި 4 ކަމެއް ހިމެނިގެންވެއެވެ. އެކަންތައްތައް ހިތުން ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރުމީ މިންވަރަށް އީމާންވުމެވެ. އެކަންތައްތަކަކީ؛

1- ފެށުމެއް ނެތި އަބަދުގެ އަބަދަށް މާތް الله ހުރިހާ ކަމަކާބެހޭގޮތުން ޖުމުލަކޮށް އަދި ތަފްޞީލުކޮށް ދެނެވޮޑިގެންވާކަމަށް އީމާންވުމެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ޞިފަފުޅުތަކާ ގުޅިފައިވާ ކަމަކަށްވިޔަސް އަދި އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ޢަމަލުތަކާގުޅިފައިވާ ކަމަކަށްވިޔަސްމެއެވެ.

2- ހުރިހާ ކަމެއް ލައުޙުލް މަޙްފޫޡުގައި ލިޔުއްވާފައިވާކަމަށް އީމާންވުން.

އިސްވެދިޔަ ދެކަންތަކާބެހޭގޮތުން މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވަނީ މިފަދައިންނެވެ.

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِى كِتَٰبٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ﴾[102] މާނައީ؛ "ހަމަކަށަވަރުން އުޑާއި އަދި ބިމުގައިވާ އެއްޗެއް الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ކަލޭގެފާނަށް (އަދި ތިޔަފަރާތަށް) ނޭގޭހެއްޔެވެ؟ އެ ހުރިހާކަމެއްވެސް ފޮތެއްގައި ލިޔުއްވިފައި ވެއެވެ. އެއީ الله އަށް ވަރަށް ފަސޭހަކަމެކެވެ."

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ޢަބްދުالله ބުނު ޢަމްރު ބުނު ޢާއްޞްގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘްފުޅެއްގެ މާނައިގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްފުޅުކުރައްވާތީ އަހުރެން އަޑުއެހީމެވެ. އެންމެހާ ޚަލްޤުތަކުންގެ މަޤާދީރު (މިންވަރު) އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވުމުގެ ފަންސާސްހާސް އަހަރުގެ ކުރިން މާތް الله ވަނީ ލިޔުއްވާފައެވެ."[103]

3- ކޮންމެކަމެއް ވެސް ހިނގަމުންދަނީ މާތް الله ގެ އިރާދަފުޅުގެ ދަށުންކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުން އީމާންވުން. އެއީ މާތް الله ކުރައްވާ ކަމަކަށްވިޔަސް، ނުވަތަ މަޚްލޫޤުން ކުރާ ކަމަކަށްވިޔަސް ވެއެވެ.

---

[102] الحج: ٧٠

[103] އަލްއިމާމު މުސްލިމްގެ ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘްފުޅުގެ މާނަ

މާތްالله އެކަލާނގެ ކުރައްވާ ކަންތަކާގުޅޭ ގޮތުން ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ﴾[104] މާނައީ؛ "އަދި ކަލޭގެފާނު ހައްދަވާ ގެންގުޅުއްވާ ކަލޭގެފާނުގެވެރި ރައްބު އެދިވޮޑިގެންނަވާ އެއްޗެއް އުފައްދަވައެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެތެރެއިން އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންފި ފަރާތެއް ހޮއްވަވާ އިޚްތިޔާރު ކުރައްވައެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވައެވެ. ﴿وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ﴾[105] މާނައީ؛ "އަދި މާތްالله އެދިވޮޑިގެންފިކަމެއް ކުރައްވައެވެ." އަދިވެސް އެކަލާނގެ ބަދަލުކުރާ ބެހޭގޮތުން އަންގަވާފައިވާ ބަސްފުޅެއްގައިވެއެވެ. ﴿هُوَ ٱلَّذِى يُصَوِّرُكُمْ فِى ٱلْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ﴾[106] މާނައީ؛ "އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގެންނަވާ ގޮތަކަށް ރަޙިމުތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ސޫރަ، އުފެއްދެވީ އެކަލާނގެއެވެ."

މަޚްލޫޤުން ކުރައްވާކަންތަކާ ބެހޭގޮތުން އަންގަވަނީ މިފަދައިންނެވެ. ﴿وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَٰتَلُوكُمْ﴾[107] މާނައީ؛ " މާތްالله އެދިވޮޑިގެންފިނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެބައިމީހުން ބާރުގަދަކުރައްވާ، ގާބިލުކުރައްވައިދީފުވެ. ފަހެ،

---

[104] القصص: ٦٨

[105] إبراهيم: ٢٧

[106] آل عمران: ٦

[107] النساء: ٩٠

އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރާނެތެވެ." އެހެން ވަޙީ ބަސްފުޅެއްގައިވެއެވެ.

﴿ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴾[108] މާނައީ: " މާތް ﷲ އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އެބައިމީހުން އެކަމެއް ނުކުރީހެވެ. ފަހެ، އެބައިމީހުންނާއި އެބައިމީހުން ހަދާއުޅޭ ދޮގުތައް (ކަލޭގެފާނު) ދޫކޮށްލައްވާށެވެ."

4- ކާއިނާތާ، އެތަނުގައި ވާހައި ތަކެއްޗަކީ މާތް ﷲ ހެއްދެވި މަޚްލޫޤުން ކަމުގައި އަދި ހުރިހާ މަޚްލޫޤުންގެ ވެރިފަރާތަކީ އެކަލާނގެ ކަމުގައި އީމާންވުން. އެތަކެތީގެ ހަށިތަކާއި، ސިފަތަކާއި އަދި އޭގެ ޙަރަކާތްތައް ވެސް އެކަލާނގެ އުފެއްދުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނިގެންވެއެވެ.

މިކަން ހާމަކުރައްވާ ﷲ ވަޙީކުރައްވަނީ މިފަދައިންނެވެ. ﴿ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴾[109] މާނައީ: " މާތް ﷲ އީ ހުރިހާ އެއްޗެއް ހެއްދެވި ޚާލިޤުވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި ހުރިހާ އެއްޗެއް ގެންގުޅުއްވާ ރައްކާތެރިކަމާއެކު ބަލަހައްޓަވާފަރާތަކީވެސް އެއީއެވެ."

---

[108] الأنعام: ١٣٧

[109] الزمر: ٦٢

އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُۥ تَقْدِيرًا ﴾[110] މާނައީ: "އަދި އެއީ ހުރިހާއެއްޗެއް ހެއްދެވި ޚާލިޤުވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ޖަހެ، އެކަލާނގެ (އެހުރިހާ އެއްޗަކާއި ކަމެއް) މިންވަރުކުރައްވާ ތަޤުދީރުކުރެއްވިއެވެ."

ހަމައެހެންމެ މާތް الله އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ އިބްރާހީމް ޢަލައިހިއްސަލާމް މިކަމާ ގުޅޭގޮތުން އެކަލާނގޭގެ ޤައުމުގެ މީސްތަކުންނަށް ވިދާޅުވި ބަސްފުޅު އެކަލާނގެ ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި ގެންނަވާފައިވެއެވެ. އެއީ ﴿ وَٱللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴾[111] މާނައީ: "އަދި ތިޔަބައިމީހުންނާއި ތިޔަބައިމީހުންކުރާ އެންމެހާ ކަންތައްތައް ހެއްދެވި ޚާލިޤުވަންތަ ރަސްކަލާނގެއީ الله އެވެ."

މިންވަރަށް އީމާންވުމުގެ ފައިދާ

އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވުމަކީ އޭގެ ސަބަބުން ވަރަށް އެތައް އަސަރުތަކެއް ތިމާގެ އީމާންކަމާއި ޢަމަލީ ދިރިއުޅުމަށް ކުރާނެކަމަކެވެ. މިގޮތުން، އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވުމުގެ ސަބަބުން ލިބޭ ފައިދާގެ ތެރޭގައި މި އަންނަ ކަންކަން ހިމެނެއެވެ.

---

[110] الفرقان: ٢

[111] الصافات: ٩٦

- މާތް الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ތަބާވެ ރަނގަޅު ކަންތައް ކުރުމަށް އެދުންތެރިވެ، ޤިޔާމަތް ދުވަހު އެކަލާނގެ ދެއްވާނެ ނިޢުމަތްތަކަށް ދަރިވެރިވެ ހެޔޮއަމަލު ކުރުން މަތީ ދެމިހުރުން.

- ޤިޔާމަތް ދުވަހު ޞާލިޙުންނަށް ލިބޭނެ ޘަވާބު ހިތަށް އަރައި ފާފަތަކާއި ކުށްތަކަށް އަރައިގަތުމަށް ބިރުވެރިވެ [illegible] [illegible] ކުރުމަށް ހުރި ފާފަތަކުން ދުރުވެ ހުރުން.

- އުމުރުން ދުވަހެއް ދުނިޔެއިން ދުވަހެއް ފާއިތުވެގެން ދާ ދިއުމުގައި، އާޚިރަތް ދުވަހުން ލިބޭނެ މަތިވެރި ސަވާބާއި [illegible] [illegible] [illegible] ލިބުން.

މަންފަޢަތް އީމާންވުމާއި އަޚްލާޤުންނަށް ލިބިގެންވާ އިޙްތިޔާރު

އިސްލާމް ބަޔާންކުރުމުން ފަދައިން މަންފަޢަތް އީމާންވުމަކީ ހުރިހާ ކަމެއްގައި މަޤުބޫލުވެފައިވާ [illegible] ގޮތުގައި [illegible] ނޫނެވެ. [illegible] މާތް الله އިންސާނުން އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ތަކްލީފު [illegible] [illegible] މިނިވަންކަމާއެކު ބަދަލުކުރުމުގެ ފުރިހަމަ އިޙްތިޔާރު ދީފައިވާ [illegible] [illegible]. ކަންކަން ކުރުމުގައި [illegible] ހުދޫދުތަކުގެ [illegible] [illegible] [illegible] ތިބެގެންނެވެ.

އިޙްތިޔާރީ [illegible] [illegible] ސަވާބާއި [illegible] މިންވަރު [illegible] އިޙްތިޔާރުން ބޭނުމުގައި ހިނގާ ކަންކަން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

އިންސާނާގެ ޢަމަލީ ދިރިއުޅުމުގައި ކުރާ ކަންތައްތަކުގައި އިންސާނުންނަކީ ފުރިހަމައަށް މިނިވަންކަން ލިބިފައިވާ ބައެއްކަމަށް ޝަރީޢަތާއި، އިންސާނުންގެ ދިރިއުޅުމުގައި ހިނގާ ކަންތައްތައް ދަލީލުކުރެއެވެ.

ސަމްޢީ ދަލީލު:

އިޖްތިމާޢީ މުޢާމަލާތްތަކުގައި އިންސާނާއަކީ އެކަންކުރުމާއި ނުކުރުމުގައި މިނިވަނެކެވެ. މިފަދަ ކޮންމެކަމެއް އިންސާނުން ކުރަނީ އެކަންކުރުމަށް ބޭނުންވެގެން އެކަމަކަށް ނިޔަތްގަނެ ޢަޒުމުކޮށްގެންނެވެ. މިކަންކަމަކީ އިންސާނާގެ ބާރުގެދަށުގައި ހިމެނިގެންވާ ކަންތައްތަކެއް [illegible] ޝަރީޢަތުން [illegible] ވަރަށްގިނައެވެ.

އެގޮތަށް [illegible] މާތްالله ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ﴿فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ مَـَٔابًا﴾[112] މާނައީ: "ފަހެ، ބޭނުންވާމީހަކު އޭނާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތަށް ރުޖޫޢަވެވޭނެ [illegible] ހޯދާށެވެ."

އެހެން އާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ﴿نِسَآؤُكُمۡ حَرۡثٞ لَّكُمۡ فَأۡتُواْ حَرۡثَكُمۡ أَنَّىٰ شِئۡتُمۡ﴾[113] މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެނުންނަކީ (ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިންނަކީ) ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައިވާ ދަނޑުވެއްޔެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެދޭގޮތަކަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަނޑުވެއްޔަށް އަންނާށެވެ."

---

[112] النبأ: ٣٩

[113] البقرة: ٢٢٣

މިންވަރުފުޅުގެ ސަބަބުން އަޅުތަކުންގެ ބާރާއި ކުޅަދާނަކަން އެބައިމީހުންގެ ކިބައިން ނިގުޅައި ނުގަނެއެވެ. މާތް ﷲ އަންގަވާފައިވަނީ ކުޅަދާނަކަން ލިބިފައިވި މިންވަރަކުން ތަޤުވާވެރިވުމަށެވެ. އަދި އެއްވެސް ނަފްސަކަށް އެނަފްސަކަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާވަރުގެ ބުރަކަމެއް ކުރުމުގެ ތަކުލީފު އެކަލާނގެ ނުޖައްސަވައެވެ.

މާތްﷲ ވަޙީކުރައްވާފައެވެ. ﴿فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ مَا ٱسْتَطَعْتُمْ وَٱسْمَعُوا۟ وَأَطِيعُوا۟﴾[114] މާނައީ؛ "ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވެގެންވީ މިންވަރަކުން ﷲ އަށް ބިރުވަތައި ތަޤުވާވެރިވާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަޑުއަހައި ކިޔަމަންތެރި ވާށެވެ!" އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا ٱكْتَسَبَتْ﴾[115] މާނައީ: "އެއްވެސް ނަފްސަކަށް، އެ ނަފްސަކަށް ކުޅަދާނަވެގެންވާ މިންވަރަކަށް މެނުވީ ﷲ އެއްވެސް ނަފްސަކަށް ތަކުލީފެއް ނުޖައްސަވައެވެ. ކޮންމެ ނަފްސަކަށްވެސް އެނަފްސެއް ކުޅަދާއްގެ ހެޔޮޖަޒާވެއެވެ. އަދި ކުޅަ ނުބައިކަމެއްގެ ޖަޒާވެއެވެ."

ދިރިއުޅުމުން ފިބާ ތަރީފު:

ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ އިންސާނަކަށްވެސް، ކަންކަމަށް އުޅުމާއި ކަންތަކެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ފަސްކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން

---

[114] التغابن: ١٦

[115] البقرة: ٢٨٦

މިތްރުކަމުގެންވެއެވެ. މިއީ ހަމަކަށަވަރު މީހަކު ވެސް ދަންނަން ކަމެކެވެ. މިދެ ސިފައިގެ ސަބަބުން އިންސާނާ ކުރަން ޖަބްރުކުރާ އަދި ބޭނުންވާ ކަންތައްތައްކުރެއެވެ. އަދި ކުރަން ބޭނުންވާ ކަންތައްތައް ނުކޮށް ދުރުކޮށްލާވެސްވެއެވެ. އިންސާނާގެ ޖަބްރުކުރުން، ބޭނުންވެގެން ކުރާކަންތައްތަކާއި ޖަބްރުކުރާ ނުލައި ކުރާކަންތައްތަކުގެ ދެމެދުގައި ތަފާތުވެއެވެ. ފުރަތަމަ ވައްތަރުގެ މިސާލަކީ ހިނގުމަކީ އިންސާނުން ކުރަން ގަސްދުކޮށްގެން އެކަމަށް އެދި ބޭނުންވެގެން ކުރާކަމެކެވެ. ދެވަނަ ވައްތަރުގެ މިސާލަކީ ބިރުން ތުރުތުރު ނޫނީ ހިރަލުވާ ގަނޑުގަނޑު ތުރުތުރު އެޅުމެވެ. ހީގަނެން ނޫނީ ބިރުން ބައްޔެއްގެ ސަބަބުންވެސް ހަށިގަނޑު ތުރުތުރު އެޅުމީ އިންސާނާގެ ކުޅަދާނަކަމުން ބޭނުމަކަމުން ހިނގާ ކަމެއް ނޫނެވެ.

އެހެންނަމަވެސް އިންސާނާގެ ކުޅަދާނަކަމުން ހިނގާ ކަންތައްތަކާއި، ޖަބްރުކުރާ ކަންތައްވަނީ މާތް الله ގެ މިންވަރުފުޅާއި އިރާދަކުރެއްވުމުގެ ދަށުގައެވެ. މާނައަކީ، އިންސާނާ ކުޅަދާނަކަމުން ކުރަން ބޭނުންވާ ކަންތައް ފުރިހަމަ ވާނީ މާތް الله ގެ މިންވަރުފުޅުގެ ދަށުން އެކަމަށް ހިންގަވައި ދެއްވީމައެވެ. މިގެ ދަލީލަކީ މާތް اللهގެ މިބަސްފުޅެވެ. ﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ﴾[116]

މާނައީ؛ "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން (ހިދާޔަތުގެ މަގުގައި) ސާބިތުވެ ސީދާ މަގުންގަން އެދޭ ކޮންމެ މިރަހަންބަކައި އެކަށްވެއެވެ. އަދި ޢާލަމްތަކުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އެދި ވޮޑިގަންނަވާ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުން އެދޭ އެދުމަކުންވާން އެއްވެސްކަމެއް ނުވާނެ."

---

[116] التكوير: ٢٩

މުޅި ކާއިނާތަކީ މާތް الله ގެ މިލްކެކެވެ. އެހެންކަމުން ކާއިނާތާއި އަދި އެތާނގެ އެންމެހާ ކަންތައްވަނީ އެކަލާނގެ ބާރާއި ދެނެވޮޑިގަތުމުގެ ދަށުގައެވެ. އެހެންކަމުން، އެކަލާނގެ އާރާއިބާރު އަދި ވެރިކަމުގެ ދާއިރާގައިވާ މަޚުލޫޤުންގެ ލިބައިން ހިނގާ އެއްވެސްކަމަކީ އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގަތުމާއި އިރާދަކުރެއްވުމާ ނުލައި ހިނގާން ކަމެއްވެސް ނުވެއެވެ.

އިންސާނާއަކީ މާތް الله ގެ ޙަޟުރަތުން އިޚްތިޔާރު ލިބިގެން ހެޔޮކަންކަމާއި [illegible] ކަންތައް ކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިފައިވާ ފަރާތެކެވެ. މިއާއެކުވެސް ބަޔެއް ފަރާތްތަކުން އެބައިމީހުން ކުރާ ގޯސް ކަންތައްތަކުން ކުރުމުގެ ބުއްޖަހަކަން މިންވަރުކުރެވޭ ހަދައެވެ.

މިގޮތުން، ކަންކޮޅުތަކުގެ ސަބަބުން މަސައްކަތް ނުކުރާ މީހުން މަސައްކަތް ކުރުން ދޫކޮށްލައި އެބައިމީހުން ފަގީރުވި އެކަމަކު މާތް الله މިންވަރު ކުރައްވާފައިވާ ކަމުގައި ބުނެއެވެ. އަދި އަނެއްބަޔަކު، މާތް الله ވާޖިބުކުރެއްވި ކަންތައްތައް ދޫކޮށްލައި، ނަހީ ކުރެއްވި ކަންތައްތަކުން [illegible] ބުއްޖަހަކަމަށް މިންވަރު ހަދައިފިލައެވެ. އިންސާނާގެ ބާރުގެ އިޚްތިޔާރާއި [illegible] [illegible] ކަންކަމުގައި މާތް الله ގެ މިންވަރުކުރުމާ ގުޅުވައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަސްލެއްނެތެވެ.

ފުރަތަމަ ގޮތް:

ފާފަކުރުމަށްފަހު، އެކަންކުރުމުގެ ސަބަބަކަށް މާތް اللهގެ މިންވަރުފުޅު ހަދާ، ބަހަނާ ދައްކާއިރު، އެއްވެސް ކާފިރަކަށް، ނޫނީ މުޝްރިކަކަށް ނޫނީ ގޯސްކަމެއްކުރާ މީހަކަށް އެކަންކުރުމުގެ ކުރީގައި އޭނާ އެކަން ކުރާނެކަމަށް މާތް الله މިންވަރުކުރައްވައި ލިޔެފައިވާތީ އެނގިފައި ނުވާނެއެވެ. ތިމާއަށް މާތް الله ލިޔުއްވާ ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މިންވަރުފުޅު އެނގެނީ ތިމާ އެކަންކޮށް ނިންމުމަށް ފަހުގައެވެ. މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿سَيَقُولُ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُوا۟ لَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَآ أَشْرَكْنَا وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِن شَىْءٍۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا۟ بَأْسَنَاۗ قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَآۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ﴾[117] މާނައީ: "(ކަލޭގެފާނުގެ ވަހަކައިގެ ޖަވާބުގައި) މުޝްރިކުން ބުނާނެއެވެ. މާތް الله އެދިވޮޑިގެންނަމަ އަހަރުމެންނާއި އަދި އަހަރުމެންގެ ކާބަފައިންނަށްވެސް ޝިރުކު ނުކުރީމެވެ. އަދި ([illegible] އެއްވެސް އެއްޗެއް) އަހަރުމެން ހަރާމެއް ނުކުރީމެވެ. އެބައިމީހުންގެ ކުރީގައި އުޅުނު މީސްތަކުންގެ ތެރެއިންވެސް ބަޔަކު މިހެން [illegible] އިންކާރުކުރުމުގައި [illegible] ހަދައިގެންނެވެ. އެބައިމީހުންވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޢަޛާބުގެ ރަހަ ބަލަންދެން ކާފިރުން [illegible] ދިޔައީއެވެ. ކަލޭގެފާނު (މާތް اللهގެ މިންވަރުފުޅު ބަހަނާއަކަށް ހަދައިގެން [illegible] ވިދާޅުވާށެވެ! ކަލޭ، (ތިޔަބައި

---

[117] الأنعام: ١٤٨

ކަންތައް އެއީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ކަންތައްތަކުގައި ނޫނީ މާތް الله ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ގޮތްތަކުގައި އަންގައިދޭނެ) އެއްވެސް ޢިލްމީ ހެއްކެއް އަހަރެމެންނަށް ނެރެދެއްކުމަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުގައި ވޭހެއްޔެވެ؟ އެފަދަ ހެއްކެއް ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުގައި ނެތެވެ. ވީއިރު ތިޔަބައިމީހުން ހިޔާލަށް ނޫނީ ތަބާ ނުވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނީ މާތް الله ގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދާ ބަޔަކުކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ."

ދެވަނަ ގޮތް:

މާތް الله ގެ ހިދާޔަތު ޤަބޫލުނުކޮށް ޙައްޤަށް ދެކޮޅު ހަދާ މީހުންނަށް ތާއީދު ލިބޭކަމަކަށް އެކަލާނގެ މިންވަރުކުރެއްވިނަމަ އެންމެ ސީދާ ތެދުމަގު ދައްކަވައިދޭ [illegible] ނަބީބޭކަލުން ފޮނުއްވުމުގެ އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުހުންނާނެއެވެ. އެހެނީ، އެބައިމީހުން ޙައްޤާ ދެކޮޅު ހަދައި ކާފިރުވުން، ހިނގާފައިވަނީ މާތް الله ގެ މިންވަރުކުރުމުން އެބޭކަލުން ފޮނުއްވުމަށް ފަހުގައެވެ. ނަމަވެސް މާތް الله ނަބީބޭކަލުން ފޮނުއްވުމުގެ [illegible] އެކަލާނގެ ބިރުވެރިކަމުން އިންޒާރުކޮށް މީސްތަކުން [illegible] އެކަލާނގެ [illegible] [illegible] ރައްކާތެރިކުރުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނިޢުމަތުގެ ވާހަކައިން އުފާވެރި ޚަބަރުދީ ހެޔޮ ޢަމަލުކުރުމަށް މީސްތަކުން ޝައުޤުވެރި ކުރުވުމެވެ. އެއީ، ނަބީން ފޮނުއްވައި [illegible] [illegible] [illegible] އަންގައިދެއްވުމަށްފަހު [illegible] ކާފިރުވާ މީހުން އެބައިމީހުން [illegible] [illegible] ދައްކާނެ ހުއްޖަތެއް ނުވުމަށްޓަކައެވެ.[118]

---

[118] އައްނިސާ 165 ވަނައާޔަތް

ނަބީބޭކަލުން ފޮނުއްވާ މާތް الله އީމާންވާންވީ ގޮތާއި، އީމާންވުމާ ގުޅިގެން ކުރަންޖެހޭ ހެޔޮޢަމަލުތައް ކުރަންވީގޮތްވަނީ ބަޔާންކޮށް ދެއްވާފައެވެ. ދިރިއުޅުމަށް އަހަރެމެން ކުރާ މަސައްކަތް ބަރައްޖަންވީ މިންގަނޑުތަކާއި އެންމެހާ މުޢާމަލާތައް [illegible] ކުރާނެ ގޮތާއި، އިންސާނާގެ އަޚްލާގާއި، ނިޔަތާ ގުޅިފައިވާ ކަންތަކުގެ ހަމަތަކާއި އަދި ކުރިމަތިވާ [illegible] [illegible] [illegible] އެކަލޭގެ އަންގަވައި ދެއްވައެވެ. އިންސާނުން [illegible] އެކަލޭގެ [illegible] ގޮތަށެވެ. އެގޮތް [illegible] އެކަލޭގެ [illegible] ނުވާގޮތަށް ދިރިއުޅުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަންތަކެވެ. ނަބީބޭކަލުގެ ފޮނުއްވައި [illegible] [illegible] [illegible] އެންގެވިނަމަ އަހަރެމެން ނުވާނެއެވެ.

ތިންވަނަ ގޮތް:

ކަންކަން ކާމިޔާބުކުރުމުގައި ސަބަބުތަކުގައި ހިފައި މާތް الله އަށް ވަކީލުކޮށްގެން މަސައްކަތްކުރުމަށް މާތް الله އެންގެވުމާއި، އަދި ކޮންމެ ކަމެއްވެސް އެންމެފަހުން ނިމިގެންދާނީ އެކަލޭގެ މިންވަރުކުރައްވި ގޮތަކަށް ބުނެ އެއްވެސް ކަމެއްނުކޮށް ތަވަކުލުކޮށްގެން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަހަރުމެންގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހާމަވެއެވެ.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ޙަދީޘް ޤުދުސީގެ ރިވާވެގެންވާ ސަލާމަ ޙަދީޘުގެ މާނައިވެއެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންކުރެ ކޮންމެ މީހަކު އިންސާނާއަކީ ސަރަޙައްދުން ނޫނީ ސުވަރުގެއިން ދިއުމަށްފަހު ހަމައެކަނި ނުވެއެވެ. ފަހެ، މިސްކީނުގެ ތިބުއިން މިހާރު ދެންނެވިއެވެ. އޭ މާތް الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހަރެމެން އެކަމުގެ ވަރުކަމަށް ތިމަންކަލޯގެ (މަސައްކަތް ދުވަސްތަކުގެން) ތިބެން ނުންތެއްވޭ؟ އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ނުހެއްޓެވެ. ތިމަބޭފުޅާ މަސައްކަތްތަކުގެ ޝުކުރެވެ! ކަންތައްތަކަށް ދަސްކަމުގެ ސުހާރަތެއްކަމަކީ އެއުރުން އެކަމަކަށް ގުޅުމެއްވާ ކަމެކެވެ.[119]

ހަމަކުރުވަން ގޮތް:

އެއްބަސްވާ މުސްލިމުންތަކެއް ހަމަޖެހުމަކީ އަދި އަންނަބަދަލު ކާމިޔާބު ކަމުގައި ކަޖެއްލުވަމުން ދިރުމަކާއި ގުޅުމެއްވާ ޙަޖަމުލިބުމަށް ގޮސްމުޅިމުސްލިމު ޢިލްމުޔާއު ކުރެއްވިމަން ހަމަޖެހުމުގެ އެއްވުން ވާނަތެއް އެބޮދިނެއްތޯ؟

މާތް الله ﷻ، އިންސާނާއަށް ކަންތައްތަކަށް ނަފްސުކުރެއްވި، އެކަށީގެ ނުވައި އިންސާނާއަށް ކުރިކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި ކަންތައްތަކަށް ބަޔަކުކުރުން އެޤީންގޮތް ޤަބޫލުކުރެއްވި، އެކަންތައްތަކަށް ކުރަނިވި މިންވަރަކަށް ފުރިހަމަކުރަން އެނގިވިއެވެ. އެކަންކުރުގައި އިންސާނީ މަސްއޫލިއްޔަތެއް

---

[119] ބުޚާރީ މުސްލިމު

ހިމަނުއްވާފައިވެއެވެ. ހަމައެހެންމެ އެއްވެސް ނަފްސަކަށް ކުޅަދާނަވެގެންނުވާ މިންވަރަކަށް ތަކްލީފެއް އެކަލާނގެ ނުޖައްސަވާކަށްވެސް ވަނީ ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ.[120] ވީއިރު އެކަލާނގެ މިންވަރުފުޅުގެ ސަބަބުން އިންސާނާއަކީ އެއްވެސް ބާރެއްނެތް މިންވަރުފުޅުގައި ހައްޔަރުވެ ބެދެވިފައިވާ (އިޖްތިހާދެއް، މިނިވަންކަމެއް، ބާރެއް ނެތް) އަޅެކޭ ބުނެވޭކަން ނެތެވެ.

ކަމެއް ކުރުމަށް އިންސާނާއަށް މަޖުބޫރުކުރެވިފައިވާނަމަ، އާޚިރަށް ސަވާބުދެއްވުމުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވީއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެކަލާނގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ސަބަބުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ފަސްވަނަ ގޮތް:

[illegible] މާތްالله ގެ މިންވަރުފުޅަކީ [illegible] [illegible] މާތްالله [illegible] [illegible] އެ [illegible] [illegible] [illegible] މާތް الله [illegible]

---

[120] އައްރަޢްދުގެ 16 އާއި [illegible] 133 ވަނައިން

ގޯސްކަމަކަށް އަރައިގަންނަ މީހާވެސް އެކަންކުރުމުގެ ކުރީގައި އެކަންކުރުމުގެ ޤަޞްދާނިޔަތް އެކަމުގެ މައްޗަށް އިސްވެގެންވެއެވެ.

ޝައްކެއް ނުވެއެވެ. އެކަންކުރުމަކީ އޭނާ ޤަޞްދުކުރި، މާތް اللهގެ މިންވަރުފުޅުގައި އެކަން އޭނާ ކުރާނެކަމަށް ލިޔުއްވައިވާތީ އެނގިގެން ނޫނެވެ. އާދެ! އޭނާ ޤަޞްދުކުރި ގޮތަށް އަރައިގަންނާނެކަމަށް މާތް الله ލިޔުއްވައިފައިވާ ކަމެއް، އޭނާ އެކަންކުރަން ބޭނުންވީ އެކަމުން ނިޔަތްގަތީ ހިނދުކޮޅު، އޭނާއަކަށް އެނގިފައެއް ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން، ގޮވާލުކުރުމަކަށްފަހު އެކަން ކުރުމުގެ ހުށަހެޅުމެއް މާތް اللهގެ މިންވަރުފުޅު ހުށަހަޅާ ބޭނުމަކު ތަޤްދީރާއި ކަލާމުންނެވެ. އަދި، އިންސާނާއަށް ނުނިގޭކަމުގައި އޭނާގެ ބުނެގޮތް ނުވާނެއެވެ.

ހަވަނަ ގޮތް:

އިންސާނާގެ ދިރިއުޅުމުން ފެންނަ އެއް ބަޔާނާބެހޭ، ދުނިޔަވީ ކަންތައްތަކުގައި އިންސާނާ އޭނާއާ ގުޅޭ އޭނާއާއި އެކަށީގެންވާ ކަންތައްތަކަށް އެދުންވެރިވެއެވެ. އެކަންތައްތައް ޙާޞިލުކުރުމަށް އެ އެދުމުގައި އެކަމަށްޓަކައި މަސައްކަތް ކުރުމުގައި ދެމިހުރެއެވެ. އަދި، އޭނާއާއި ދުވާކަންތައްތަކުން ދުރުވުމަށް ދުނިޔަވީ ގޮތުން އޭނާއަށް އެކަށީގެންނުވާ ކަމަކަށް އޭނާ އިޖާބަ ނުދެއެވެ. އަދި އެފަދައިން ބަދަލުކުރުމަށް އެދި މިންވަރުފުޅާ ބުނެ މާތް الله ގެ މިންވަރުފުޅު އެކަމުގެ ބަހާނާއަކަށް ނުހަދައެވެ. މިއީ އިންސާނުންގެ ދިރިއުޅުމުގެ ބަޔަކީ ބަރަކާތްތަކުން ފެންނަ ވަރަށް ރީތި މިސާލެކެވެ. ވީއިރު، ދީނީ ކަންތަކުގައި އޭނާއަށް ފައިދާކުރާ ކަންތަކާއި ތަޢުލީމާއި، އޭނާގެ ކަންކަމާއި އެކަށީގެންވާ ކަންތައް

ދޫކޮށްލާފައި އޭނާގެ އަހްލު [illegible] ([illegible]) [illegible] އަދި [illegible] ދީނީގޮތުން އޭނާއަށް އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނެތް ކަންތައްތަކަށް އެނބުރި ދިޔުމަށްފަހު، މި ބަދަލުވުމުގެ [illegible] މާތް ﷲ ގެ މިންވަރުފުޅު ހަދަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ އިސްވެ ބުނެވުނު ދެ މިސާލަކީ ހަމަ އެއްފަދަ ދެރަކަމެއް ނޫންހެއްޔެވެ؟ އެއްގޮތް [illegible] ދެ [illegible] [illegible] ވަރަށް ބޭއިންސާފު އަދި ހަމަނުޖެހޭ ކަމެއްކަން ކަށަވަރެވެ.

މިދެއްކުނު ވާހަކަ އިތުރަށް ސާފުކޮށް ދިނުމަށް މިމާނަގައި ދެމިސާލެއް ހުށަހަޅަމެވެ. އެ ދެ މިސާލަށް ތިބާ ވިސްނާލައްވާށެވެ.

ފުރަތަމަ މިސާލު:

މީހެއްގެ ދުނިޔަވީގައި އޮތީ ދަރަޖެވެ. ވާތްފަރާތުގައި [illegible] [illegible] [illegible]، އެއްވެސް އިންތިޒާމެއް، ޤަވާޢިދެއް ނުހިނގައި، ކޮންމެ މީހަކު ހިތައް އެރިގޮތަކަށް ދިރިއުޅޭ [illegible]. އެތާނގައި ވަނީ ހަމަނުޖެހުމެވެ. ނާމާންކަމެވެ. [illegible] ފޭރުމާއި، [illegible]، އަބުރާއި އިއްޒަތް [illegible]. ކަނާތް ފަރާތުގައި [illegible] [illegible] [illegible]، ފުރިހަމަ އިންތިޒާމެއް އޮތް ޤާނޫނާއި ޤަވާޢިދު [illegible] ތަންފީޛުކުރާ [illegible]. އެތާނގައި އަމާންކަމާއި ހަމަޖެހުންވެއެވެ. އެއީ ސަލާމަތްކަމާއި، މުދަލާއި އަބުރު ރައްކާތެރިކުރެވިފައިވާ ތަނެކެވެ. އިންސާނީ ރިވެތި ސިފަތަކާއި އަޚްލާޤީ [illegible] އެތާނގެ އަހުލުވެރިންގެ ސުލޫކާއި މުޢާމަލާތުން ފެންނަ ތަނެކެވެ. މިދެ މަގު ކުރިމަތީގައި [illegible]، އޭނާ ދާނީ ކޮންމަގަކަށް ހެއްޔެވެ؟

ޝައްކެއް ނެތެވެ. އޭނާ ދާނީ އޭނާގެ ކަނާތް ފަރާތުގައި އޮތް މަގުންނެވެ. އޭނާގެ ވާތްފަރާތުގައި އޮތް މަގުން ހިނގައި ދިއުމަށްފަހު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެދުވަހު އެއްވެސް [illegible] [illegible] [illegible]. ވީއިރު، [illegible] ކަންކަމުގައި އަރާމާއި [illegible] ބާއްޖަވެރިކަން ހުރި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] މާތް الله ގެ މިންވަރުކުރާ އެކަން [illegible] ފަދަ [illegible] [illegible] [illegible]؟

ދެވަނަ މިސާލު:

ބަލި މީހެއްގެ ޙާލަތަށް ވިސްނާލާށެވެ. ބަލި މީހާގެ ނަފްސު [illegible] ބޭސް ބޯކަން، ނޫނީ ކާކަން ނުދޭނެއެވެ. ނަމަވެސް، ޑޮކްޓަރު އޭނާއަށް ބޭސް ބުއިމަން (ނޫނީ ކައިމަން) އަމުރުކޮށްފައިވާތީ ނަފްސު ނުރުހުނަސް އެއަމުރަށް ފުރިހަމައަށް ތަބާވެއެވެ. އަދި ޑޮކްޓަރު މަނާކުރާ ބާވަތުގެ ކާބޯތަކެތީގެ ތެރެއިން އޭނާ އެންމެ [illegible] [illegible] ތަކެތިވެސް، ޑޮކްޓަރު އެތަކެތި ކެއުމަށް މަނާކުރާތީ ނުކައި ދޫކޮށްލައެވެ. މިހުރިހާކަމެއް ކުރަނީ ބަލި ރަނގަޅުވެ، [illegible] [illegible] ސަލާމަތްތެރިކަން ލިބުމަށް އެދިގެންނެވެ. ނަމަވެސް ބަލި [illegible] ނޫނީ ބަލި [illegible] ހަމަ [illegible] [illegible]، އޭނާއަށް ޑޮކްޓަރު ދީފައިހުރި ބޭސްތަކެއް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަލި ކާބޯ [illegible] ބޭނުންކުރުމަކީ [illegible] އޭނާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ވީއިރު، މާތް الله [illegible] އެކަލާނގެ ރަސޫލާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ކުރެއްވުމަށް ކަންތައްތަކެއް ނަހީކުރައްވާ އެކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް އެންގެވުމުން އެކަންތައްތައް ކޮށްފައި، މާތް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ތިބާއާއި މުޖްތަމަޢުގެ މަސްލަޙަތައްޓަކައި ކުރުމަށް އެންގެވި ކަންތައްތައް ދޫކޮށްލައި އެއީ މިންވަރުލުގޭ ބުނަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ މިކަން ޤަބޫލުކުރެވޭނީ ކޮން ހަމަޔަކުން ބާވައެވެ؟

ހަތްވަނަ ގޮތް:

މާތް الله ވާޖިބުކުރެއްވި ޢަމަލުތައް ދޫކޮށްލުމާއި އަދި އެކަލާނގެ ނަހީކުރައްވާ ކަންތައް ކުރުމަކީ އެކަލާނގެ މިންވަރުލުގެ ހަމަ ހަދާ މިޔާ ނިކަން ވިސްނާށެވެ. ތިބާގެ މައްޗަށް އެހެން މީހަކު އަނިޔާވެރިވެ، ތިބާގެ މުދާ ފޭރި، ހުރުމަތްތެރިކަން ނިގުޅައިގަތުން، އިއްޒަތްތެރިކަން ފޭރިގެންނަގައި ތިބާގެ ހަނިކޮށް ޢަމަލުކުރެވުނީމާ. ތިބާ ދެރަވެގެން ހިތާމަކުރާނެ ހުރިހާ ކަމެއް ތިބާގެ އެކުވެރިއަކު އެއީ ހަމަ މިންވަރުލުގެ އަޅާ ނުލާ ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެއް ކަމުގައި ބުނެފިނަމަ ތިބާ ޤަބޫލުކުރާނެ ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުންވެސް ޤަބޫލުކުރާނެ ނޫނެވެ. ތިބާ ފެނިގެންދާނީ ހަމަ އެ ބަޔަކު ކުށްވެރިކޮށް އަދަބު ދޭން އެދޭތީއެވެ. ހަމަ އެފަދައިން، މާތް الله ގެ ޙައްޤުތަކާއި އެކަލާނގެ އަމުރުތައް ފުއްދުމަކީ ބުރަކަމެއް ކަމުގައި ވިސްނާ، އެކަލާނގެ މިންވަރުލުގެ ހަމަ ނަހީކުރައްވާ ކަންތައް ކުރުމަކީ ތިބާގެ ޙައްޤެއް ކަމުގައި ދެކޭތީ ބޮޑު ފާފައެއް ކަމުގައި ކަލާނގެ ޙައްޤު އަދާނުކުރުމާއި މާތް الله ގެ މިންވަރުލުގެ ނުވާގޮތަށް ޢަމަލުކުރުން ހަމަ އެކަމެއް ޤަބޫލުކުރެވޭނީ ކޮން ހަމަޔަކުން ބާވައެވެ؟

ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އަމީރުލް މުއުމިނީން ޢުމަރުބްނުލް ޚައްޠާބުގެ ޒަމާނުގައި ވައްކަމުގެ މައްސަލައެއްގައި މީހަކު ޖެހި، އޭނާގެ މައްޗަށް އަތް ކެނޑުމުގެ ޙުކުމް ކުރެވިއްޖެއެވެ. އެހިނދުގައި އޭނާގެ އަތް ކެނޑުމަށް ޢުމަރުގެފާނު އެންގެވިއެވެ. ދެން އެމީހާ، ދެންނެވިއެވެ. ޔާ މުއުމިނުންގެ އަމީރެވެ. އިރަށް މަޑުކޮށްލަ ބައްލަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން ވައްކަންކުރީ އެކަމަށް މާތް الله މިންވަރު ކުރައްވާފައިވާތީއެވެ. ދެންފަހެ، އޭގެ ޖަވާބުގައި ޢުމަރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ކަލޭގެ އަތް މި ކަނޑައިލަނީވެސް މާތްالله ގެ މިންވަރުކުރެއްވުމުންނެވެ.

މިންވަރަށް އީމާންވުމުން ލިއްބައިދޭ ފައިދާ

1- މާތް الله އަށް ބަރޯސާވުމުން. ކަންކަން ކާމިޔާބުކުރުމަށްޓަކައި ސަބަބުތަކުގައި ހިފުމަކީ މުހިންމުކަމެކެވެ. ނަމަވެސް ސަބަބުތަކުގައި ހިފާ އޭގެ މައްޗަށް ކާމިޔާބުވާނެކަން ކަށަވަރުކޮށް އެކަން އިތުބާރުކުރުމީ ބައެއް ފަރާތްތަކުން ކުރާކަމެކެވެ. ޝަރުޢުކޮށްފައެވެ. އެއީ ތަވައްކުލުގެ ނޫނެވެ. ކާމިޔާބު [illegible] ހަދައި ދިނުމުގައި ސަބަބުގައި ހިފުމަށް އަންގަވާފައި ވިޔަސް ކާމިޔާބަކީ މާތްالله ގެ މިންވަރުފުޅުން ލިބޭނީ [illegible]

މިންވަރަށް އީމާންވާ މީހާ ހުރިހާ ކަމެއްގައިވެސް އިތުބާރުކުރާނީ މާތް الله ގެ މިންވަރުފުޅަށެވެ. ސަބަބުތަކުގައި ހިފުމީ [illegible] [illegible] އަމުރުކުރައްވާފައި ވާތީއެވެ. މިދެ މާނައިގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަންގަވައި [illegible] އެންގެވިފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް [illegible]

ފަރުވާއަކީ ބޭހެއް ނޫނެވެ. ފަރުވާ ނޫނީ ޝިފާއަކީ މާތް الله ފަހިކޮށްދެއްވާން އެއްޗެކެވެ.

2- ތިމާގެ މުރާދު ހާސިލުވެ ބޭނުން ފުދޭހިނދު، ތިމާގެ ނަފްސުގެ ދައްކަން ފަޚުރުވެރިވެ ބޮޑާވެ ގަދުވުން ޖަހްލާތެރިވުން. އެހެނީ މާތް اللهގެ ބަސްފުޅަކުން ނިޢުމަތެއް ތިމާއަށް ލިބުމަކީ، އުފާވެރިވާ ތިމާއަށް ދިނުމަށް ކަމުގައި ހޯދާ ގޮތަށް، އަދި ކާމިޔާބުގެ ސަބަބުތަކުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭކަމެވެ. އެހެންކަމުން ތިމާއަށް ނިޢުމަތެއް ލިބޭ ހިނދު ތިމާއަށްވަނީ ނަފްސަކަށް ބޮޑާވެ ފަޚުރުވެރިވުމުގެ ސަބަބުން އުފާވާން ދޫކޮށް ނިކަމެތިވެ ޝުކުރުވެރިވުން ހަނދާން ނެތިގެންނުވާނެއެވެ.

3- ހިތްހަމަޖެހި ރުހިގެންވުން. މާތް الله ގެ މިންވަރުފުޅަށް އީމާންވާ މީހާ އޭނާއަށް ދެރުވެރިވާ ކޮންމެ ބާވަތަކާ ގެއްލުމަކާ ހުރި ހިތްހަމަޖެހިގެންނެވެ. މިހާ ހިތްއުދޭ ކަމެއް ހާސިލުވުމުތަކުން އަދި ދެރަގޮތަކަށް ދެރަވެރިވުމުގެ އުފާ ކަންބޮޑުވެ ހިތާމަކޮށް ނަހަދާށެވެ. އަދި އުފާވެރިކަމާ ބިން މިހުރުވާގޮތާ ގަދަރީރިމިވަނަމަ މާތް الله ގެ މިންވަރުފުޅުން ހިނގަމުންދާ ކަންތައްތަކުގައި ރުހުން ކުރާނީއެވެ. މާތް الله ވަޙީގެ ވަޙީ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. ﴿مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ٢٢ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٍ﴾[121]

---

[121] الحديد: ٢٢ – ٢٣

މާނައީ: "މުސީބާތްތަކުގެ ތެރެއިން ބިމުގައި ޖެހުމާ މުސީބާތްތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސަށްޖެހޭ މުސީބާތްތަކީ އޭގެކުރީގައި ފޮތެއްގައި ލިޔުއްވިފައިވާ ކަންތައްތަކެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެގޮތަށް އެކަންތައް ކުރެއްވުމަކީ މާތް الله އަށް ވަރަށް ފަސޭހަކަމެކެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެއްލުމުގެ މައްޗަށް ދެރަވެ ހިތާމަ ނުކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭ ފައިދާއެއްގެ މައްޗަށް ފަޚުރުވެރި ނުވުމަށްޓަކައިވެސްމެއެވެ. އަދި ބޮޑާވެ، ފަޚުރުވެގެން ހުރޭ އެއްވެސް މީހަކަށް މާތް الله ﷻ ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ."

[illegible] ރަސޫލާ ﷺ ގެ ޙަދީޘްފުޅެއްގައިވެއެވެ. {عَجَبًا لأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنْ أَمْرُهُ كُلُّهُ خَيْرٌ، وَلَيْسَ ذَلِكَ لأَحَدٍ إِلاَّ للمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءَ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءَ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ}[122] މާނައީ: "މުއުމިނު އަޅާގެ ކަންތަކަކީ ޢަޖައިބުކުރުވަނިވި ކަންތަކެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް ކުރިމަތިވާ ހުރިހާކަމަކީވެސް ހެވާއި ލާބައެވެ. މިއީ، މުއުމިނުންނަށް ނޫނީ އޮތްކަމެއް ނޫނެވެ. އޭނާއަށް އުފާވެރިކަމެއް ލިބި، އެކަމުން ޝުކުރުވެރި ވެއްޖެނަމަ ހެޔޮ، އެއީ އޭނާއަށް ހުރި ހެޔޮކަމެކެވެ. އަދި އޭނާއަށް ގެއްލުމެއް ލިބި އެކަމުން ކެތްތެރިވެއްޖެނަމަވެސް އެކަމުގައި އޭނާއަށް އޮތީ ހެޔޮކަމެވެ."

މާތް الله ގެ މިންވަރުފުޅަށް އީމާންވުމުގައި ދެބަޔަކު މަގުފުރެދިގެން ގޮސްފައިވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކީ اَلْجَبْرِيَّة އެވެ. އަދި އަނެއްބަޔަކީ اَلْقَدَرِيَّة އެވެ.

---

[122] އަލްއިމާމު މުސްލިމު

اَلْجَبْرِيَّة (އަލްޖަބްރިއްޔާ)

މިބައިމީހުން ދެކޭގޮތުގައި އަޅުތަކުންނަކީ މިންވަރުފުޅުގައި ބަނދުވެފައިވާ ކަންކުރުމުގައި އެއްވެސް ބާރެއްނެތް ބަޔެކެވެ. މީސްތަކުންނަކީ ހުރިހާ ކަމަކީވެސް މާތްالله ގެ މިންވަރުފުޅުގެ ބާރުން ކުރާކަންތަކެވެ. ހިނގާ ކަންތަކެވެ. އެބައިމީހުންގެ އިޚްތިޔާރެއް، މިނިވަންކަމެއް އެއްވެސް ކަމެއްގައި ނޯވެއެވެ. އެހެންކަމުން ކޮންމެ އިންސާނަކުވެސް އެމީހެއްގެ މިންވަރުފުޅުގައި ލިޔުއްވާފައި ޢަމަލުތައް ކުރުމަށް މަޖްބޫރުވެފައިވާ މާތް الله ގެއަޅެކެވެ. އެ އަމަލުތައް ކުރުމަށް އޭނާގެ އެއްވެސް ޢަޖުޒެއް [illegible] [illegible] [illegible].

އަލްޖަބްރިއްޔާގެ ޢަޤީދާއަކީ ޝަރީޢަތުންނާއި އަދި ދިރިއުޅުމުން ހާމަވާ ހެކިތަކުގެ އަލިގައި ބާޠިލު ޢަޤީދާއެކެވެ.

ޝަރުޢީ ދަލީލު:

ދަން، ހަމަކަށަވަރުން ކަންކަމަށް ބޭނުންވުމާއި ކުރެވޭނެކަން [illegible] ސިފަ މާތްالله އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ދެއްވިއެވެ. [illegible] ސިފަ އިންސާނުންގެ [illegible] ސާބިތުކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި އަޅުތަކުންގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. މާތްالله ގެ ވަޙީފުޅުގައިވެއެވެ. ﴿مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنْيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلْآخِرَةَ﴾[123] މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއް

---

[123] آل عمران: ١٥٢

މީހުންނަކީ ދުނިޔެ އެދޭ މީހުންނެވެ. އަދި އަނެއްބައި މީހުންނަކީ އާޚިރަތް އެދޭ މީހުންނެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވައެވެ. ﴿ وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ إِنَّآ ٱلۡوُجُوهَ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَا ﴾[124] މާނައީ؛ "(އޭ މުޙައްމަދުގެފާނެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! މިއީ ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވާ ގެންގުޅުއްވާ ވެރި ރައްބުވަންތަ ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން އައިސްފައިވާ ޙައްޤެކެވެ. ފަހެ، ޙައްޤު ޤަބޫލުކުރަން ބޭނުންވިއްޔާ މީހާ (އެކަމަށް އެދޭމީހާ) ޙައްޤު ޤަބޫލުކޮށް އީމާންވާ ހުށިކަމެވެ. އަދި ޙައްޤު ޤަބޫލުކޮށް އީމާންވާން ބޭނުންނުވާ މީހާ ފަހެ، އިންކާރުކޮށް ކާފިރުވާ ހުށިކަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަނިޔާވެރިންނަށްޓަކައި އަލިފާން ތައްޔާރުކުރައްވައިފީމެވެ. އެއަލިފާނުގެ ހުޅުގަނޑު އެބައިމީހުން ވަށާލައިފައެވެ."

މިގެ އިތުރުން ހެޔޮޢަމަލެއް ކުރާނަމަ އެކަމުގެ ހެޔޮކަންވަނީ އޭނާގެ ނަފްސަށްކަމާއި އަދި ގޯސްޢަމަލެއް ކުރާނަމަ އެކަމުގެ ނުބައިކަންވެސް ހަމައެކަނި ނަފްސަށްކަން އަންގަވައެވެ. ﴿ مَّنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا فَلِنَفۡسِهِۦۖ وَمَنۡ أَسَآءَ فَعَلَيۡهَاۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴾[125] މާނައީ: "ހެޔޮޢަމަލުކޮށްފި މީހާގެ އެ ޢަމަލުގެ ހެޔޮކަންވަނީ ހަމަ އޭނާއަށެވެ. އަދި ގޯސްޢަމަލެއް ކުރާނަމަ އެކަމުގެ ގޯސްކަންވަނީވެސް ހަމަ އޭނާއަށެވެ. (ދަންނާނެވެ!) ތިބާ ހައްދަވާ ގެންގުޅުއްވާ

---

[124] الكهف: ٢٩

[125] فصلت: ٤٦

ރައްބުވަންތަ ރަސްކަލާނގެއީ އަޅުތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވެ ވޮޑިގެންވާ އިލާހެއްކަމުގައި ނުވެއެވެ."

ދިރިއުޅުމުން ލިބޭ ދަލީލު:

ފަހެ، ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް އެމީހާއަށް ކުރަން އިޚްތިޔާރު ލިބިފައިވާ (އިޚްތިޔާރީ) ކަންކަމާއި އަދި އެމީހެއްގެ އިޚްތިޔާރެއް ނެތް ކަންކަމެއްގެ ދެމެދުގައި ތަފާތުކުރަން އެނގެއެވެ.

އިޚްތިޔާރީ ޢަމަލުގެ މިސާލަކީ، ކެއުމާއި، ބުއިން، ގަނެވިއްކުން ފަދަ ކަންތަކެވެ. އިޚްތިޔާރުން ބޭރުގައިވާ ޢަމަލުގެ މިސާލަކީ، ހުން އައިސްގެން ތުރުތުރު އެޅުން ކައްސާލައިގެން އުސްތަނަކުން ވެއްޓުންފަދަ ކަންކަމެވެ. މިދެ ބާވަތުގެ ޢަމަލުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ މިސާލުގައި އެވާ ޢަމަލުތަކަކީ އެކަންކުރި މީހާގެ އިޚްތިޔާރާއި ބޭނުންވުމާއެކު، އެއްވެސް މަޖްބޫރުކަމެއްނެތި ކޮށްފައިވާ ކަންކަމެވެ. އަދި ދެވަނަ މިސާލުގައި އެވަނީ އޭނާގެ އިޚްތިޔާރެއް އަދި ބޭނުންވުމެއްނެތި ހިނގާދިޔަ ކަންކަމުގެ މިސާލެވެ.

اَلْقَدَرِيَّة (އަލްޤަދަރިއްޔާ)

އަލްޤަދަރިއްޔާއިންނަކީ އަޅުތަކުން އެބައިމީހުން ކުރާކަންތަކުގައި މުޅިން މިނިވަން މުސްތަޤިއްލު ބައެއްކަމުގައި ބުނާ މީހުންނެވެ. މިބައިމީހުން ބުނާގޮތުގައި އިންސާނުންނަކީ އެބައިމީހުން ކުރާކަންތައް ކުރުމަށް ބޭނުންވުމާއި ކުޅަދާނަކަމުގައި މުޅިން މިނިވަން ބަޔަކެވެ. އެމީހުން ކުރާ ކަންތައްތަކުގައި އެމީހުންގެ ދައްމަކަން

އަސަރުފޯރުވާ އެހެން އެހެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އެއީ، މާތް الله ގެ އިރާދަކުރެއްވުމާއި މިންވަރު ކުރެއްވުން ކަމުގައި ވިދާޅުވެއެވެ.

އަލްޤަދަރިއްޔާއިންގެ ޢަޤީދާއަކީ ބާޠިލު ޢަޤީދާއެކެވެ. އެ ޢަޤީދާގެ ބާޠިލުކަމުގެ މައްޗަށް ކީރިތި ޤުރުއާނާއި އަދި ބުއްދި ހެކިދެއެވެ.

ސަމްޢީ ދަލީލު:

ދެންފަހެ، ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗެއް ހެއްދެވި ޚާލިޤަކީ الله ތަޢާލާއެވެ. ހުރިހާ އެއްޗެއް އުފެދި ވުޖޫދުވެފައިވަނީ އެކަލާނގެ މިންވަރުފުޅާ އިރާދަފުޅުންނެވެ. މީގެ އިތުރުން އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ޢަމަލުތައްވެސް ވުޖޫދުވެގެންދަނީ މާތް الله ގެ މިންވަރުފުޅުން ކަމުގައި އެކަލާނގެ ވަޙީ ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި އަންގަވާފައެވެ.

މާތްالله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقْتَتَلَ ٱلَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ وَلَٰكِنِ ٱخْتَلَفُوا۟ فَمِنْهُم مَّنْ ءَامَنَ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقْتَتَلُوا۟ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾[126] މާނައީ: "އަދި الله އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އެބޭކަލުންނަށް ފަހުގައި އައި މީސްތަކުންނަށް ސާފުހެކި ބަޔާންތަކާއި ހެކިތައް އެމީހުންނާގެ ގާތަށް އައުމަށްފަހު (އަމިއްލަ ނަފްސުތަކުގެ

---

[126] البقرة: ٢٥٣

ދުރުމަށްފަހު) އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ހަނގުރާމަ ކުރުމީ އެކަށީގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެބައިމީހުން (ބަޔާންވެގެންވާ ސާފު ހެކިތަކެއްހުރިކަމުގައިވެސް އެތަކެތި ޤަބޫލުކުރުމުގައި) އިޚްތިލާފުވެ ދެބަސްވިއެވެ. ފަހެ، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުންނަކީ އެ ހައްޤު ތެދުކޮށް އީމާންވި މީހުންނެވެ. އަދި އަނެއްބަޔަކީ އެ ތަކެއްޗަށް އިންކާރުކޮށް ކާފިރުވި މީހުންނެވެ. އަދި ﷲ އެދިވަޑައިގެންނެވިނަމަ އެބައިމީހުން (ދެބަސްވެ) އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ހަނގުރާމަކުރީހެވެ. ނަމަވެސް، ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އެކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ ކަމެއް ކުރައްވައެވެ."

އަދިވެސް ވިދާޅުވެއެވެ. ﴿ وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ ٱلْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴾[127] މާނައީ: "އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެދިވަޑައިގެންނެވިނަމަ ކުރިއްސުރެ، ކޮންމެ ނަފްސަކަށްވެސް ސީދާވެގެންވާ މަގު ހިދާޔަތް ދެއްވީމުއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބަސްފުޅުން ވަޢުދުބަސްފުޅުގެ ނިމި ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. އެއީ، ހަމަކަށަވަރުންވެސް އިންސާނުންނާ ޖިންނީން އެކުގައި ނަރަކަ ފުރުވާ ލެއްވުމެވެ."

ބުއްދީގެ ދަލީލު:

ކާއިނާތުގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ މިލްކުވެރި ފަރާތަކީ މާތް ﷲ އެވެ. ދެންފަހެ އިންސާނަކީވެސް މިކާއިނާތުގެ ބައެއް. ވީއިރު އެއީވެސް މާތް ﷲ ގެ

---

[127] السجدة: ١٣

އަޅެކެވެ. އިންސާނާގެ ވެރިފަރާތަކީ މާތް الله އެވެ. އެހެންކަމުން، ވެރިފަރާތުގެ ވެރިކަމުގެ ދަށުގައި އެފަރާތުގެ ހުއްދައާއި، ކަންކުރުމަށް އެދުމާއި ނުލައި އެއްވެސް އަޅަކަށް އޭނާ ބޭނުންވާ ގޮތަށް ކަންތައްކުރުމަކީ ވާނެކަމެއްނޫނެވެ.

އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ މަޤްޞަދުތައް

އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ މަޤްޞަދުތަކުގެ ތެރޭގައި ވަރަށް ގިނަ އަދި ތަފާތު މަޤްޞަދުތައް ވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި:

1- ނިޔަތާއި އެންމެހާ އަޅުކަންތައް [illegible] ވަންތަ މާތް الله އަށް ޚާއްޞަކުރުން. އެހެނީ، ދިރުން ދެއްވައި ހައްދަވާ ކާއިނާތުގެ ވެރިފަރާތަކީ އެކަލާނގެއެވެ. އެހެންކަމުން ނިޔަތާއި އަޅުކަން އެކަލާނގެއަށް ޚާއްޞަކުރުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] އަޅުކަމާއި ނިޔަތުގައި الله ތަޢާލާ އެކަނި ޚާއްޞަކޮށް [illegible] [illegible] [illegible].

2- އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ ދިރުން ހިތްގައި [illegible] [illegible] [illegible] ހަމަ [illegible] [illegible] ބިދްޢަތާއި ފިކުރު މިނިވަންކުރުން. އެހެނީ، އިސްލާމީ ޢަޤީދާ [illegible] ހިތްގައި ނަފްސު [illegible] [illegible] ޢަޤީދާއެއް [illegible] [illegible] މާއްދާއަށް އަޅުކަންކުރާ ދީނެކެވެ. ނޫނީ، ޚުރާފާތްތަކާއި، ވަހުމުތަކާއި ބާޠިލު ޢަޤީދާތަކާއި، މަގުފުރެދުމާއި [illegible].

3- ނަފްސާނީ އަރާމާއި ފިކުރީ ހަމަޖެހުން ލިބުން. އިސްލާމީ ޢަޤީދާއިން ތިމާގެ ހިތް އާރާސްތުކޮށްދީ މީހާއަށް ނަފްސުގައި ހަމަޖެހުން ލިބިދެނީއެވެ. ވީމާ، ފިކުރީ ހަމަ ނުޖެހުންތަކުން އޭނާ ރައްކާތެރިވެ ސާބިތުވެގެންވާނީއެވެ. އެހެނީ، މިދުނިޔަވީ ޢަޤީދާއަކީ އެ ޢަޤީދާ ޤަބޫލުކުރާ ފަރާތުގައި އިތުބާރާ ގުޅުވައިދީ ބާރުދެއެވެ. ކަން މިހެންހުރުމާއެކު، މާތް الله އީ އާސާ ހައްދަވާ ބާރުވެރި ކަލާނގެ ކަންތައްތައް ރާއްވަވައި ހިންގަވާ ވެރިރަސްކަލާނގެ ކަމުގައި ހުރި ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ކަންކަން އެފަރާތަށް އަމުރާ އެއްގޮތަށް ނިންމުމަށް ބުރަވެ ކަސިޔަތާ ބާކީވެ އަދި ސަލާމަތް ހަމަކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރާނީ ބުރަވުމަކާ ދުރުގައި ކަލަންގަކީއެވެ. އެބައެއްގެ ދީނަށްޓަކައި ހުރި ޤަބޫލުކުރެއެވެ. މާތް الله ގެ އަމުރުތަކަށް ބޯލަނބާ އިސްލާމްދީނުގެ ބަރަކާތުން ތަސްދީޤުކޮށް ހަމަ ހިތްހަމަޖެހުމެވެ.

4- ނިޔަތާއި ޢަމަލު ހެޔޮކަމުން އެއްގަމެއް ވުމުން ސަވާބުލިބުން. މާތް الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމުގައި ނިޔަތް މަޤުބޫލުވާނީ މުޚްލިޞްކަމާ ކުރުމުގައެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުންވެސް ޢަޤީދާގެ ތަރުބިއްޔަތުގައި ހިތްހަމަޖެހުން އެއްކަމަކީ ނަޞީޙަތްތެރި ހަސަދުވެރިކަން އިޚްލާޞްތެރިވާން. މިއީ އެއްބާރުލުމުގެ މަކަރު ޙަޤީޤަތުން ހިފެހެއްޓެވެ. އެކަމަކީ ނިޔަތާއި ޢަމަލުގައި ސަލާމަތްތެރިކަމާއި ތަޤުވާތެރިކަން އުނދަގޫވުމާ ނުލާ ބަލަހައްޓާ މަގެވެ.

5- ކަންކަމުގައި ޢަދުލާއި ހިތްވަރާއި އެއްބަރާބަރުކަމާއި ގެރަހާ މަސައްކަތްކުރުމުގެ ޙައްޤު އަދާކުރުން. އެހެނީ، މާތް الله ގެ ރަސޫލާއި ސަލާމުގެ ދަރިވަރުކަމުގައި އެއްވެސް ފުރުސަތެއް ޙާލަތުގައި ނުލައި ބާރުން ކުރުމުގެ ޝަރީޢަ މިހާރު ލިބިގައި އުފައްދައިދޭ މަސައްކަތްކުރުމަށް ދަމަހައްޓައިދޭ ބާރަކީ ޢަޤީދާއެވެ. ހަމަ

އެހެންވެ، މާތް الله ގެ ކޯފާއާއި ޢަޛާބަށް ބިރުވެތިކަން މީނާގެ ހިތުގައި އާލާކުރުވާ ކުރުގެ ދުނިޔެއިން އޭނާ ދުރުހެލިކޮށް ހިފަހައްޓައިދެނީވެސް [illegible] [illegible]. އެހެނީ، [illegible] މައިގަނޑު ބައިތަކުގެ ތެރޭގައި ޤިޔާމަތް ދުވަހުގައި [illegible] ހިނގާނެ އެންމެފަހު ކަންކަމަށް (ޙިސާބު ބެއްލެވުމާއި ޖަޒާދެއްވުން [illegible] ހިމެނޭ ގޮތުން) އިމާންވުން ހިމެނިގެންވެއެވެ.

މާތްالله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَلِكُلٍّ دَرَجَٰتٌ مِّمَّا عَمِلُواْۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا يَعۡمَلُونَ ﴾[128] މާނައީ: " އަދި ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް އެމީހަކު ކުރި ޢަމަލުތަކާ އެކަށީގެންވާ ގޮތުން ދަރަޖަތައް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ރަސްކަލާ [illegible] [illegible] [illegible] އެބައިމީހުންގެ ޢަމަލުތަކާމެދު ގާފިލުވެ ވޮޑިގެންނުވެއެވެ."

މި މަތީބަޔާން މިސާލުތަކުން ޝަރްޢީދަލީލުތަކުން، ހިތުވަރު ދެއްވަމުން ކީރިތި ރަސޫލާ ﷺ [illegible] [illegible] ބަސްފުޅުތަކުގެ މާނަގައިވެއެވެ. ބާރުގަދަ މުސްލިމަކާ (ހުރި ޢަމަލުކުރުމުގައި [illegible] މަސައްކަތްކުރާ ހިތްވަރުގަދަ މުސްލިމަކާ) ދެރަ ނިކަމެތި މުސްލިމަކާ މާތް الله ގެ ޙަޟްރަތުގައި އެއްވަރު ވެގެންނުވެއެވެ. ދެރަ ނިކަމެތި މީހާއަށް ވުރެން ބާރުގަދަ މުސްލިމާ އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައި ހުރިކަން [illegible]. އަދި ކޮންމެ މީހެއްގެ ހިތުގައިވެސް ހެޔޮކަންވެއެވެ. [illegible] [illegible] ކަންކަމަށް [illegible]! އަދި އެކަންކަން

---

[128] الأنعام: ١٣٢

އަދާކުރުމުގައި މާތްاللهގެ ހަސުރަތުން ވާގިވެރިކަމަށް އެދޭނެވެ! އަދި ކާކު ނިކަމެތިވެ ނުގަންނާނެވެ! ކަމެއް ކަލޭއަށް ދިމާވެއްޖެއްޔާ "އަހަރެން މިހެން ކަންކުރަނަމަ މިހެންނުވީހޭ އެވެނި ގޮތަކަށް ނުކުރެވޭނަމަ ރަނގަޅުވީހޭ (ކަންކަމުގައި ނަމަ—ނަމަ--) ބުން ނުހަގާނުނެވެ! އެނެނީ ޞަޙާބީންގެ ޢަމަލުތަކަށް ވާދަވެރިކުރާ ކަމެކެވެ."[129]

6- ގާތުގައި ތިމާގެ ސުމުކުރުމަށްބަކައި ސަހާރުމައް އުވުސްގެ އިސްލާމްދީނާއި އުންމަތު ތަބާވެތިކަން ބޮޑު އަގުބޮޑުތި މުހާތައް އާހުކަރަކަތަށް ބާރުގަތަން އެއްމަތީގެ ބަރަކަށް މުސްލިމުންވެސް. މި މާނައިގައި މާތް الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا۟ وَجَٰهَدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ﴾[130] މާނައީ: "(ޙަޤީޤީ) މުއުމިނުންނަކީ ކަމަށްވީ، الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވެ، އެބައިމީހުން ޝައްކުނުކޮށް ގަދުކުރި އަބިގެނގައި ނަމަކާމުއް އިމަދުއި ނަބި މިސްލިންވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ މުދަލާއި ނަފްސުތަކުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރި މީހުންނެވެ. ތެދުވެރި ޙަޤީޤީ މުއުމިނުންނަކީ ހަމަ އެއުރެންނެވެ."

7- ގަދުދުންނަކައި ދަމާއަތް އިސްލާމުގެ ސަބަބުން ދީނުތައްއި އެތެރެއަށްގެ ބަހައްޓަވާލެއްވުން ވަސީލަތްތަކުން.

---

[129] އަބޫދާއޫދު މުސްލިމު ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގެ މާނަ

[130] الحجرات: ١٥

މިކަމާގުޅޭގޮތުން ﷲ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴾[131] މާނައީ: "މުއުމިނުންގެ ގޮތުގައި ވާހާލުގައި ހެޔޮޢަމަލުތަކެއްކުރި މީހަކީ ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިންވާ މީހަކަށްވިޔަސް އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ހިމެނިގެންވާ މީހަކަށްވިޔަސް ވެސް، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެމީހަކަށް ރަނގަޅު ދިރިއުޅުމެއް ދެއްވާނަމެވެ. އަދި (އާޚިރަތް ދުވަހު) އެބައިމީހުންކުޅަ އެންމެ ރަނގަޅު ޢަމަލުތަކާ އެއްގޮތަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޖަޒާދެއްވާހުށީމެވެ."

މިތާ މިބަޔާން ކުރެވުނީ އިސްލާމީ ޢަޤީދާގެ ބައެއް މައްސަލަތަކެވެ. އަހަރެން ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުން އެދެނީ އަހަރެންނަށާއި ހުރިހާ މުސްލިމުންނަށް މި ދަރުސްތަކުން ޙާޞިލުކުރުމުގެ ތައުފީޤު އެކަލާނގެ ދެއްވުމެވެ.

****

---

[131] النحل: ٩٧

Ministry of Islamic Affairs

Islamic Centre, P.O Box 20156
Ameer Ahmed Magu
Male' ,epublic of Maldives

📠 +960 3315161 ☎ +960 3020200 ✉ info@islamicaffairs.gov.mv 🌐 www.islamicaffairs.gov.mv